

CULTURA CREȘTINĂ

COMITETUL DE DIRECȚIE:

Victor Macaveiu, președinte; Ioan Agârbiceanu, Ioan Balan, Nicolae Brînzeu, † Alexandru Lupeanu-Melin, Titus Malai, Zenovie Pâclișanu, Augustin Popa, Aloisiu Tăutu, membri. — Secretar de redacție: Dumitru Neda.

An. XVII SUMARUL 1937

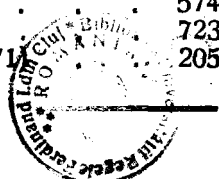
I. Articole și studii.

	Pag.
<i>I. Agârbiceanu</i> : Infruntare și mângâiere (amintiri)	305
" Doctrina iertării	393
<i>Dr. Eugen Bad</i> : Sunt copiii leneși?	533
† <i>Ioan Bianu</i> : Băjul înaintea cu 71 ani	369
<i>Nic. Brânzeu</i> : Școlile Blajului „Soarele Românilor” (amintiri)	246
<i>Tiberiu Brediceanu</i> : Prof. Iacob Mureșanu (amintiri)	379
<i>Nic. Brînzeu</i> : Arderea cadavrelor	416
† <i>Augustin Bunea</i> : Episcopul Clain, întemeietorul Blajului (reproducere)	215
<i>Aug. Caliani</i> : Educația națională în școlile Blajului	269
" " Profesorii și elevii din Blaj (sentimente naționale și sbuciumări)	384
† <i>Timoteiu Cipariu</i> : Blajul (Pagini reproduse)	207
† <i>Alex. Ciura</i> : Amintiri din Blaj (un prolog)	348
<i>Nic. Coroiu</i> : „Noaptea Carpatine” ale lui I. C. Drăgescu (amintiri)	307
„Cultura Creștină”: Omagiu la bicentenarul Blajului	201
<i>Gh. Daniilă</i> : Blajenii în Muntenia	293
<i>Ep. Dr. Val. Tr. Frențiu</i> : Lăsați copiii să vie	286
<i>I. Gârleanu</i> : Sf. Francisc de Assisi legislator	714
<i>I. Georgescu-senior</i> : Din Blajul de altădată (amintiri)	343
<i>Vas. Hopârteanu și Vas. Smigelschi</i> : Cum am mutat „Piatra Li- bertății” (amintiri)	363
<i>Dr. Iuliu Hatieganu</i> : Drum luminat	458
<i>Ep. Iuliu Hossu</i> : Izvor de lumină și de viață	254
<i>Nic. Iorga</i> : Petru Pavel Aron și Blajul (un cuvânt)	268
<i>Nic. Laslo</i> : Un scriitor din școlile Blajului: Simeon P. Șimon	776
<i>Victor Macaveiu</i> : Prolegomena pentru o viitoare ediție a Psaltirii românești	27, 81
" " Capitulul Mitropolitan din Blaj; întemeierea și rolul lui în trecutul nostru	230
<i>Ștef. Manciușea</i> : Un geograf uitat: Ioan Rusu	104, 420
" " Masa studenților dela Blaj	549
" " Contribuțiuni blăjene la redășteptarea conștiin- ței naționale în Moldova și Bucovina	666

	Pag.
<i>Ioan Miclea</i> : Filosofia creștină	12, 96
Temeiul filosofiei creștine	455
<i>Iuliu Moisil</i> : Un elev al Blajului: Vicarul Grig. Moisil	366
<i>Val. Moldovan</i> : <u>Admirație — școalelor din Blaj</u>	287
<i>Dumitru Neda</i> : Rubricile liturgice obligă	40
Almus Artifex	156, 466, 790
<i>Mitrop. Alex. Nicolescu</i> : <u>Arhieriei Blajului și activitatea lor pentru neam</u>	218
" " " <u>Figuri de profesori blăjeni (amintiri)</u>	366
" " " Calea primenirii duhovnicești	521
<i>Paul P. Papadopol</i> : Omagiu școlilor din Blaj	249
<i>Const. Pavel</i> : Părțile ungurene și triada dela Blaj	256
<i>Dr. P. Pavel</i> : <u>Papalitatea suverană și organizarea internațională a lumii contimporane</u>	20, 138
<i>Z. Pâclișanu</i> : Mărunțișuri istorice	24
" Contribuțiuni la biografia episcopului I. Patachi	129
" Blajul în trecutul neamului nostru	284
" Ce ar fi dacă nu ar fi concordatul?	759
<i>Aug. A. Pop</i> : <u>Călugării dela Blaj și rolul lor în viața culturală a neamului</u>	308
† <i>Nic. Pop</i> : Profesori și amintiri blăjene	370
<i>Ștef. Pop</i> : Prof. Ștefan Pop	339
<i>Aug. Popa</i> : Spirit paulin	1
" " Rătăcirea extremistă	73
" " Ortodoxia Românească și Biserica Unită	649
<i>Dr. Nic. Popa</i> : În preajma războiului confesional	599
† <i>Iacob Rădu</i> : Cum am cunoscut Blajul (amintiri)	325
<i>Iuliu Rațiu</i> : Sf. Augustin zăgrăvind pe maică-sa (I)	459
<i>S. Salaville</i> : Ceva despre frumsețea Liturghiilor orientale	409, 525
<i>Virgil Stoica</i> : Timoteiu Cipariu	557
<i>Dr. Coriolan Suciu</i> : Ce „poruncă” a adus Horia dela împăratul?	33, 143
" " O carte cu tendință (Istoria unirii Românilor de I. Lupas)	565
† <i>Mitrop. Vasile Suciu</i> : Un gând și un apostolat	253
<i>T. Tailliez S. I.</i> : Fața creștină a Franței	580, 692
<i>A. Theodorian-Carada</i> : Fiii Blajului în Oltenia	289
<i>G. Iodica</i> : Omul mic în lumea mare	150
La umbra catedralei	377
<i>Alexiu Vișiu</i> : Elemente celte în limba română	574
" " Viața românească în colinde	723
* * * : Pagini vechi despre Blaj (diploma dela 1271)	205

II. Oameni și fapte.

- N. Brînsen*: Lupta împotriva concordatului în Jugoslavia 810.
 „Cultura Creștină”: Ins caunul lui Petru 50. — *Alex. Lupeanu-Melin* 807.
V. M. La moartea părintelui Roșianu 819.
D. N. Convertirea lui André Gide 57. — Solemnitățile euharistice dela Manila 169. — Moartea arhierelui I. Boroș 179. — † Pre-

pozitul Iacob Popa 616. — Thomas G. Masaryk 625. — De profundis 626. — Piu XI și Răsăritul creștin 487. — Moartea lui Marconi 489. — Paralelism revelator 491. — Jertfe bineprimite 815 — Noii Purpurași Romani 819.

A. P.: Abuzuri „patriotice“ 51. — Condamnarea francmasoneriei 174 — Frăția germano-sovietică 176. — După două veacuri 478. — Roma și Românii 481. — Vizita Card. Tisserant 621.

Z. Păclișanu: O glorie a culturii românești (Timoteiu Cipariu) 612.

G. P.: Ortodocșii în America 822.

Stimon Rusu: Cum stăm în Secuime 54.

V. Stanciu: † Pavel Dan 623.

S. Todoran: Preot și bărbat de stat 172. — Semnificația unei sărbători 817.

I. Vultur: Msgr. Grente la Academia Franceză 484. — Preot-poet (Le Cardonell) 618.

III. Insemnări.

c.: Blajul și naționalismul 829.

Dr. N. Drăganu: Nume magice 493.

Ț. Maritain: Tomismul 103

m.: „Ca toți să fie una“ 181.

dn.: Congrese euharistice internaționale 60 — Patriotismul nu îndrituiește crima 61 — Birou medical unic în felul său 62. — Reacționarismul Bisericii Romane 185 — Suverani în vizită la Sf. Părinte 186. — Românii de peste hotare 187. — Hârtii străine despre oameni de-ai noștri 188 — Urmele unui trecut de durere 189. — Nostalgia Romei 495 — Duhul minciunii 500. — Urcuș anevoios 501. — Forță reală 504 — Idoli ce se clatină 505. — Biblioteca Vaticanului 506. — Mișcare binecuvântată 524. — „Philosophia perennis“ ține pas cu vremea 579. — Frăție grecească 831. — Teologii laici 832 — Viața religioasă în „Cetatea Universitară“ din Paris 835. — Biruință rodnică 836. — „Ortodocși apuseni“ 837.

ap.: Politica și Biserica 58 — Cum se combate comunismul 60. — „Boala Europei“ 182 — Situația bisericii în Franța 183. — Persoana umană în pericol 396. — Drumul medicinei 502. — Deficiența extremelor 503. — Apostolat prin contact personal 631. — Napoleon pe Sf. Elena — catolic practicant 633. — „Complotul apocaliptic“ 634.

p.: Spicuri 930. — Fără nici un comentariu 833.

C. Suciu: O revenire 838.

az.: Călugării, gloria Bisericii 532.

I. Vultur: Situația religioasă în Germania 498

IV. Cronici.

a.: Pelerinaj la Roma 64. — Hienele măcelului Spaniol 67. — Pentru recreștinarea lumii 67. — Actualitatea tomismului 68. — Contra filmului imoral 69 — Sporesc divorțurile 71. — Biserica sub control de stat 102 — Preoții și politica 193 — Căminul păcii 146.

Preoțimea anglicană și Roma 196. — Pensii de stat pentru preoți 197. — Pentru unirea tuturor 198. — Unum necessarium 508. — Ateismul rassist și ateismul bolșevic 508 — Ne-a cercetat un mare prieten 511 — Împărțirea Palestinei 513. — Franța și Biserica 514. — Spania uitată 515. — Concordatul iugoslav 517. — Directive economice 517. — Adunarea generală a „Astrei“ 640 — Spectacolul bolșevic 645. — După congresul dela Nürnberg 645. — Ofensiva ortodoxă 843.

at.: Săptămâna tomistică 643.

atr.: Vizita mitropolitului ortodox al Varșoviei 641.

„Cultura Creștină“: Episcopia ortodoxă a Maramureșului 507. — Jubilee arhieresti 839

vm.: Aniversara Blajului 190.

m.: Războiul civil din Spania 195. — Modificarea textului jurământului regilor Angliei 199.

n.: Devotament filial 64. — Taina unei b.ruințe 65. — Patriotism preoțesc 66. — Cruciada liturghiilor 68. — Cetatea de pe munte 69. — „Mișcarea religioasă Germană“ 69. — „Pro Unione“ 70. — Aniversarea s. Silvestru 70. — Miguel de Unamuno 71. — Mussolini și sf. Scriptură 193. — Ofranda artiștilor 159 — Frontul necredinței 197 — Roma pentru băștinași 198. — Creștinismul e pentru cei reduși ca intelect? 477. — Christus Rex 509 — Preocupare fascistă 510. — Congresul dela Oxford 512. — Manifest creștin 516. — „Missionalium rerum“ 638. — Arma cea mai puternică 638. — Semne îmbucurătoare 639 — Jubileu îndreptățit 642 — Canalele lacrimilor 642. — „Pax Romana“ în congres 644. — Protestanții pe baricade 644. — Sânge de mucenici 840. — Omagiu meritat 840. — Cuvinte răspicate 841. — Dezarmare economică 842. — Nouă eparhie răsăriteană 844. — Pe povârniș 845 — Recunoașterea înfrângerii 845. — Sfârșitul unei lupte 846.

V. Diverse.

Aron Cotruș: Pe o carte... (versuri) 229.

Iuliu Maniu: Un salut omagial (telegramă) 304.

V. B. Munteanu: La o aniversară a Blajului (versuri) 288.

VI. Bibliografie.

Radu Brateș: Povestitori ardeleni și bănățeni până la Unire, de Ion Breazu 847.

Dumitru Neda: Theologia Dogmatica christianorum orientalium ab Ecclesia catholica dissidentium. Tom. V, de Martin Jugie 200.

p.: Istoria unirii Românilor, de I. Lupaș 646.

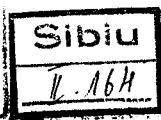
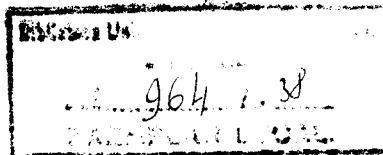
gp.: Evocări din viața Blajului de Alex. Lupeanu-Melin 518.

Augustin Popa: Codul Social, Trad Gh. P. Gheorghiu 72.

V. Stanciu: Intoarcerea lui Andrei Pătrașcu, de Al. Lascarov-Moldovanu 519.

CULTURA CRESTINA

REVISTĂ LUNARĂ

BLAJ

ANUL XVII.

IANUARIE 1937

NR. 1.

Cultura Creștină

COMITETUL DE DIRECȚIE:

Victor Macaveiu, președinte; Ioan Agârbiceanu, Ioan Balan, Nicolae Brnzeu, Alexandru Lupeanu, Titus Malai, Zenovie Păclișanu, Augustin Popa, Aloisiu Tăutu, membri. — Secretar de redacție: Dumitru Neda.

SUMARUL

AUG. POPA: *Spirit paulin.*

IOAN MICLEA: *Filozofia creștină.*

Dr. P. PAVEL: *Papalitatea suverană și organizarea internațională a lumii. contemporane*

Z. PĂCLIȘANU: *Mărunțișuri istorice (IV)*

V. MACAVEIU *Prolegomena pentru o viitoare ediție a Psaltirii românești (II)*

Dr. CORIOLAN SUCIU: *Ce „poruncă” a adus Horia dela Impăratul.*

DUMITRU NEDA: *Rubricile liturgice obligă.*

OAMENI ȘI FAPTE

Cultura Creștină: In scaunul lui Petru.

A. P.: *Abuzuri „patriotice”.*

Simion Rusu: *Cum stăm în Secuime.*

D. N.: *Convertirea lui André Gide.*

INSEMĂRI

Politica și Biserica (ap) — Congrese euharistice internaționale (dn) — Cum se combate comunismul (ap) — Patriotismul nu îndrituiește crima (dn) — Birou medical unic în felul său (dn).

CRONICI

Devotament filial — Pelerinaj la Roma — Taina unei biruințe — Patriotism preotesc — Hienele măcelului spaniol — Pentru recreștinarea lumii — Cruciada liturghiilor — Actualitatea Tomismului — Cetatea de pe munte — Contra filmului imoral — „Mișcarea Religioasă Germană” — „Pro Unione” — Aniversara s. Silvestru — Miguel de Unamuno — Sporesc divorțurile.

BIBLIOGRAFIE

Codul Social Trad Gh P. Gheorghiu și F. Luzis. (Aug. Popa).

Abonamentul

Un an	Lei 300
Instituții, autorități și străinătate	„ 500
Preoți, profesori, învățători, studenți	„ 250
Exemplarul	„ 25

Redacția și Administrația: B.L.A.J.

CULTURA CREȘTINÄ

REVISTA LUNARA

SPIRIT PAULIN

Pe pânza întunecată a anului în care am intrat s'aprinde o dâră de lumină. O aniversară. Pomenirea unei întâmplări de mult apuse. Care pentru mulți, de sigur, nu spune mare lucru. O comemorare ca atâtea altele. O privire în trecut, la un anumit soroc al vremii, rotunzit de calculele omenesți. Atât. Sunt însă și alții, cari privesc în adâncuri. Sunt de aceia, cari nu se pierd în pojghița fenomenelor vizibile, ci dincolo de acest vâl al Mayei caută desenul țesăturii, planurile universului, mâna diriguitoare a lumii și a istoriei. Pentru ei acest jubileu nu va fi o simplă întâmplare. Ci un memento. Poate și un punct de plecare spre alte zări. Un izvor de energie nouă pentru marile bătălii în care ne învăluim.

*

Se împlinesc 19 veacuri dela minunea din drumul Damascului. O străfulgerare de slavă din lumea cealaltă a făcut, acum 1900 de ani, din Saul Paul și a dat istoriei pe „apostolul neamurilor“. — Acesta-i jubileul ce prăznuim. Am putea spune, o continuare și întregire a celui de acum patru ani, când am sărbătorit aniversara mântuirii. Despre acesta afirmăm noi că este un adevărat semn din cer. Că nu fără rost și nu fără un înțeles mai adânc ne răsare în față tocmai acum, la această cotitură periculoasă, la care se găsește rânduiala lumii noastre tulburate.

Aparențele, firește, sunt contrare. S'ar părea că sf. Pavel n'are multe de spus omului de azi. E prea complex pentru mentalitatea noastră schematică, lineară. Un munte prea greu de urcat pentru moleșeala noastră. Prea auster pentru spiritul nostru oportunist. Prea spiritualist pentru ființa noastră mecanizată. E prea mare.

Realitatea însă este cu totul alta. Lumea în care s'a desfășurat munca uriașă a lui Pavel, are asemănări isbitoare cu vremea noastră. Felul cum a isbutit el să domine haosul în care a fost aruncat, arată și pentru noi calea de urmat pentru a ieși din impas. Dascălul cel mai ideal care ne poate călăuzi în mijlocul vârtejurilor de astăzi este tocmai Pavel din Tars. Și nimeni altul ca el.

*

Imperiul Cezarilor, a cărui cetățean cu pline drepturi și perfect loial a fost apostolul, era, fără discuție, o arătare grandioasă. Ii plăcea să se confunde cu lumea civilizată. O realizare de forță și organizare cum nu mai văzuse pământul. În realitate însă, privit mai deaproape, un monstru. Un colos, ținut laolaltă numai de scuturile legiunilor. Statuie de lut, strânsă în cercurile de fier ale forței externe. Sufletul îi era putred. Virtuțile aspre, din cari a răsărit și a crescut, muriau una după alta. Corupția îi măcina irezistibil puterea de viață. Organismul lui uriaș se svârcolea desnădăjduit, ca Laokoon, sub strânsoarea păcatelor ce-i încolăciseră, ca șerpilor, toate membrele. Nu mai era decât un furnicar enorm, în fierbere și agitație continuă. Un amestec caleidoscopic de neamuri, de limbi, de obiceiuri și credințe, cărora le lipsia cimentul lăuntric. Un amalgam de ireductibile contraste sociale. Bogății imense, lux și corupție strălucitoare în palatele feerice ale celor puternici, de zidurile cărora se isbiau amenințător gemetele mizeriei neînchipuite a milioanele de desmoșteniți, trecuți în rândul animalelor.

Aici trebuia neapărat să intervină „ceva nou“, pentru a opri acest proces al distrămării. Trebuia o lumină nouă în această besnă. O putere nouă, care să încordeze voințele la lupta mântuirii. Un ideal nou, superior, care să dea ținte și să deschidă orizonturi noi. Trebuia neapărat ceva divin, pentru a se salva umanul cât se făurise prin cheltuirea până la istovire a forțelor pământești. — Cei buni, gânditorii și poeții și sufletele simple în cari licăria încă schintea din altă lume, au simțit instinctiv această nevoie inexorabilă a redempțiunii. O doriau. O așteptau. O căutau cu înfrigurare. Așa se explică marea contagiune a atâtor mistere, cari înlocuiseră credința templelor părăsite cu ritualuri bizare, în ceața cărora se pierdea gândul căutător de taine și de miraculos.

Și, într'adevăr, „lumina cea adevărată“ se și aprinsese,

tocmai la acest soroc al vremii. „Răsăritul cel de sus“ coborîse pe pământ. Dar oamenii și-au închis ochii. N'au voit să-l primească. Fiul lui Dumnezeu a fost răstignit pe cruce, ca un făcător de rele. Ucenicii lui, pescari simpli din Galileia, au rămas sdrobiți. Invierea Domnului și, apoi, Spiritul Ru-saliilor i-a făcut apostoli neînfricați. Dar glasul și puterile lor erau prea slabe ca să se audă dela margini până la margini. Nu puteau răsbate dincolo de granițele strâmte ale Palestinei. Cuvântul vieții nu avea tăria necesară pentru a domina vacarmul teribil al iadului în care se rostise.

Atunci apare Saul din Tars. O isbire de lumină din cer îi pune în mână torța pe care înainte căuta s'o stingă. Și într'o clipă, Pavel se face vâlvătaie care aprinde lumea. Când moare el, după 30 de ani de sbucium obstinat, de sublimă și teribilă aventură sfântă, flacăra credinții adevărate arde pe altare în toate centrele mari ale imperiului, începând „din Ierusalim, în toate părțile, până în Iliria“, și mai departe, „până în Spania“ (Rom. 15, 19—24).

Care-i taina acestei biruinți fără pereche? De unde puterea acestui glas, ca și care puține au răsunat pe pământul nostru? Cum ajunge firavul fariseu din neamul urgisit al evreilor figura dominatoare a vremilor apostolice?

De sigur, Pavel este înainte de toate un „vas ales“ al grației divine. Fără îndoială, darul minunilor cari înfloresc sub pașii lui pune tot atâtea pietrii de temelie la biserica ce se înfiripă. — Nu mai puțin adevărat este însă, că harul s'a altoit și de astă în răsad omenesc. Că Pavel și după conversiune a păstrat întreagă firea, întreg temperamentul, toate trăsăturile caracteristice ale lui Saul care păzise hainele celor ce ucideau cu pietri pe întâiul martir Ștefan. Fortificate, de sigur, și elevate, în așa măsură, că chiar și defectele lui temperamentale au ajuns forțe impunătoare în slujba scopurilor divine. — Dar tocmai prin aceasta a devenit el modelul pe care îl căutăm în vuetul vremilor noastre. Tocmai din acest motiv, el este călăuza ideală a celor ce vreau să aprindă și în haosul răsturnărilor de azi făclia adevărului mântuitor. Iată de ce trebuie să căutăm mai deaproape enigma isbânzilor lui. Să-i prindem liniile caracteristice, spre a-le putea valoriza în lumea noastră, care trebuie mântuită din ghiarele morții.

Sf. Pavel a fost, fără îndoială, un geniu cum foarte puțini a cunoscut istoria. Spirit scânteelor și profund, inteligență care pătrunde într-o clipă lumea celor mai grele taine și vede cu uimitoare claritate ceea ce alții nu pot nici întrezări. El este cel mai mare doctor al Bisericii. Toți marii învățați ai creștinismului, de 19 veacuri încoace, nu sunt decât ucenici cari se hrănesc la masa lui, a celui dintâi și celui mai adânc teolog al creștinătății. — Totuși nu aceasta este linia caracteristică a fizionomiei lui sufletești. Ci alta. „In firea lui — scrie unul dintre biografi (*Baumann: Saint Paul 336*) — o trăsătură dominează totul: *violența pasionată, nu impulsivă ci dogmatică, dirijată de principiile credinții sale*. El crede, și pretinde ca și alții să creadă ca el, să trăiască ca el, să se supună adevărului“. O voință în veșnică văpaie, un vulcan în clocot neîncetat: acesta-i apostolul neamurilor, apostolul-tip al creștinismului. Proiecte grandioase se țin în imaginația lui fierbinte; și numai decât se pune pe drumuri pentru realizarea fantasticului. Nu cunoaște dificultăți. Nimic nu i-se poate împotrivi. Nici forța uriașă a statului. Nici întunecarea minților. Nici păienjenişul doctrinelor. Nici noroiul stricăciunii morale. Le înfruntă pe toate, cu îndrăzneală uluitoare. El vrea imposibilul. Vrea să cucerească lumea; și o va cuceri. Are geniul de comandant, care nu admite împotrivire. Indrăsneala, curajul lui nu cunosc margini. Înaintea ochilor vede neîncetat coroana triumfului, care-i inoiește mereu puterile (2 Tim. 4—8. De dragul ei, Pavel se cheltuiește cu fanatism incomparabil, neîncetat, în fiecare clipă a vieții.

Dar „nu aleargă în neștire“, (1 Cor. 9, 26), ci merge la ținte precise. Realizează un program de viață fixat și controlat, în toate încheeturile lui, cu un ascuțiș logic neiertător. Tot sbuciumul, toată frământarea clocotitoare și sacadată a acestui pasionat, este aceea a unui perfect logician. Nu a unui analist. Ci a unui logician mistic, care trăiește ideile și se consumă fără rezervă pentru triumful principiilor în cari crede. Totul, la el, se reduce și se încopcie într'un centru fix, într'un punct dinamic care stăpânește și armonizează totul: Hristos. Toate veacurile, toți creștinii, toți sfinții mai ales îl iubesc pe Hristos. Nicăiri însă nu găsim o iubire atât de puternică, de adâncă, de așa tărie extraordinară, ca la sf. Pavel. Hristos este tot și nimic alta afară de el. Cerul și pământul, vremea și veșnicia, caleidoscopul istoriei și „divina comedie“ a mântuirii, tot și toate se adună în Hristos. În el se armonizează

contrastele, se desleagă problemele, se netezesc asperitățile, se topesc contradicțiile. Hristos este axa universului. Pe aceasta se clădește tainica armonie a lumii, marea unitate a cărei apostol este Pavel. În așa măsură s'a adâncit și s'a pierdut în acest centru vital al întregii sale teologii și concepții de viață, încât a putut spune cu toată greutatea adevărului: „Trăiesc eu - nu, ci trăiește în mine Hristos“ (Gal. 2, 20).

Cu termen modern, s'ar putea spune că Pavel este un *totalitarist*. Firește, fără rătăcirile teoreticianilor de azi, cari ridică la rang de divinitate simple valori umane, (statul sângele, clasa), propovăduind astfel adevărată idolatrie. Totalitarismul lui Pavel este cel adevărat: Dumnezeu ca centru de viață al universului, începutul și sfârșitul a toate. Și la Pavel nu e vorba de simple abstracții logice, fără vlagă. Ci de o realitate grandioasă și vie, „în care trăim, în care ne mișcăm și în care suntem“ (Fpt. 17, 18), chiar fără să ne dăm seamă. Și marea unitate nu e o simplă planificare sau uniformizare artificială a infinitei variații ce ne prezintă existența. Ci Hristos e capul adevărat al marelui corp mistic, al Bisericii sale. Nu e o simplă metaforă aceasta, ci înfățișarea sensibilă a unui fapt supranatural, mai real decât legile fizice însăși. Din Hristos coboară în toate membrele plenitudinea vieții. (Cf. Ef. 1, 21—23).

Tocmai din acest motiv, nimic nu e fără valoare în acest corp, care cuprinde — după tâlcul dat de sf. Toma — în chip tainic, pe toți: pe sfinți și păcătoși, credincioși și necredincioși, pe toți cari sunt încopciați acum în el, ori vor fi, ori cel puțin ar putea fi. Ci totul capătă preț infinit. Nimic deci, din ce există, nu trebuie neglijat. Ci realitatea întreagă, cu toată bogăția formelor ei, trebuie ridicată la Hristos. — De aici *caracterul pronunțat social* al creștinismului sf. Pavel. El nu e numai duhovnicul singuraticelor suflete care trebuiesc mântuite, ci al sfințirii întregii societăți, care trebuie să fie un corp vivificat de spiritul lui Hristos. Trăind după legile date de El. Singurele cari pot ținea în echilibru stabil și activ totalitatea. De aceea scrisorile lui reglementează cu uimitoare clar-vedere toate relațiile esențiale ale societății: raportul dintre individ și autoritate, dintre stăpân și sclav, dintre soț și soție, bogat și sărac, creștin și păgân.

În această concepție organică, deși înaintea lui Dumnezeu nu este deschilinire între Elin și Iudeu și evanghelia este deopotrivă mântuitoare pentru toți, totuși națiunile nu

sunt simple categorii fără conținut propriu și cari, în consecință, ar trebui să dispară. Ele se încopcie în corpul mistic așa cum sunt, sporind prin varietate frumseța unității suprafirești. De aceea el, deși „apostol al neamurilor“ prin excelență, este atât de strâns legat de poporul său încât nu numai viața și-ar da-o pentru mântuirea lui în orice clipă, ci în iubirea lui fără margini exclamă: „aș dori, de s'ar putea, să fiu eu însumi anatema, departe de Hristos, pentru frații mei, pentru rudele mele după trup“. (Rom. 9, 3).

Iată, în palide cuvinte, luminile de fulger ale adevărilor, pe care le-a aprins Pavel pe orizontul întunecat al haosului greco-roman. — Avea în față un furnicar gigantic în plină fierbere. Strălucire aparentă, fără viață lăuntrică. Păienjenis de doctrine neputincioase și puhoiu de corupție indescriptibilă. În mijlocul acestor valuri ale disoluției, el a împlântat cu tărie stâlpu de foc al adevărului, care singur mântuește. Atunci când unii cereau „semne“, alții căutau „înțelepciune“ scilicet și stearpă, el a propovăduit cu glas de tunet „nebulia crucii“. (1 Cor. 1, 22—23). Spre Hristos cel ținut pe lemnul vieții trebuie să-și înalțe privirile tragicul Laokoon, strivit de șerpilor rătăcirilor și păcatelor. În Hristos e redempțiunea, în el armonia și unitatea, în el pacea și eliberarea din strânsorile materiei. În el e viața tuturor, a singuraticilor și a societății întregi. — Și a propovăduit Pavel adevărul cu pasiune fanatică și conștiință, cu totala sa anihilare și contopire în ideal, cu uluitoare îndrăsneală și cu intrasigență neînduplecată. — Iată taina isbânzilor lui extraordinare. S'a făcut, pentru Hristos, tuturor toate, și i-a câștigat pe toți. Spre a lor mântuire!

*

Să trecem acum la noi. La vremea și la necazurile noastre. Să transpunem, acum după 19 veacuri, pe sf. Pavel în vâltorile pline de primejdii ale zilelor noastre. Incercare ușoară, fiindcă punctele de asemănare sunt deadreptul isbitoare. Invățămintele bogate.

Trăim și noi, în ciuda granițelor ce despart diferitele suveranități naționale, într'un imperiu grandios. Acela al „civilizației albe“, al „culturii moderne“. Strălucitoare în afară, această gigantică arătare e în plină agonie. Nu mai are suflet. Un mecanism uriaș, perfecționat până la umanizare, în vreme ce omul, creatorul, s'a degradat și declasat până la abrutizare. „Noi suntem — spunea, în vară, Duhamel

cu prilejul recepției sale în Academia Franceză — inventatorii civilizației noastre și, în acelaș timp, beneficiarii, dar și victimele ei“. Inventăm spre a profita, dar și spre a distruge. Mașina, din unealtă a ajuns tiran, care ține sub teroare milioanele brațelor muncitoare. Exact ceea ce spunea atât de plastic *Bergson*: „Omenirea geme, strivită aproape, sub povara progresului pe care l-a făcut“. (Le deux sources de la morale et de la religion, pg. 343).

Optimismul științific al veacului XVIII s'a înmormântat, astfel, în groapa pe care singur și-a săpat-o. A dispărut siguranța în atotputernicia „Științei“, care a căutat să rezolve totul pe cale mecanică, prin legile imutabile ale materiei. Știentismul a murit, lăsându-ne zestre o crâncenă desamăgire, și un primejdios proces de distrămăre. Căutând să despartă, să eticheteze, să fragmentarizeze în mici mecanisme independente diferitele componente topite insolubil în fenomenul complex și totuși unitar al vieții, marii învățați, cari credeau că au furat taina universului, în realitate ne-au dat haolica frământare și fierbere de astăzi. Mașinile s'au revoltat. Echilibrul s'a pierdut. În știință, în filosofie, pe teren social și politic, trăim într'o agitație disperată. Nu mai vedem prin ceața teoriilor ce ne năpădesc din toate părțile. Nu mai avem liniște de teama zilei de mâine. Nimic nu mai e sigur în fața urilor, cultivate cu savantă artă și cu cele mai perfecționate metode ale „științei“, între țări și neamuri, între rase și clase, între tineri și bătrâni, între săraci și bogați. În așteptarea catastrofei, fabricăm cu ultima încordare tunuri, sporim vrășmășiile și ne aruncăm, cu frenezia desnădejdiei, în plăcerile grosolane ale clipei, care ar putea fi cea din urmă. — Nu-i nici o mirare că, în fața acestei priveliști deconcertante, un spirit ascuțit ca *A. Labriola* a scris, în toamnă, în „*Ère Nouvelle*“, un adevărat necrolog al civilizației noastre. Argumentarea lui nu e în totul acceptabilă. Concluzia însă cu greu poate fi combătută. „Lumea asta — zice el — această civilizație occidentală stă să moară!“

Ca orice vietate, omenirea prin instinct își dă seama de iminența primejdiei. De aici marea panică ce ține lumea în tulburare adâncă. Și tot de aici, din voința neînfrântă de a trăi, încercările de amețitoare îndrăzneală pe care le face spre a se salva. Vrea mântuirea cu orice preț. Se smulge deci, violent, din legăturile vechi, și aleargă în delir spre idealuri noi, de dragul cărora e gata să sfărme tot

trecutul, toată agoniseala veacurilor, și să pună în joc întreg viitorul. Din această svârcolire se nasc, întocmai ca în vremile sf. Pavel, „misterele“ moderne, diferitele „mistici“ ale zilelor noastre, tot așa de vapoaze, de nedefinite ca cele vechi, și totuși cu extraordinară putere de seducțiune. Tot atâtea mirajuri cari fascinează și dau naștere la experiențe sociale de proporții până acum necunoscute.

Oricât de complex și surprinzător, fenomenul este ușor de înțeles și, la aparență cel puțin, cât se poate de logic. — Două veacuri, până la războiul mondial, rațiunea a fost stăpâna lumii. Și s'a rătăcit. Intelectualismul exagerat, devenit raționalism, s'a dovedit un adevărat disolvant. Cercetând mereu, criticând, desfăcând firul de păr în patru, el a despărțit în tot atâtea compartimente independente și autonome diferitele funcțiuni vitale ale vieții umane. Acestea toate au luat-o razna, fiecare pe a sa cale. Rațiunea nu le-a mai putut ținea în armonie. A căutat deci să se consoleze ridicând la rang de doctrină neputința însăși, agnosticismul liberal, a cărui dogmă principală pentru judecarea lucrurilor este toleranța, teoretică și practică, adică identificarea adevărului cu eroarea. Confuzie și scepticism. Va să zică renunțare principială de a mai domina și directiva mersul evoluției după un plan unitar. Metafizica a murit. În lipsa ei, știința, orgolioasa fiică a rațiunii, s'a ancorat cu toată puterea în singurul teren solid ce-l mai simția sub picioare: materia.

Marele măcel din 1914 și criza generală de după război au perfectat bancruta acestui raționalism distrămător. Nimic mai firesc, deci, decât revolta generală împotriva marelui vinovat care ne-a adus aci: rațiunea. Fără multă judecată, ea a fost detronată și declarată valoare de rangul doi. Primatul l-a luat fapta, voința. „Fă și nu cerceta“, este lozinca zilei. Viața trebuie trăită, nu filozofată. Și încă eroic, periculos. „Vivere pericolosamente“, e lozinca fascismului. Trebuie să ne încredem orbește în puterea vitală ascunsă în sufletul colectiv al națiunii, specificul și originalitatea căreia trebuie să fie linia determinantă a vieții publice. Aici trebuie să se alinieze toți fără rezervă și fără pretenții personale. Din capul locului, singura valoare, singura realitate cu drept de existență e comunitatea, națiunea, rassa, clasa. Singuraticul, individul trebuie să se integreze până la anihilare în noua unitate, refăcută prin faptă și voință, din risipirea provocată de rațiune.

Pornit odată pe acest drum, curentul nu s'a mai putut opri la limita justă. Pendula ce marchează mișcările generale ale omenirii bate din extrem în extrem. Așa și acum. Nu a fost de ajuns că s'a proclamat nevoia absolută de a se reface unitatea pierdută și a se ține seama și de întreg, eliminându-se exagerările individualismului. Ci s'a trecut la exagerările opuse. Căutarea unității s'a transformat repede într'o adevărată mistică a unității, și nouile valori socotite drept centre vitale de refacere a unității, din relative ce sunt, au fost declarate valori absolute, supreme, exclusive. Aceasta din tendința generală a omului care — zice *Huxley* — „are totdeauna dorința de a fi aschetic și cearcă să descopere între toate relativitățile științei consolările unei certitudini absolute“. Așa se transformă totalitarismul, indiferent de valoarea de bază în care se cristalizează (rassa, statul, clasa socială), în adevărată religie. Așa am ajuns să asistăm la fenomenul paradoxal din zilele noastre, relevat de același *Huxley* așa: „Oameni cari ar fi răspuns cu un surâs disprețitor celuice i-ar fi întrebat dacă cred în Dumnezeu, acceptă fără a crâcni ideea divinității patriei lor și a infalibilității pe care o inspiră forța“. Se creiază astfel, pe teren politic, economic și pe cel al vieții pozitive în general, divinități terestre, una mai tirană și mai exclusivistă decât alta. Nici nu se mulțumesc să fie simple religii, adică relativități ridicate la rangul de absolut, ci se creiază în jurul lor adevărate mistici, fanatism și, mai pe urmă, și o teologie, o construcție intelectuală acomodată imperativelor intolerante ale noii credințe.

Tocmai aci rezidă, deoparte, pericolul pe care îl prezintă aceste „mistere“ moderne, de alta incapacitatea lor de a produce mai mult decât un foc de paie trecător, în urma căruia va rămâne iarăși scrum de desiluzii amare. „Idolatrie, păgânism, fanatism. Religii mundane cari nu sunt decât caricatura religiei divine; credință în bunurile iluzorii ale pământului, drept pedeapsă pentru necredința în bunurile cerului; politica transformată în surogat de teologie; evangelia trupului care înlocuiește evangelia spiritului“. „Religii fără suflet“, le numia, cu drept cuvânt, cineva în „Osservatore Romano“ (12. 9. 36.), pe când vremea noastră are absolută nevoie tocmai de contrarul. „L'homme contemporain — spune un cuvânt genial al lui *Bergson* — élargi par la science, a besoin d'un supplément d'âme“. Aceasta e marea boală Europei. Iar „religiile fără suflet“ nu-i pot da tocmai acest

lucru indispensabil: „supliment de suflet“. Nu pot da ce nu au nici ele. De aceea, dacă e adevărat că „moare civilizația“, apoi nu încape îndoială că „o omoară știința care se întoarce la idolatrie“.

*

Nu în acești „nori fără de apă“ ai „misticelor inferioare“; nu în capiștile nouilor idoli păgânești este mântuirea. Ci singur în acela care este „lumina lumii“, „calea, adevărul și viața“. În acela care este capul trupului mistic a toată creațiunea: în Isus Hristos. „Creștinismul — afirmă *Duhamel* — e o doctrină care răspunde la toate necesitățile. Are o metafizică, o morală, chiar și o politică. E riguroasă și coerentă. Dă răspuns la cele mai îndrăznețe întrebări. Te ajută să trăiești și să mori. E probată de veacuri. Chiar și cel ce s'a depărtat de ea, poate continua a o respecta și admira“. — Iată „mistica superioară“, prin care se poate și trebuie să se refacă unitatea și armonia lumii. Nu decretând valori relative de absolute se va restabili echilibrul universal, ci statornicind o ierarhie justă a unităților mai mici, cari trebuie să se integreze organic în unități din ce în ce mai vaste, toate îndreptate și orientate spre Isvorul vieții. Toate alimentându-se și orânduindu-se după principiile superioare și eterne ale învățăturilor Lui.

Din nenorocire, creștinismul astăzi, după veacuri lungi de triumfuri fără seamăn, se găsește iarăș cam acolo unde era pe timpul sf. Pavel. În altă formă, firește. În ultimele două veacuri Hristos a fost scos, rând pe rând, din viața publică. Statul s'a decretat laic. Știința materialistă. Filosofia atee. Arta scop în sine. Adevărul relativ. Politica joc al forței. Istoria, produs al legilor materiei. Religia, credința „chestiune particulară“, închisă ermetic între zidurile bisericii și sacristiei. Iată creștinismul redus iarăș numai la Ierusalimul sufletului particular, adăpostit în umbra altarelor și scos din vâltorile mari cari hotăresc destinele umanității. Ni-se potrivește perfect, ca o muștrare, cuvântul lui Ioan Botezătorul: „În mijlocul vostru stă pe carele voi nu-l știți“ (Io. 1, 26).

Nu ușor și nu dela sine se va schimba această stare a lucrurilor. Nu ajunge să avem lumina și să ne resemnăm a o ținea sub obroc. Nu. Ci adevărul trebuie vestit de pe coperișurile caselor, cu toată îndrăzneala Celui ce a înfruntat și a biruit lumea. — Sub acest raport suntem noi deficitari. Nu vom putea scăpa de teribila răspundere de a avea în mână cu adevărat „peatra filozofală“ a sbuciumului omenesc, pe care n'o știm valorifica. Până în ziua de astăzi, chiar după falimentul răsunător al raționalismului și materialismului, creștinismul nostru este timid. Se ține și acum mai mult în defensivă, în loc să între vijelios în mijlocul frământărilor și

să se afirme drept ceea ce este: „puterea lui Dumnezeu și înțelepciunea lui“. (1 Cor. 1, 24).

Iată ce ne lipsește nouă astăzi: Pavel din Tars. Singurul lucru care ne trebuie este *spiritul Paulin*. Curajul. Voința de a birui. Entuziasmul pasionat. Fanatismul sfânt. Ne trebuie un *creștinism dinamic* care să se ia de piept cu toate puterile lumii acesteia. Altfel ni-o iau înainte slujitorii idolilor moderni. Și încă, nu odată, adunând sub steagul lor energii de ale noastre, voințe creștinești cari cred că slujesc și acolo pe Hristos.

Nimic nu poate fi mai bine venit pentru această dinamizare a crezului creștin decât tocmai aniversarea sf. Pavel. Să folosim bine prilejul. Anul întreg să-l punem sub scutul și în slujba „apostolului neamurilor“. Să-l facem cunoscut prin toate mijloacele ce ni-le oferă amvonul, școala, presa. Mai ales organizațiile „Acțiunii catolice“ trebuie să se pătrundă de acest gând. Trebuie să ne transformăm într'o adevărată armată, aprinsă de spiritul Paulin, spre a face să triumfe în societatea noastră programul social al sf. Pavel. Ca să se realizeze pe pământ marea unitate mistică, a cărei centru de viață este Hristos.

Vom înțelege oare această mare poruncă a grelelor încercări prin cari trecem? Vom pricepe semnul de sus care ne grăiește prin acest jubileu? Să sperăm. „Și aceasta cu atât mai vârtos, știind vremea, că este ceasul ca să ne deștep'ăm din somn, căci mai aproape ne este mântuirea acum, decât am crezut. Căci noaptea a trecut, iară ziua s'a apropiat“! (Rom. 13, 11—12).

AUG. POPA

FILOZOFIA CREȘTINĂ

Rațiunea liberă în activitatea sa de cunoaștere, și în formularea principiilor de viață poate ajunge la concluziile cari îi plac. Atârnă de agerimea și profunzimea sa pentru a putea scruta interiorul mic și exteriorul mare al lumii, în toate dimensiunile. Rațiunii niciodată și din partea nimănui nu i-s'au prescrie norme de cugetare; și le-a fixat însași. A putut crede despre sine, despre lume și Dumnezeu, ceea ce a voit. Dovadă este istoria filozofiei, care în mod caleidoscopic desfășoară munca gândirii omenești, atât de variată. De altfel ar fi și imposibil. Insași cu toate acestea, s'a crezut în trecut și această credință mai persistă și azi, că rațiunea umană ar putea fi stângenită în cercetările ei de celalalt mijloc de cunoaștere, de revelație, care s'ar erija într'un fel de îndrumător și legislator al cugetării omenești; nepermițându-i să gândească și să ajungă la concluzii opuse ei.

Nu e locul să se arete aci netemeinicia acestei insinuări, deoarece cunoașterea pur rațională și cunoașterea prin revelație, din moment ce au același obiectiv, adevărul, nu pot fi antitetice în mod diametral. Dacă însă s'a întâmplat și se întâmplă chiar în zilele noastre, ca activitatea naturală a rațiunii să nu ajungă la concluzii identice cu ale revelațiunii, atunci cine poartă vina? Nu poate fi de vină decât: ori rațiunea ori revelația. Dar rațiunea nu se poate invinui, fiindcă ea n'a pornit din principii și premise scoase din revelație; ea a cercetat cu totul liber, fără să țină seamă de concluziile la cari va ajunge. În chipul acesta au procedat gânditorii păgâni a căror filozofie a precedat creștinismul și totuși sistemul lor filozofic se numește „adevărată predoslovie a sfintelor Evanghelii“!? Atunci i-se poate arunca vina revelației? Și mai puțin. Ea n'a avut și nici nu și-a arogat vr'odată menirea de a prescrie legi gândirii omenești. Nu se găsește un singur adevăr revelat care să oprească pe om de a cugeta în voie. Din contră, revelația consideră cunoașterea drept una dintre datorințele care-i fac cea mai mare onoare. Scopul revelației a fost de a comunica oamenilor adevăruri, după cari să-și întocmească o viață corespunzătoare destinației lor supranaturale. Dar chiar dacă am admite imposibilitatea unui amestec oarecare al revelației în

domeniul de cunoaștere naturală, nici atunci nu s'ar putea susține ingerința credinței asupra rațiunii. Revelația și credința nu s'a impus și nu se impune ca o forță iresistibilă; ea are spontana și libera adesiune a minții și voinței omenești, prin grația lui Dumnezeu care în chip tainic face această adesiune posibilă și raționabilă. Dacă și-ar fi impus revelația punctul său de vedere, atunci ar urma, că nu s'ar putea filozofa decât într'un fel. Ori realitatea desminte o atare presupunere. Prin urmare: dacă există două concluzii similare, deși din premise aparținătoare domeniilor deosebite, nu se poate invinui nici una de amestec nechemat. Adevăratul motiv al asemănării dintre rezultatul activității rațiunii naturale și dintre revelație, este faptul că rațiunea umană în ceea ce are ea mai esențial, nu este decât un reflex — ce-i drept palid — al Rațiunii divine. Concluziile filozofice identice cu concluziile revelate, dovedesc în acest caz, că intelectul omenesc a cugetat bine, fiindcă așa cugetă și Dumnezeu.

Rezultatele la cari a ajuns activitatea naturală a intelectului omenesc, independent de revelație, s'au cristalizat în sisteme filozofice. Unele sunt în flagrantă opoziție cu adevărurile revelate și formează așa numita filozofie „pură“, laică, oficială; unul dintre aceste sisteme este în concordanță cu ea și formează filozofia creștină. Și fiindcă trăim vremuri în cari noțiunile și sistemele de cugetare sunt amestecate, confundate, nu numai ignorate în mod conștient ori inconștient (ceea ce nu-i cel mai rău caz); iar raporturile dintre ele stabilite după criterii personale, isvorite din simpatie sau ură, vom arăta: *ce este filozofie creștină; posibilitatea, existența și raportul ei cu teologia și cu filozofia necreștină.*

Noțiunea filozofiei creștine

Precum se dă astăzi luptă înverșunată între cei ce sunt și vreau să rămână creștini și între cei ce n'au fost niciodată cu adevărat, nici nu vreau să fie — ba împiedecă și pe alții de a fi; întocmai așa, de pe terenul ideologic încă sunt eliminați toți aceia a căror gândire are oricât de puține aderențe creștinești. Lumea cugetării naturale este monopolul celor ce gândesc — cel puțin — alături de Dumnezeu. Cu alte cuvinte, după concepția lor: e imposibil să existe un gânditor demn de acest nume, dacă cugetarea lui are ceva comun cu creștinismul, fiindcă activitatea intelectului nu poate fi, nici în principii și nici în concluzii, creștină. Ca dovadă ni se aduce faptul că rațiunea în scrutările ei libere și independente nu poate avea nici un atribut ori calificativ decât „naturalul“, care subînțelegându-se totdeauna, ar fi ridicol

să se exprime. Sunt multe noțiuni cari nu suferă alături de ele nici un fel de determinare sau circumscriere. Așa ar fi noțiunea „știință“ care nu poate fi în mod formal nici „franceză“, nici „românească“ și cu atât mai puțin „creștină“, fiindcă în activitatea științifică a intelectului, în cecece are ea mai esențial și mai propriu, nu pot intra astfel de atribute. Matematica și geometria n'au patrie și nici naționalitate; ele sunt abstracții universale, independente, atât în principiile cât și în concluziile lor, de orice contingente de origine, timp și spațiu. În ce privește apoi filozofia, ea cu atât mai puțin poate suferi atribute cari n'au nimic comun cu activitatea naturală a rațiunii. Cine ar vrea să vorbească de filozofie „românească“, ar trebui să admită absurditatea unei psihologii și logice românești. Aceste însă ori există ca „românești“ și atunci prin diferența specifică se substituie ca opuse, ori cel puțin ca diferite de logica și psihologia adevărată și ca atari nu pot fi decât greșite; ori se încadrează perfect în noțiunea logicei universal valabile, dar atunci nu mai pot fi românești. Logica și psihologia poporului român este identică cu a celorlalte neamuri. Dacă s'ar adaoga un atribut, confuzia ar crește.

Noțiunea de „filozofie creștină“ e tot așa de neînțeleasă precum ar fi știința, matematica și geometria creștină. Ce are a face filozofia — activitatea pur naturală a intelectului — cu un sistem de cunoștințe cari nu purced din intelectul omenesc; nu se fac cunoscute pe cale naturală; și din cari, cel puțin o bună parte, nici nu se referă la om întru cât e natură, nu sunt adevăruri naturale, susceptibile de a fi disociate, analizate și dovedite ca logice, cu rațiunea. Dacă s'ar recurge după dovezi într'un domeniu care nu mai aparține rațiunii, atunci ar înceta de a mai fi filozofie, ci un amalgam, rațiune-credință. Despre aceasta însă nu poate fi vorba, fiindcă domeniile lor nu se confundă.

Calea cea mai simplă și mai bună e de a lămuri cei doi termeni din chestiune: „filozofie“ și „credință“, atunci se va vedea dacă se exclud reciproc, ori ba.

Filozofia, zice Kant, este: *Die Wissenschaft von den Grenzen der Vernunft*; iar s. Toma o definește astfel: „*Philosophia est cognitio rerum per altissimas causas*“. În amândouă definițiunile termenul comun este „cunoașterea“, „știința“; cunoașterea și efectul ei, știința, în filozofie sunt rezultatul activității intelectului natural. Așa încât activitatea rațiunii naturale care tinde la cunoașterea sistematică a lucrurilor din lume, prin cauzele lor ultime, constituie filozofia.

Creștin se numește omul care crede și ține adevărurile reve-

late de Dumnezeu prin profeți și prin Hristos. Iar creștinismul este complexul adevărilor cari nu sunt rezultatul activității intelectului uman, ci al intelectului divin. Elementul comun în filozofie și creștinism, privit din puncte de vedere deosebite, face neînțelegerea între filozof și creștin. În filozofia „*pur și simplu*“, adecă în aceea care nu poate fi și nu e creștină, punctul de mănecare este *natura*, instrumentul *rațiunea*; scopul, *adevărul natural*. În creștinism, *supranatura*, *revelația*; instrumentul sau organul cunoașterii este *credința*; iar scopul, *adevărul revelat*. Alta este concepția filozofului și alta a creștinului, despre natură. Căci pe când „*natura*“ filozofului este desăvârșită atât în ce privește intelectul cât și voința. Capabilă, prin urmare, de a ajunge la cunoașterea întregului adevăr, răzimată exclusiv pe puterile proprii. Fiindcă în viața ei n'a intervenit niciodată nici un fel de tulburare, întunecare și corupție; ea a rămas totdeauna în puritatea originală; pe atunci „*natura*“, în concepția creștinului, este rănită, stricată, întunecată; și, deși a rămas într'o oarecare măsură capabilă de a cunoaște cu puterile proprii adevărul, totuși nu e în stare să cunoască *tot* adevărul, fără greșală, numai cu puterile proprii. Dar să nu se creadă că doar creștinismul ar discredita și disprețui natura, în favorul credinței; din contră, în creștinism naturii i-se dă considerația ce pe dreptul i-se cuvine. Aici, nu e depreciată ca în luteranism, dar nici nu e idolatrizată ca în păgânismul modern. (Vorbesc de creștinismul autentic, catolic). El a acordat rațiunii omenești mai mare încredere, decât a făcut oricare alt surogat creștin. Spre a dovedi acest lucru e suficient a aminti părerea lui Luther, în această privință: „*Caeterum erga Deum, vel in rebus quae pertinent ad salutem vel damnationem, non habet liberum arbitrium, sed captivus, subjectus et servus est (homo) vel voluntatis Dei vel voluntatis satanae.*“ Pe această cale a apucat și Calvin, când a negat puțința de cunoaștere a rațiunii omenești fără de revelație, a adevărilor referitoare la Dumnezeu. Doar el zice: rațiunea fără credință „*nu servește la nimic, nu e capabilă de nimic; mai mult, e chiar vătămătoare*“. Biserica catolică, osândind pe ontologiști, a arătat în mod indubitabil, care-i este poziția cu privire la valoarea și capabilitatea rațiunii omenești, spunând: rațiunea umană poate cunoaște pe Dumnezeu cu puterile proprii, fără revelație. Doar Pavel o spuse mai înainte, că păgânii cei fără revelație sunt vinovați că n'au cunoscut pe Dumnezeu, pe care-L puteau cunoaște și numai cu mîntea naturală, din considerarea lumii văzute.

Deosebirea între teza filozofului și a creștinului, cu privire

la natură ca fundament a cunoașterii, este următoarea: că pe când cel dintâi nu vrea să țină seamă de faptul că omul a suferit alunecare și stricăciune în natura sa; pe atunci creștinul admite schimbarea în rău a firii omenești, în urma păcatului original. „Când s. Toma înșiră rănilor suferite de natura omenească prin păcatul lui Adam, el nu uită niciodată să menționeze ignoranța, prin care rațiunea este destituită de dispoziția sa spre adevăr. — Cu siguranță, aptitudinea naturală a omului de a cunoaște adevărul a suferit mai puțin din partea păcatului original, decât aptitudinea de a voi binele; dar totuși ea a suferit și mai suferă încă cu fiecare rană suplimentară pe care i-o impun nouile păcate“¹⁾. (Magis est natura humana corrupta per peccatum quantum ad appetitum boni, quam ad cognitionem veri).

Rănilor suferite de natura omenească, în ce are ea mai propriu, în creștinism nu sunt incurabile. Intruparea lui Isus Hristos a avut de scop tocmai restaurarea firii omenești în aptitudinile naturale și supranaturale, prin acțiunea grației sfințitoare. Cu aceasta am ajuns chiar în miezul creștinismului. „Adevărata poziție catolică consistă în a menține și că natura a fost creată bună și că ea este o natură rănită; în urmă, că ea poate fi, cel puțin parțial, vindecată prin grație, dacă Dumnezeu voiește“ — această *instauratio*, va să zică, această reînnoire, restabilire, această restaurație a naturii în bunătatea primitivă prin grație, iată care este în această privință programul catolicismului autentic“ (G. 37).

S'ar putea obiecționa faptul că activitatea naturii restaurată prin grație ori se datorește exclusiv grației și atunci nu mai poate fi vorbă de filozofie, ci de teologie și credință; ori provine din rațiune fără grație și atunci este filozofie, dar nu mai e creștină pentru că îi lipsește elementul creștin. În caz că ar proveni din conlucrarea celor două elemente (natura și supranatura) ca dintr'un singur izvor, ceea ce ar rezulta ar fi un nou gen de cunoaștere, filozofico-teologic; ori, noi vrem să înțelegem prin expresiunea „filozofie creștină“ o adevărată filozofie, care să fie opera rațiunii naturale și nu un substitut oare care.

Grația și natura, credința și rațiunea, nu sunt termeni cari se exclud, așa încât punând pe unul, necondiționat trebuie eliminat celalalt; de aceea, când zicem: „că este necesară grația pentru a restaura natura, este tocmai contrarul suprimării ei, în profitul

¹⁾ GILSON E.: *Christianisme et Philosophie* Paris 1936, p. 111. — La acest autor și op valoros, mă voi provoca mai des în cursul acestui mic studiu. Il voi cita însă simplu, în text, numai cu inițiala G. și pagina lucrării.

grației — este confirmarea ei prin grație. Grația presupune natura, fie pentru a o restaura, fie pentru a o desăvârși. Iar dacă grația restaurează natura, ea nu i-se substituie. *Când însă natura restabilită prin grație își împlinește operațiile proprii, ele sunt și rămân operații naturale* — după cum există morală naturală restabilită prin grație, chiar așa poate și trebuie să fie o filozofie naturală restabilită prin credință“. (G. 40). Ce este filozofia creștină? „Este filozofia care cu toate că distinge în mod formal cele două ordini, consideră revelația ca un auxiliar indispensabil al rațiunii“. (G. 138). Este sistemul de cunoaștere al lumii prin cauzele sale ultime, care purcezând din rațiunea restabilită prin grație, va fi în perfectă armonie cu adevărurile revelate; dar pe care revelația le expune ca adevăruri naturale. (Schütz A. Ōrség. Bpest. 1936, pag. 93). Aci e vorba chiar de filozofie: *philosophia*; de o filozofie care este opera rațiunii naturale: *naturalis ratio*; de o filozofie naturală care ușurează totuși accesul credinței: iter ad fidem aperit; care se poate face azi mai bine decât ori când, pentru că harul lui Hristos a restaurat și înmulțit forțele rațiunii naturale: *instauravit et auxit*. Acest exercițiu al rațiunii, conform cu Enciclica marelui *Leo XIII, Aeterni Patris*, poartă numele de *philosophia cristiana*. Chestiunea e, dacă se admite ori ba, ca exercițiul unei rațiuni naturale, ajutat de revelație, ar mai fi un exercițiu rațional și dacă filozofia care se naște merită numele de filozofie. (G. 127–128). Ceeace omul cu judecată n'are pentru ce să nege, fiindcă este cu adevărat operă a rațiunii naturale — filozofie; este apoi și creștină, deoarece, rațiunea — rămânând și pe mai departe naturală — în esență, este inobilată prin grație — element creștin; în sfârșit, concluziile acestei activități raționale, sunt în armonie cu adevărurile naturale revelate, care fapt din nou o îndreptățește să se numească creștină.

Fiindcă sunt chiar dintre creștini unii, cărora le place să vadă filozofia complet izolată de creștinism, socotind-o ca știință esențial păgână și diametral opusă adevărurilor de credință; apoi fiindcă unii dintre filozofii moderni nu vreau să audă nici măcar principial de o filozofie cu adevărat creștină, va trebui să vedem și principial:

Posibilitatea filozofiei creștine

Ceice adoptă teza imposibilității unei adevărate filozofii creștine, trebuie să-și dovedească atitudinea pentru care nu pot concepe filozofia decât necreștină. Lucru care nu este chiar așa de ușor.

Mai întâi, trebuie să arate: a) că natura omenească a rămas

În puritatea ei originală și că, prin urmare, rațiunea și voința omenească nefiind slăbite în aptitudinile lor, se îndreaptă fără șovăire spre adevăr și bine. Greu de dovedit, fiindcă istoria filozofiei, în mare parte, nu este altceva decât istoria greșelilor minții omenești; în ce privește apoi voința, e de prisos a mai arăta ce slab se îndreaptă spre bine. Că natura omenească a suferit corupere, rămânând cu toate acestea tot natură — ce-i drept rănită — dovedesc chiar și numai aceste două facultăți. b) Că natura omenească nu poate fi sanată prin grație, fie din motivul că această grație nu există; fie pentrucă grația ar distruge natura. Dintre aceste, nu stă motivul prim, fiindcă dacă n'ar exista grația, n'ar exista nici răscumpărarea prin Hristos, autorul grației; iar fără de Hristos, creștinismul rămâne o enigmă. Însă creștinismul există; prin urmare, grația din care se hrănește, care luminează, încălzește, care face din păcătoși, sfinți și din trădători eroi, încă există. — Că grația nu nimicește natura, este un adevăr fundamental al creștinismului. El vorbește și de merite naturale. Însă dacă fapta bună ar fi un efect exclusiv al grației nu și al naturii, atunci omul n'ar avea nici un merit; tot meritul ar fi al grației, care a operat singură. În concluzie: Dumnezeu s'ar răsplăti pe sine; ceeace creștinismul n'a învățat niciodată. Grația desăvârșește, întărește și ajută natura, în ceeace a fost slăbită odinioară. c) În urmă dușmanii filozofiei creștine ar trebui să arate că rațiunea naturală, restabilită prin grație, în concluziile ce și-le formulează asupra cauzelor ultime, este imposibil să ajungă în acord cu adevărurile naturale primite de creștinii cari nu filozofează, prin revelație.

Obiecțiile ridicate de adversarii filozofiei creștine nu pot rezista, dacă se iau în considerare — pe lângă cele de sus — și faptele; ori, contra faptelor nu se poate filozofa.

E mai presus de îndoială, că filozofia are reprezentanți și încă între cei mai autorizați, cari în construcțiile metafizice au ajuns, pe căi și cu mijloace pur naturale, la cunoașterea unui însemnat număr de adevăruri naturale, în consonanță cu cele revelate... Ce este, altceva, metafizica lui Anaxagoras, Socrate, Plato și Aristot, decât o strălucită dovadă că rațiunea naturală poate ajunge la cunoașterea unor adevăruri, cari formează, în parte, obiectul revelației? Există în istoria filozofiei un sistem de cugetare, care se identifică în principii, metodă și concluzii, cu noțiunea filosofiei creștine. Or, fiind vorba de a numi această stare faptică, care în ceeace are mai specific este creștină, cum am putea găsi o numire mai clară decât „filozofie creștină“? De oarece ideile și conceptele — cu toată părerea lui Kant — noi le credem că sunt o reoglin-dire, deși imperfectă, a lucrurilor.

Că „noțiunea“ „filosofie creștină“ n'are exactitate formală? Cu siguranță au fost și vor fi poate pururea filozofi fără credință și lege, dar ceea ce le lipsește lor, nu poate conferi exactitate de formă aceleia ce le rămâne. Filozofia nu este mai filozofie când e păgână, decât când e creștină, ea nu este decât o filozofie întunecată. Filozofia nu este mai puțin filozofie, când e creștină, decât când e păgână“ (G. 120).

Nu există matematică, logică și știință creștină, ca atare? Dar oare există matematică, logică și știință pură ca atare? abstracte de timp, loc și origine? Aceste științe sunt legate de anumite contingențe, cari în afară de orice intenționalitate conștientă, ori inconștientă, ca forme oarecum categoriale ale noțiunii, își manifestează prezența în activitatea spirituală a unui popor. Or, creștinismul nu este o formă indiferentă a conștiinței; el a influențat și influențează cu necesitate aproape structurală ideologia vremurilor, încât constatarea lui Tertullianus devine o axiomă: „Anima naturaliter christiana“. Dar dacă e așa, atunci nu numai că se poate vorbi de o filozofie creștină, ci tocmai din contră: adevărata filozofie nu poate fi decât — creștină. Faptul că sunt o sumedenie de „filozofii“ cari sunt evident necreștine, și-ar găsi explicarea în aceea, ca ele sunt discutabile nu numai întrucât sunt contrare creștinismului, ci întrucât sunt filosofii.

Nu există logică specific „franceză“; dar logica universal valabilă, atunci când înlănțuie principii, noțiuni și trage concluzii — dacă e cu adevărat logică — trebuie să ajungă la Dumnezeu, cauza, supremă a lucrurilor; iar de aci, până la creștinism, chiar logica va face un bun serviciu. Dealtfel logica e formată prin esență și întrucât e auxiliara metafizicei, indiferent dacă e sau nu creștină, e suficient dacă metafizica nu poate să nu fie teistă; căci între problemele ei, locul prim îl ocupă chiar Dumnezeu.

Se pare că „filozofia“ devine echivocă dacă i-se adaugă adjectivul „creștină“, însă filozofia n'a fost niciodată pentru filozofi decât căutarea înțelepciunii; iar cuvântul „înțelepciune“ încă ar trebui să devină echivoc, dacă i-se adaugă epitetul „creștină“. In ce ar fi mai fericită expresia „înțelepciune creștină“, decât filosofie creștină? — Termenul de *filozofie* nu poate respinge adjectivul pe care acela de înțelepciune nu-l respinge, fiindcă există; iar dacă se crede, că o cercetare rațională nu va putea rămâne ca atare, acceptând de a deveni creștină, se va admite în practică, că un om nu poate rămâne om, dacă acceptă să devină creștin“ (G. 121).

Credem că e de prisos a mai insista asupra chestiunii numai în principiu, când realitatea este mult mai convingătoare. (Va urma).

I. MICLEA

PAPALITATEA SUVERANĂ

ȘI ORGANIZAREA INTERNAȚIONALĂ A LUMII CONTEMPORANE

Sub acest titlu marele profesor al Institutului Catolic dela Paris, d. *Yves de la Brière*, a publicat, acum câțeva vreme, un studiu vast, în trei volume, asupra cărora voi încerca să fac pentru „Cultura Creștină”, excelenta revistă bisericească dela Blaj, o recenzie sumară.

Înainte de toate însă, îmi voi permite să deschid o paranteză, cu caracter oarecum personal.

Pe mulți îi va surprinde desigur numele meu într'o revistă bisericească. Nu fiindcă doar aș fi ajuns vr'odată în conflict cu Biserica, sau că aș fi profesat idei opuse învățăturilor ei fundamentale, ci pentrucă la noi, datorită moravurilor noastre politice, oamenii sunt clasificați nu după activitatea lor, sincer înfățișată pe terenul public, ci după adversitățile și ranchiunile de partid. Astfel și modestia mea s'a găsit, într'o bună zi, salutat în dreapta și în stânga: salve! ce mai faci comunistule? Din stradă, s'vonul a ajuns în presă, și în ziua următoare eram ridicat, aproape oficial, la rangul unui om periculos actualei ordine sociale.

Nu mi-am luat niciodată osteneala să desmint această calomnie. Eram convins în sufletul meu, că nu merit de loc decorația care mi s'a dat, fără voia mea, — și aceasta îmi era destul.

Cultura mea, fără îndoială, nu este eclesiastică. Dar n'aș putea susține, nici că ea este pur laică. Mai întâi că, vrând nevrând, creștem cu toții în familie, în școală, în atmosferă creștină. Dar și în afară de asta, Biserica e o instituție prea veche și prea consolidată în conștiința omeniei, iar prestigiul ei în lume prea mare, ca să fi putut trece pe lângă ea nepăsător, ridicându-mi în mod indiferent și mecanic, pălăria. De aceea în rafturile bibliotecii mele, lucrările privind Biserica, și îndeosebi Biserica Romană, sunt așezate în cea mai desăvârșită armonie, alături de cărțile laice cele mai avansate în materie economică și socială.

Confruntându-le, am ajuns la concluzia, că urmașii sfântului Petru pe scaunul vlădicesc dela Roma țin pas cu mersul vremii și că nici un fenomen social sau politic nu este trecut cu vederea. În

această capacitate de perfectă înțelegere a fenomenelor trecătoare, puse totdeauna în lumina unor principii eterne, am văzut totdeauna soclul perenității, pe care este așezată Biserica catolică.

Iată, de pildă, *Enciclica Rerum Novarum* a Papei *Leon XIII* din 1892, care reflectează *exact* frământările sociale din acea epocă, și le justifică și în numele Bisericii. Iată o altă Enciclică, socială și aceasta, *Quadragesimo Anno*, din 1932 dată de Preafericitul Părinte Papa *Pius XI*, în care se face stărilor sociale un tablou sever, dar fidel și foarte avansat, din care nu pot să mă rețin să nu detașez un fragment, cu riscul de a repeta lucruri cunoscute:

„Ceiace surprinde înainte de toate, în epoca noastră, privirea, nu este numai concentrarea bogățiilor, ci și acumularea unei enorme puteri, a unei puteri economice discreționare, în mâinile unui mic grup de oameni, cari deobicei nu sunt proprietarii, ci simplii depozitari și giranți ai capitalului, pe care îl administrează după placul lor.

„Această putere e mai ales considerabilă la aceia cari, deținători și stăpâni absoluți ai banului, guvernează creditul și-l cheltuesc după bunul lor plac. Prin aceasta ei distribuiesc într-o oarecare măsură sângele necesar organismului economic, a cărui viață o țin în mâinile lor, în așa fel, că fără consimțământul lor nimeni nu mai poate respira.

„Această concentrare a puterii și a resurselor, care este trăsătura distinctivă a economiei contemporane, e fructul natural a unei concurențe, a cărei libertate nu cunoaște limite; numai aceia rămân în picioare cari sunt cei mai tari, ceace adeseori înseamnă: cari luptă cu mai mare violență și cari sunt mai puțin jenați de scrupulele conștiinței“.

Trebue prin urmare o mai mare dovadă, că Sf. Scaun nu se închide ermetic față de noile curente de renovare socială, și că nu este refractar tendințelor de lărgire a cadrelor dreptății până la limitele ce cuprind cele mai umile bordee din cătunele îndepărtate? Desigur, că nu. Dimpotrivă, Biserica Romană, în general, face toate eforturile, pentru a evita comoziunile sociale catastrofale, cariucid civilizația și pierd credința omenirii într'o lume mai bună și mai dreaptă.

Și, ca să închid această paranteză, prea lungă, trebue să mai fac o constatare în ce privește Revoluția Comunistă din Rusia. Se știe astăzi, că un mare învățat al Rusiei revoluționare, omul de cultură și scriitorul de mare talent *Lunatșarschi*, l-a conjurat pe Lenin, Troțchi și Stalin, să nu distrugă Bisericile. Tovarășul lor de arme a fost însă acuzat numai decât, că este „burghez“. Cercetări și constatări ulterioare au dovedit însă, că *Lunatșarschi* a

avut dreptate. Comunismul a fost privat, prin distrugerile barbare ale bisericilor, de cele mai puternice forțe spirituale, absolut indispensabile mai ales în acea lume profund religioasă. Nimic n'ar fi fost mai ușor decât să acomodeze ideile sociale avansate ale epocii, religiei ortodoxe, puțin doctrinară și teologică a mănăstirilor și seminarelor, și să tragă o învățătură sociologică adecvată. Pentru că omul nu trăește numai cu pâine, ci și cu învățăturile lui Hristos, cari sunt mereu actuale, vii, și cari vor dura atâta vreme cât omenirea va mai trăi pe acest pământ.

*

Dar nu numai în materie socială, ci și în domeniul dreptului public internațional, Biserica Romană a dat dovadă, cum vom avea ocazia să ne convingem, de aceeași strălucită capacitate de adaptare. Revenind așa dar la problema care ne interesează în mod deosebit, trebuie să arătăm cadrul în care este concepută lucrarea profesorului de la *Brière* și să încercăm să facem cunoscute eforturile Papalității pentru consolidarea păcii și încercurile românești.

Lucrarea se inspiră, cum însuși autorul o mărturisește în prefață: din concepția datoriei naționale și a datoriei internaționale, după dreptul natural și tradiția catolică. În ea se arată învățăturile pozitive ale Papalității contemporane asupra datorii mutuale ale națiunilor.

Urmează apoi expunerea istorică a lucrărilor efectuate, sau încercate, de către Societatea Națiunilor; diversele observațiuni în legătură cu deliberările celor patru Adunări plenare din 1920, 1921, 1922 și 1924. Un studiu detaliat este apoi consacrat problemelor internaționale de interes specific catolic, față de cari Societatea Națiunilor este invitată să intervină, cum sunt: protecția creștinătății din Asia Mică și statutul Locurilor sfinte din Palestina.

În ultima parte a volumului I se tratează despre Suveranitatea pontificală și despre aptitudinea Sfântului Scaun dela Roma de a juca un rol pacificator în lumea contemporană, evocând în aceeași vreme câteva aspecte puțin cunoscute de istoria diplomatică a Papalității, ca de pildă: mediația Carolinilor în 1885, tratativele cari au dat loc participării și mai târziu excluderii Sfântului Scaun dela desbateri, în 1899, cu ocazia primei conferințe a păcii.

În sfârșit, autorul supune reflecției cititorului diversele modalități cari îi par proprii pentru o colaborare strânsă a Sfântului Scaun cu Societatea Națiunilor, „nu pentru a promova o utopie presumpțioasă, ci pentru a promova cauza creștină a Dreptului Giuștilor”.

Dacă Institutul Catolic dela Paris, continuă profesorul de la *Brière*, și-a orientat începând cu anul 1915 cercetările spre căuta-

rea mijloacelor de participare a Papalității Suverane la punerea bazelor internaționale a viitorului, a făcut aceasta la dorința expresă a Papei *Benedict XV*, comunicată în mod oficial cercului de studii catolice „*Études*“.

Volumul I tratează problemele dela 1885 la 1924, și cuprinde între altele următoarele capitole: Dreptul Ginților în actele și învățăturile Papalității contemporane; Evoluția instituțiilor (internaționale) și a faptelor; Noul regim din Palestina; Cooperarea intelectuală internațională; Creștinii din Anatolia; Statutul Locurilor sfinte; Suveranitatea pontificală și noul aspect al Chestiunii romane; Colaborarea Romei cu Geneva.

Volumul II cuprinde evenimentele din anii 1924—1925—1926. Și între altele, capitolele: Problemele spirituale ale vieții internaționale; Securitate, Arbitraj, Dezarmare; Destinul Protocolului dela Geneva, raporturile lui cu dreptul public creștin; Afacerile generale ale Papalității în 1925; Vaticanul și Țările de Jos; Concordatele cu Bavaria și Polonia; Nonciatura cardinalului Cerretti la Paris; Afacerile eleeftiene; Colaborarea Romei cu Franța; Vaticanul și Quirinul; Ambasadele de pe lângă Sf. Scaun; Idealul creștin și Cetea contemporană. (Societatea Națiunilor).

Volumul III cuprinde evenimentele petrecute în anii: 1927—1928—1929, și pare să fie cel mai important, deoarece el tratează probleme de o supremă importanță. În 1929 s'a pus într'adevăr capăt litigiului ce diviza Sf. Scaun și Italia, aproape de 60 de ani, Captivitatea voluntară a Papilor în Vatican a luat sfârșit, dând naștere unui nou Stat pontifical.

Dintre capitolele din acest volum, cităm: Concilierea și Concordatul cu Italia; Tratatul dela Lateran și noul Stat pontifical; Consacrarea internațională a Tratatului de Lateran; Concordatul cu Lituania; Acordul diplomatic cu Cehoslovacia; Concordatul cu România; Uniunea panamericană și Fraternitatea latină.

Subiectul este vast și de o excepțională importanță și actualitate, după cum rezultă din simpla înșirare a sumarului, incomplect, de mai sus. Și chiar pentru aceea, promitem ca în numerele viitoare să insistăm mai pe larg asupra lui.

Dr. PAVEL PAVEL

MĂRUNȚIȘURI ISTORICE

IV.

Un îndemn la războiu împotriva Francezilor. În archiva episcopiei unite din Oradea se păstrează (vol. 102) o lungă poezie românească scrisă la 1797 pe timpul grelelor războaie ale Austriei cu Francezii și în legătură cu ele. Titlul poeziei care are 200 de versuri este: *Verș nou acuma scos, Românilor de folos, țării noastre de întărire iar Francezilor de perire*. Autorul e necunoscut, iar poema e cu totul lipsită de valoare literară. Are însă o altă însemnătate. Tendința ei este să-i însuflețească pe Români, să lupte eroic contra „Francezilor“ cari au stricat posturile, sărbătorile și „sfânta cruce“, au ars „chipurile sfinte“, „odăjdii și potiruri scumpe“ și vreau ca „tot omul să trăiască după pofta cea trupească“. Ca îndemnul războinic să fie mai eficace, autorul le vorbește Românilor în *numele Romei*, le amintește biruințele lui Traian, descendența lor din Romulus și strălucirea numelui pe care-l poartă. *Această* parte a poeziei, nefiind lipsită de interes, o reproducem :

Eu Roma cetate mare
Vreau a face cuvântare
Către a mei fii prea iubiți
De unde sunt și numiți
Ce se zic acum Români,
Din păgâni făcuți creștini,
Carii foarte de demult
Dintr'al meu sân au eșit.
Pe Traian cel lăudat
Dându-l eu lor împărat.
Care având lângă sine
Tot Romani cătane bune,
Credincioși și fără frică,
Temându-se de nimică
Au cuprins țări multe foarte
Cu a sa vitează oaste.
Prin foc, apă și prin rele
Vremi și friguri foarte grele
Au străbătut lume multă
Precum cărțile cuvântă,
Că au bătut neamuri tari
Crai și împărați foarte mari,
Carii fără de voia sa

Dând cu Romanii mâna
S'au supus cum se cuvine
Ca să le fie mai bine,
Invingători ei fiind
Piepturi tari și mâni având.
Drept aceea a voastră maică
Eu Roma acum odată
Acelea toate le trec
Nu vreau să le povestesc
Câte vitejii și fapte
Bune și nenumărate
Au făcut în lumea toată,
Precum alții nici odată,
Fără numai cu fierbinte
Lacrimi și bune cuvinte
Vă fac voue pomenire
Spre a voastră 'nțeleptire
Ca să vă fie aminte
Cine voue bun părinte
V'au fost dintru început
Și ce nume au avut,
Au nu doară Romulus?
Care și temeu au pus

La cetatea Romei	Voue nume foarte 'nalt,
Capul împărăției,	Români acum Vă numiți
Dela care ați luat	Dela ai vostri părinți.
Curioasa poezie sfârșește cu versurile:	
Purtați-vă vitejește	Cum ați cerut de demult
Că norocul vă slugește	Când din Roma ați eșit
Luați săbii ascuțite	Din Roma a voastră maică
Și lănci în dungi făcute	Sculați-vă toți odată.

*

O veche încercare de-a romaniza mănăstirea Bicsadului. Deși e așezată într-o regiune românească, mănăstirea Bicsadului a fost, până în vremile noi ale marilor prefaceri, un cuib de străinism. Călugării ei, aproape toți ruteni, n'aveau nici o legătură sufletească cu populația românească a împrejurimilor. Acest fapt a determinat pe episcopul Gherlei Ioan Vancea, marele mitropolit de mai târziu al Blajului, să trimită la 15 Februarie 1868 „*protoegumenului*“ energica scrisoare cu No 3435, al cărei original se găsește în posesiunea mea. Din ea figura episcopului apare așa cum a rămas și în amintirea celor cari l-au cunoscut: hotărîtă și conștientă de ce vrea și de ce poate și, mai ales, apare din ea naționalismul lui activ, care l-a făcut să-și sacrifice tot ce a agonisit într-o viață întreagă pentru cultura românească. Textul scrisorii este următorul:

No 3435.

Admodum Reverende Pater Protohegumene!

Quum ex parte plurium districtus vicearchidiaconalis Avasiensis parochorum ea huic ordinariatui facta fuerit relatio, quod ipsi variis saepe impraevisis obstaculis impediti, quominus suas ecclesiasticas functiones, illis durantibus, personaliter peragere potuissent, e parte monasterii Biksziensis nullam opem auxiliatricem hoc intuitu accipere valuerint, eo, quod inibi, licet monasterium illud liberalitate christiana populi romani circumiacentis fundatum et ad praesentem statum sublevatum existat, viri religiosi romani, uno excepto, nulli sint, sed nec romanae linguae adminus in tantum periti, ut interveniente in cura animarum necessitatis casu operam spiritualem concernentibus parochis praestare, taliterque spiritualibus et moralibus populi fidelis indigentis succurrere possint; et ideo nec in ipsa monasterii ecclesia sacra aliaque cultus divini partes alia de communi, quam ruthenica, lingua fidelibus eiatibus penitus ignota celebrantur.

Perpensa itaque parte ab una virorum religiosorum illa

quoque vocationis obligatione, ut iidem sacris curionibus omni, qua necessitate cogente vocarentur, occasione adiutorio respective auxilio sint tum in illis, quae sacras ecclesiasticas aliasque spirituales functiones concernerent, tum in eis, quae sacram populi institutionem respiciunt; parte ab alia vero etiam vocationis incumbentia ad amissim pensata, qua viri religiosi et in sui monasterii ecclesia populo fideli eam frequentare consueto in cunctis moralibus et spiritualibus necessitatibus subvenire teneretur, non possumus, quin admodum Reverendae Paternitati Vestrae in Domino hisce committamus, atque in virtute sanctae et salutaris obedientiae praesulea auctoritate iniungamus, quatenus Eadem — quod fieri potuerit ocijus, — tales viros religiosos ad dictum monasterium Bikszadiense disponere satagat qui praëinsinuatiss christifidelium indigentis succurendi et plene capaces et studiosi et sufficientes, paratique sint; ex hocque respectu meminerit Eadem Paternitas Vestra iuvenes nationis romanae sui ordinis religiosorum albo adscribere, illosque omni cura et sollicitudine, suo loco, in seminario quippe diaeceseos labii romanici, quale hic Szamosujvarini existit, debite educari et efformari curare, atque in hunc scopum et clericum Isaiam Tordai ad hocce diaecesanum theologicum seminarium expensis ordinis aut monasterii Bikszadiensis sacris ss. Theologiae disciplinis operam navaturum disponere consultissimum foret; quo sic iam brevi haberi possint, qui ex eodem monasterio necessariam operam spiritualem, eam requisituris, cum fructu spirituali et populi fidelis aedificationem praestare valeant. Secus etiam hisce per expressum notificare volumus et pro futuro attendi indubieque intelligi postulamus: nos nemini illorum, qui ad saepius fatum monasterium Bikszadiense e parte venerabilis ordinis dispositi fuerint, in futurum ecclesiasticam jurisdictionem esse collaturos, nisi prius, quicumque demum illi sint, examen pro obtinenda jurisdictione praescriptum coram venerabili nostro examinatio prosynodali bono cum successu subiverint.

Quod ipsum nostrae diaeceseos statutum venerabili ordini pro congruo notitiae et directionis statu hisce notificatur.

In reliquo etc.

Szamosujvarini, die 15 Februarii 1868

uti pater in Christo

Ioannes Vancea

episcopus Szamosujvariensis

Z. PÂCLIȘANU

PROLEGOMENA

PENTRU O VIITOARE EDIȚIE A PSALTIRII ROMANEȘTI (II)

În continuarea acestor Prolegomene¹⁾ vom atinge mai întâiu pe scurt câte-va probleme, cari intră în cadrele unei Isagogii, a unei Introduceri în cunoașterea cărții noastre. Ca d. p. numirea Cărții psalmilor, canonicitatea ei, numărul numerotarea și ordinea psalmilor, autorii, inscripțiile și textul psalmilor, apoi limba, și poezia lor, etc.

Nu sunt lucruri cu totul noi acele ce le vom spune aci, fiind-că chestiunile amintite sunt tratate în zeci și sute de volume în alte limbi și, mai puțin, și în românește. — Ne vom mulțumi să dăm mai mult numai *concluzii și rezultate*, pentru o lume, care nu este nici specializată, dar nici cu totul profană în chestiuni de Sf. Scriptură. Și o facem mai ales pentru considerația, că aceste scurte lămuriri credem că ajută cât de puțin la înțelegerea psalmilor. Nici într'un caz, aceste lămuriri nu ar putea să lipsească dintr'o Prefață a unei viitoare edițiuni a Psaltirii românești,

Vom începe deci cu

Numele Psaltirii

Psaltirea sau Cartea Psalmilor este — dăm definiția lui I. Calès S. I. (Le Livre des Psaumes, Beauchesne 1936 p. 1) — o colecțiune de 150 poeme religioase, compuse sub inspirația Sfântului Spirit de David și de alți scriitori hebraici, pentru a sluji, dintru început Evreilor, iar mai târziu Bisericii creștine, de cântece sfinte ori de modele de rugăciune, atât în uzul liturgic, cât și în cultul particular al credincioșilor.

Cuvântul *Psaltire* este de origine greacă. *Ψαλτήριον* era un instrument muzical cu corzi, care slujea pentru acompaniamentul unei cântări. Prin metonimie deci s'a dat aceasta numire colecției de cântări cari erau acompaniate de psal-

¹ Vezi „Cultura Creștină” 1936 No. 11 - 12.

terion. Cuvântul hebraic corespunzător este *nebel* = liră, câte odată *kinnôr* = harfă. Singuraticile cântări din Psaltire se zic *psalmi* (cu rădăcina $\Psi\acute{\alpha}\lambda\lambda\omega$) adecă poeme, ce erau cântate cu acompaniament de liră sau de harfă. — Singuraticii psalmi în hebraică se numesc *mizmôr*. Cartea psalmilor ar trebui numită deci *sepher mizmorim*; în realitate edițiile hebraice îi spun: *sepher tehillim* = cartea laudelor, ceea ce numai în parte, sau numai într'un înțeles mai larg, se potrivește Psaltirii, întru cât adecă psalmii, mai mult ori mai puțin direct, ori indirect, scot în relief gloria lui Dumnezeu, mărirea lui, înțelepciunea, puterea, dreptatea, bunătatea și celelalte perfecțiuni ale lui.

Canonicitatea psalmilor

Caracterul inspirat al Psalmilor nu a fost tras la îndoială nici odată din partea credincioșilor, nici în Apus, nici în Orient. Psaltirea e amintită în Noul Testament nu mai puțin decât de 55 ori, iar citate din psalmi se găsesc în N. T. nu mai puține decât 45. — Conciliul Tridentin înșiră Psaltirea între cărțile canonice: *Psalterium Davidicum 150 psalmorum* = Psaltirea lui David cu 150 psalmi. În edițiile Septuagintei e înșirată cea dintâiu dintre cărțile hagiografe ale Vechiului Testament, iar în Vulgata, întâiu se înșiră Cartea lui Iov și apoi numai decât Psaltirea. — În ce privește însași epoca, la care putem vorbi despre colecția psalmilor în estensiunea ei de astăzi, autorii bibliciști sunt de acord, că cel mai târziu în veacul al III-lea a. Hr. exista deja Psaltirea noastră, așa cum este astăzi, iar traducerea ei grecească exista deja, făcută de cei Șeptezeci, pe la anul 200 a. Hr. Chiar în versiunea Septuagintei Psaltirea e socotită a fi fost tradusă între cele dintâi cărți. — Inceputurile colecției Psalmilor se atribuie în mod cert lui David, iar încheierea de obicei se atribuie lui Neemia (v. *Kaulen*, *Einleitung* II pag. 156—157), fără a se putea spune că ea ar fi fost definitivă, decât abia în veacul III a. Hr. — Mai pe sus de orice discuție este faptul, că Psaltirea a făcut parte din colecția cărților sfinte ale Evreilor. (Vezi amănunte la: *Herkenne*, *das Buch der Psalmen*, Bonn Hanstein 1936 p. 5; *H. Keszler*, *die Psalmen*, în colecția *Kurzgefasster Kommentar* a lui Strack și Zökler, München 1899 pag. XVII etc.).

Numărul psalmilor și psalmul 151

În chip curent se vorbește despre 150 psalmi. Dar în unele ediții românești — a Sf. Sinod 1936, în cea dela Blaj 1908 etc. — se mai găsește și psalmul 151. Ediția dela Blaj 1908, reproducând, în urma celorlalți, acest psalm, adaugă: „Acest psalm este scris de însuși David, și afară de numărul celor 150 de psalmi, când s'a bătut cu Goliat“. — Psalmul acesta se găsește, într-o adevăr într'o mulțime de codici grecești și latinești, cu acelaș adaus, pe care îl găsim în Psaltirea dela Blaj. Numai cât cuvântul *idiografos* biblicității îl interpretează: este un psalm pe care David l-a scris pe sama sa, nu ca să slujească comunității în cultul liturgic; este un psalm „particular“, în opoziție cu cei 150, cari sunt „publici“. (Vezi: I. — B. Frey, în *Verbum Domini* vol. V pag. 201, Romae 1925). — Deși autorul psalmului vorbește în persoana lui David, deși, cum spuneam, el este reproduș în mulți codici vechi între cărțile sfinte, și chiar mulți dintre scriitorii de renume, ca sf. Atanasie, Apollinarie, Arnobie etc. îl consideră și îl citează ici colo ca genuin și canonic, — ba chiar se găsesc citate din el și într'un responsoriu din Breviarul Roman — totuși el trebuie considerat ca spurii și apocrif, așa cum de fapt îl consideră Conciliul Tridentin, care îl exclude din colecția Psaltirii canonice. Și îl exclude pe bună dreptate, fiindcă toate canoanele vechi ale Sf. Scripturi vorbesc tot numai despre 150 de psalmi. — Nu se poate afirma cu certitudine, că limba lui originală ar fi fost cea ebraică, fiindcă nu este nici o urmă a unui atare text. Probabil, cum spune *Swete* (citat în *Verbum Domini* V pag. 202), a fost adaugat Psaltirii grecești după ce s'a terminat traducerea cărții a V-a a Psalmilor. — Atâta deci despre psalmul 151!

Numerotarea psalmilor

Un alt fenomen, care necesită o lămurire pentru profani, este diferența de numerotare a psalmilor în textul edraic al Masoreților și în textul Septuagintei. Cauți d. p. psalmul 50 (Miluește-mă Dumnezeuule, după mare mila ta...) așa de cunoscut. În edițiile Septuagintei și Vulgatei, în Biblia Sf. Sinod și în cea dela Blaj 1908 îl găsești sub numărul 50; în Psaltirea Păr. Gala Galaction, în cea britanică, în a contesei Calomira de Cimara, și de regulă, în lucră-

rile științifice asupra Psaltirii, se găsește sub numărul 51. — Explicarea acestui fenomen este simplă. Uneori câte un psalm din ediția Masoreților se găsește împărțit în doi psalmi, în edițiile Septuagintei și ale Vulgatei. Și întors! Așa d. p. psalmii 9 și 10 apoi 114 și 115 din textul hebraic corespund psalmului 9 resp. 113 din textul grec și latin. Psalmul 116 hebraic este ps. 114 și 115, iar ps. 147 este ps. 146 și 147 în textul grec și latin. — Puși față în față psalmii hebraici corespund psalmilor grecești și latini, așa cum arătam aci:

Psalm 1—8 hebraic corespunde psalm 1—8 grec-latin

” 9 - 10	”	”	” 9	”	”
” 11—113	”	”	” 10—112	”	”
” 114—115	”	”	” 113	”	”
” 116	”	”	” 114—115	”	”
” 117—146	”	”	” 116—145	”	”
” 147	”	”	” 146—147	”	”
” 148 - 150	”	”	” 148 - 150	”	”

Cum se vede deci, numerotarea psalmilor în edițiile greco-latine rămâne de obicei (la 134 psalmi) în urmă cu o unitate. De aceea ps. 50 în edițiile hebraice și în derivatele lor este psalmul 51.

Bibliciștii constată totuși că nici una din aceste numerotări — ambele tradiționale și așa de vechi — nu corespund situației reale. Fiindcă examinând d. p. ps. 41 și 42 (numerotarea Septuagintei) vedem că avem de a face cu un singur cântec, așa cum psalmii 18, 26, 39 și 143 fiecare unește într'un singur psalm câte 2 cântece (vezi: *Herkenne*, o. c. pag. 162 resp. pag. 95, 180, 156, 443).

Tot așa, este veche ordinea în care se înșiră în Psaltirea noastră psalmii unul după altul; și nu am putea să spunem după ce fel de criterii sau după cari principii s'a făcut aceasta aranjare a lor. Fiindcă ordinea aceasta nu este nici după autori, nici cea cronologică în care au fost scriși, nu este nici după asemănarea ori analogia conținutului, nici după forma lor poetică exterioară, nici după legătura lor cu uzul liturgic. Aranjarea aceasta pare mai de grabă a se datori întâmplării, hazardului. De altfel chestiunea aceasta nu prezintă nici o importanță practică,

Tot așa chestiunea împărțirii în 5 cărți a Psaltirii nu prezintă, nici ea, decât un interes teoretic. Intru adevăr, la sfârșitul psalmilor 40, 71, 88 și 105 (după numerotarea Septuagintei)

se găsește câte o scurtă doxologie, care ar marca încheierea câte unei „cărți“. — Probabil, că avem de a face cu tot atâtea amplificări succesive, din 5 colecții de cântece, adunate la olaltă rând pe rând, ca să ne dea la urmă Psaltirea de azi. Ori, cum susțin alții, cu mai puțină probabilitate, am avea de a face cu opera cutărui „redactor“ posterior, care a voit să dea Psaltirii deja încheiate o asemănare cu cele 5 cărți ale lui Moise. — În ori ce caz, împărțirea aceasta destul de veche —, căci se găsește deja în veacul IV a. Hr. — nu are nici ea un temei logic evident. Cu atât mai vârtos, că în Psaltirea de azi se găsesc urme și de alte mai multe colecții singuratice de psalmi, colecții oare-când de sine stătătoare. Ca pildă, amintim doar psalmii 119–133, foarte variați după conținut, purtând însă inscripția comună: „o cântare a treptelor“.

Vrâsta psalmilor

Vorbind în chip curent de „Psaltirea prorocului și împăratului David“, trebuie să spunem dela început că numirea aceasta se dă Psaltirii mai ales pentru că cea mai mare parte din Psalmi au de autor pe David. E cazul să aplicăm aci dictonul latinesc: a potiori fit denominatio. — Comisiunea Biblică Pontificală, într'o Deciziune a sa, dată din ziua de 1 Maiu 1910, la dubiul ce ii s'a propus: dacă argumentele ce le avem astăzi, au atâta putere, încât să fim obligați a considera pe David ca *unicul autor* al *întregei* Psaltiri, răspunde: *Negative!* Aceeaș Comisiune Biblică, la alt dubiu, ce ii s'a propus: *Utrum, si considerentur... prudenter denegari possit praecipuum Psalterii carminum Davidem esse auctorem...* răspunde iarăși: *Negative.* Răspunsurile corespond întru adevăr și tradiției evreești și celei creștine, corespond și rezultatelor științifice celor mai noi. David trebuie considerat ca principalul autor al Psaltirii, ca autorul direct al celor mai mulți psalmi. — În urma lui și după modelul creat de el s'a compus restul psalmilor, la diferite epoci, și într'un răstimp de câteva veacuri.

Invățații caută să fixeze cât mai bine vrâsta și pe autorul fiecărui psalm. Se orientează, în cercetările lor, după inscripțiile ce le poartă în frunte cea mai mare parte din psalmi, se orientează după limba diferitelor veacuri, după situația istorică, care se reflectează ori pe care o zugrăvesc diferiți psalmi. Pe calea aceasta și cu o certitudine aproxi-

mativă se poate deci statori vrâsta aproape a tuturor psalmilor. Așa d. p. psalmii 19—20, 45, 47, 75, 60, 100, 23 datează din vremea împăraților, dinainte de exiliul babilonic. Alții (ps. 78) sunt chiar de pe vremea acestui exiliu (a. 606—536 a Hr.) alții (ps. 84, 125, 147, 95 și 97) sunt psalmi postexilici.

Totuși anumiți autori, reprezentând școala critică radicală, afirmau într'o vreme, că cei mai mulți psalmi ar fi dotând din epoca Macabeilor (200—150 a Hr.) Comisiunea Biblică amintită mai sus, în aceeaș deciziune (vezi-o în întregime la *Kaulen*, *Einleitung* II, pag. 162) respinge ca neprobabilă părerea unora dintre scriitorii mai noi, cari întemeiându-se numai pe indicii interne sau pe o interpretare mai puțin corectă a textului sacru, se silesc să dovedească, că nu puțini psalmi au fost compuși după epoca lui Esra și Nemie, ori chiar în epoca Macabeilor.

În realitate, autori încercați, unii, se gândesc abia la 4 psalmi (43, 73, 78 și 83), că ar putea fi de pe vremea Macabeilor. Alții ca d. p. *E. König*, *Einleitung*, Bonn 1893 pag. 403) stă la îndoială, dacă poate admite măcar psalmul 73, ca de pe vremea Macabeilor. Tot așa *H. Keszler* (o. c. pag. XVII), ca să amintesc numai pe acești doi autori, ambii protestanți. Anumite indicii interne, ca d. p. aluziile ori concepțiile politice, pe cari le invocă critica radicală în sprijinul tezei sale, fiind vorba mai ales de cei 4 psalmi amintiți mai sus, s'ar putea potrivi și epocii Macabeilor, dar tot așa de bine se pot ele referi și la o altă catastrofă mai veche, nouă necunoscută, a Ierusalimului! — Suntem adecă departe de a cunoaște — fără greș și fără de nici o întrerupere — istoria poporului israelit. Intocmai cum trebuie să spunem și să recunoaștem, că întreg T. V. nu este de cât o parte, cea mai importantă a literaturii hebraice, care nu ne da totuși o icoană deplină a limbii și literaturii, cu atât mai puțin a istoriei poporului evreu. — Mai adaugem, că mulți psalmi au fost ulterior prelucrați, modernizându-li-se poate limba, ori adaugându-li-se câte ceva, pentru a-i potrivi nevoilor liturgice (vezi d. p. psalm 13, stich 7; ps. 50 st. 20 etc.). Pentruca, la urmă, să concludem că este foarte grea și foarte riscată o încercare de a fixa cu precizie absolută vrâsta *singuraticilor* psalmi.

V. MACAVEIU

CE „PORUNCĂ“ A ADUS HORIA DELA ÎMPĂRATUL ?

Comemorarea în 1934—1935 a împlinirii unui secol și jumătate dela revoluția și martiriul lui Horia și a ortacilor săi Cloșca și Crișan, a adus cu sine o îmbogățire a literaturii privind răscoala Mocanilor dela 1784 și sfârșitul tragic al căpeteniilor, la 1785.

Au apărut cărți (ca d. ex. a dlui I. Lupaș) și broșuri; s'au ținut conferințe, și s'au scris studii și articole prin reviste și ziare.

Cele mai multe s'au inspirat din monografia lui *Nicolae Densușianu: Revoluția lui Horia în Transilvania și Ungaria, 1784—1785*; scrisă în baza documentelor oficiale și tipărită la București (ed. Göbl), la 1884, din prilejul sărbătoririi centenarului revoluției.

Publicațiile recente nu mult au promovat cunoașterea exactă a revoluției. Unele, din potrivă, vrând să fie originale, au adaus și produse de ale fanteziei, iar altele au încercat să dea mișcării revoluționare o tendință de ordin confesional — ne la locul ei.

În cele ce urmează, în baza unui izvor inedit, voim să aruncăm lumină asupra unui element esențial al revoluției, și anume: În ce a constat acea poruncă sau acele porunci pe cari le-a adus Horia dela Viena, și în baza cărora tovarășii săi — Crișan și Cloșca, și pe urmă chiar și el, au agitat poporul, cu lozinca „cu voia și cu porunca împăratului“?

Izvorul de care ne vom folosi este monografia în manuscris, cu titlul: „*Istoria Horii și a poporului românesc din Munții Apuseni ai Ardealului*“, compusă de *Alexandru Șt. Șuluțiu*, fost mitropolit al Blajului (respectiv episcop la 1856, data compunerii monografiei).

Manuscrisul, care se păstrează în Biblioteca Centrală din Blaj, deși e citat de Densușianu în „*Literatura revoluției*“, (p. 24) pare a nu prea fi fost utilizat.

În prealabil însă vom trece în revistă cele spuse de istoricul revoluției lui Horia, *N. Densușianu*, privitor la această chestiune. Descriind audiența din 1 Aprilie 1784 a lui Horia la împăratul Iosif II, audiență în care acesta a prezentat monarhului o cerere în numele alor 9 comune din Munții Apuseni, plângându-se de maltrătarile funcționarilor domeniului și a județului — pe lângă toate rugă-

rile lor înaintate în diferite rânduri la curtea imperială, — D. adaugă că la urmă „*dânșil rugară a se face dispozițiuni, ca deputații comunelor să nu mai fie maltratați pentru plânsorile înaintate la curtea imperială*”. (p. 107).

În urma acestei audiențe, cancelaria aulică, cu data de 13 Aprilie 1784 a trimis guvernului din Transilvania un ordin, în sensul, că până va urma deciziunea monarhului asupra investigațiunii ordonată încă în anul 1780, guvernul să apere pe locuitorii comunelor petiționare și pe delegații lor, în contra tuturor persecuțiilor ilegale ale funcționarilor, iar cei deținuți pentru aceste plânsori să fie puși în libertate. Deputații (delegații) comunelor fură apoi invitați să plece acasă și să aștepte liniștit deciziunea ce se va da în curând. (p. 107).

Horia îndată după întoarcerea sa acasă, spune Densușianu, „începu să agiteze pe țărani din Transilvania, mai întâi în secret și apoi pe față, zicându-le: că împăratul a trimis mai multe ordine în Transilvania, ca țărani să nu mai facă servicii în măsura de până aci, dar nobilimea și autoritățile nu voiesc să respecte ordinele monarhului și nu voiesc să le comunice iobagilor, că din această cauză împăratul a dat ordin să se militarizeze întreaga țară, și iobagii să capete arme, că *dânșul are hârtii dela împăratul, ca țărani să nu mai facă servicii domnilor, ci numai împăratului* (cfr. Români din Zarand către oculistul Molnar, 17 Noem. 1784, p. 271); că monarhul nu știe nimic de o mulțime de impozite (taxa capitatis, taxa urbanialis cameralis), pe cari le-au aruncat asupra iobagilor numai nobilimea și funcționarii, în folosul lor propriu și fără de știrea împăratului (cfr. depoziția lui Ursu Ubaru din 22 Noemvrie 1784), și *deoarece nobilimea nu voiește să comunice țăranilor ordinele date pentru ușurarea lor, de aceea împăratul l-a autorizat, ca să răscoale pe Români din Transilvania și cu dânșii să stingă și să extermineze pe toți magnații, pe toți nobilii și pe celalalți unguri, să le prădeze și prefacă în cenușă toate curțile și averile, așa ca să nu mai rămână piatră pe piatră și aceasta este voința și porunca împăratului*” (cfr. sentința lui Horia, pp. 108—109).

La târgul dela *Brad* din 28 Oct. 1784, *Crișan*, „trimis din partea lui Horia” făcu cunoscut țăranilor din mai multe sate, „că *Horia* din Albac a fost la Viena și a adus dela împăratul un ordin, ca țărani români să capete arme și să nu mai facă servicii nobilimii... și-i invită, că pe Dumineca viitoare să vină câte 3—4 inși din fiecare sat la biserica din Mesteacăn, ca să asculte *porunca împărătească, ce a adus-o Horia dela Viena*. și tot odată să se înțeleagă ce să facă”. (p. 152). În 31 Oct. 1784 la *Mesteacăn* apoi *Crișan* „înfățișă țăranilor.. o scrisoare.. ca să adune pe toți țărani

din Transilvania și să-i ducă la Alba-Iulia, unde a sosit un nou ordin, ca să primească arme și să fie grăniceri, împăratul lasă fiecărui în voia liberă, sau să fie militar, sau să facă și de aci înainte serviciile iobăgești, că la Alba-Iulia se vor scădea sarcinile iobăgești, și contribuțiunea pentru țărani cari vor voi să rămână și de aci înainte iobagi, și iobagii aceștia nu vor avea în viitor să facă mai mult nobililor decât o singură zi pe săptămână, dar și aceasta pe lângă plată, iar țărani, cari nu voiesc să mai fie iobagi, aceia de sigur au să primească arme la Alba-Iulia și se vor face grăniceri, și în fine că tot *la Alba-Iulia se va publica țăranilor o nouă poruncă împărătească* (pp. 154—155).

Aceste le scrie Densușianu, în baza fasiunilor unor martori și a relatărilor lui Ștefan Hollaki, subprefectul Zarandului.

În baza spuselor lui Crișan, țărani erau convinși că sunt chemați la satul Curechiu „cu porunca împăratului” (p. 157). „Noua poruncă împărătească”, despre care spusese Crișan că se va publica la Alba-Iulia, N. Densușianu crede, că e aceea pe care „*Crișan o publică a treia zi în comun Curechiu, și această nouă poruncă împărătească era, că țărani să se revolteze, să stângă și stârpească pe toți nobilii și pe toți ungurii din Transilvania*” (p. 158).

Porunca aceasta însă ar fi trebuit să o publice numai după ce la Alba-Iulia ar fi pus mâna pe arme.

*

Oculistul *Ioan Molnar* (Piuaru) din Sebeș, care fusese trimis de comisarul Mihail Bruckenthal și de episcopul ortodox Ghedeon Nichitici dela Sibiu, în Zarand, ca să afle cauzele revoluției, în raportul său dresat din Brad, la 17 Noem. 1784, consemnează cererile Românilor așa cum le declară *Gheorghe Marcu din Critscior*, un subcăpitan de a lui Crișan. — Acest G. Marcu spunea și aceea, că *Horia „are scrisoare dela împăratul, și în puterea acestei scrisori oamenii nu mai au să facă servicii domnilor, ci numai împăratului... așa a poruncit împăratul, că noi întocmai ca și țara întreagă să fim înscriși ca militari...”*

La întrebarea lui Molnar; „Cum ați făcut adunarea și cum s’au început turburările aceste?” — a primit următorul răspuns: „*Horia ne-a trimes vorbă să ne adunăm în hotarul Mesteacănului, și afară de aceea ne-a și scris, că dânsul are poruncă dela împăratul, ca să ne adune pe toți, și așa să venim cu toții la adunare, fiindcă are niște porunci, pe cari vôlește să ni-le comunice, și așa ne-a întrebat dacă noi voim să ținem cu domni sau cu împăratul? Aceia cari voiesc să țină cu împăratul, să meargă cu dânsul la Alba-Iulia, ca acolo să asculte poruncile, ce au să facă mai departe...”* (p. 271). La urmă doctorul *Molnar* adaugă în raportul său: „Le-am declarat

împede și lămurit, că întreagă purtarea lor revoluționară este în contra voinței și intențiunilor Maiestății Sale, că nu este cu puțință, că Horia să fi putut căpăta poruncă dela Maiestatea Sa, de oarece înălțimea monarhului nostru nu-i permite să aibă a face cu un om de jos, că Horia îl seduce, îi înșală și voințe să aducă în cea mai mare nefericire nu numai pe oamenii adunați aici, dar întreaga națiune română, și de sigur o va și duce..." (pp. 274—275).

*

La p. 208 Densușianu relatează pățania lui *Horia la Bucium*, în 8 Noem. 1784, când „țărani începură numai de cât dela primul căpitan, să ceară să le arate *poruncile*, prin cari l-a autorizat pe dânsul împăratul să stângă pe toți ungunii și pe toți funcționarii din Transilvania, ca să vază și dânsii iscălitura împăratului.. Primul căpitan le răspunse, că poruncile acestea i-l-a dat însuși împăratul și se află și acum la dânsul, dar poruncile aceste sunt cu mult mai sfinte, decât să le poată arăta țăranilor, cu atât mai mult, că ei nici nu sunt în stare să le citească, însă de loc să nu se îndolască, fiindcă dânsul le are de sigur.

„... Dar țăranii din Bucium nu se multumiră cu atât. Sub cuvântul, că dânsul se laudă în mod fals cu poruncile împăratului, îl duseră în comuna Bucium, și aici îl închiseră dimpreună cu toată suita sa în casa unui iobag cu numele Macavei Băiășanu, trimiseră apoi îndată un om la funcționarii din Zlatna după ajutor militar, ca să le poată da în mână pe Horia”.

La intrarea în Câmpeni (5 Noem.) „primul căpitan (Horia) publică țăranilor *poruncile împărătești* zicând: că dânsul are poruncă dela împăratul să răscoale pe țăranii în contra domnilor săi și să le prădeze toate averiile până când aceștia nu vor comunica țăranilor rezoluțiunile împăratului“ (p. 200).

*

Tratând despre prinderea lui Horia și Cloșca (la 27 Decem. 1784, în pădurea Scorocet de lângă Scărișoara), Densușianu reproduce raportul vicecolonelului *Kray*, în care se spune, că pe când țăranii denunțatori se aruncaseră asupra lui Horia și Cloșca „în timpul acesta Horia scoase din sân *un volum de hârtii*, cât ții într'o mână, și le aruncă în flăcările cele mari ale focului, dar ocupați cu legarea lor, dânsii (Ștefan Trifu, Nuțu Mătieș, etc.) n'au putut să le scape din foc“ (p. 417).

Densușianu voințe să rezolve această „cestiune importantă“, întrebându-se: „*Ce fel de hârtii au fost acele, pe cari le aruncase Horia în foc, atunci când a fost prins*“ (p. 420).

El crede, că e o „presupunere imaginară.. lipsită de orice bază reală“ ceea ce spun unii scriitori (d. ex. Szilágyi), că aceste

hârtii ar fi fost corespondența secretă a lui Horia și că prin nimicirea acestor scrisori Horia ar fi vrut să scape de pericol pe adevărații autori ai revoluției (Ibid.).

Deși aceste hârtii spune D. „s'au prefăcut în fum și cenușă”, și „lumea nici odată nu va mai putea să cunoască adevăratul lor text, un lucru însă știm cu siguranță, natura acestor hârtii”.

„Scrisorile, cari jucau un rol important în cursul acestei revoluțiuni, hârtiile secrete ale lui Horia, erau așa numitele porunci împărătești. — Anume: Porunca împăratului, că țărani să capete arme din Alba-Iulia și să nu mai facă servicii nobililor ci numai împăratului, hârtie care a existat într'adevăr și pe care Crișan o arăta poporului în adunarea din Mesteacăn (cfr. fasiunea lui George Marcu către oculistul Molnar, Brad, 16 Nov. 1784). — A doua poruncă era actul acela, prin care, zicea Horia, că l-a autorizat împăratul, ca să revolteze pe Români și cu dâșii să alunge sau să extermineze ginta ungurească din Transilvania (cfr. interogatorul lui Ursu Uibaru, din 22 Nov. 1784), poruncă în forma unei patente, despre care scrie împăratul Iosif fratelui său Leopod, că, „are o patentă, ca și când ar fi trimis din partea mea”. — Hârtiile acestea, declară însuși Horia înaintea țărănilor din Bucium, — să nu se îndoiască de loc că le are dâșul (cfr. interogatoriul lui Toma Bugnaru din Bucium, 1 Febr. 1785), iar în ziua următoare le arată țărănilor din comuna Mușca (cf. fasiunea căpitanului Toma Petruța din Mușca, 11 Febr. 1785)” (p. 421—422).

Prima poruncă, adeca ordinul ca să primească arme din Alba-Iulia — a fost publicat-o și Crișan la adunarea dela Mesteacăn, iar despre cealaltă zicea Crișan, că li se va publica la Alba-Iulia (p. 421, nota 3).

D. adaugă apoi: „Corespondență secretă, dâșul (Horia) n'a avut, autori secreți n'au existat, și chiar să fi fost, e sigur, că dâșii nu tratau cu Horia chestiunea revoluției în scris” (p. 422).

În urma anchetei făcută după prinderea lui Horia, atât din partea armatei cât și din partea funcționarilor domeniului (Zlatnei) ca să descopere hârtiile secrete ale lui Horia „s'au și aflat ce e drept mai multe rezoluții de ale cancelariei (aulice din Viena), dar nici o poruncă împărătească mai mult. Ele erau arse” (p. 422).

Iar în notă, D. dă lămurirea, că „în o traistă de piele a lui Horia, care i se luase atunci, când a fost prins, se aflară 7 hârtii, copii de pe rezoluțiuni date din partea cancelariei aulice”. Mai târziu s'a pus mâna și pe alte hârtii ale lui H., aflatoare la Cristea Nicula. „Între hârtiile aceste, 12 bucăți la număr, fără deosebită importanță, se află și o carte tipărită în trei limbi, privilegiul ce-l dase împăratul Iosif comercianților de religione grecească din

Viena, ca să poată celebra serviciul divin în biserica Sf. George din Steyerhof“.

De altfel despre această carte amintește și *Horia în testamentul său*. „Cartea care lăste dela îndălțatu împărat se află la Nicula Petru și la Nicula Cârstea tipărită pe 7 coale pentru Biserici nemțește, grecește și serbește“ (p. 456 în notă).

În *interogatoriul lui Horia*, aflăm următoarele: „Când a fost prins, dânsul a avut cu sine, în traista sa de piele, câteva rezoluțiuni împărătești, dar rezoluțiunile aceste i le-au luat gornicii. De 5 ani de zile se silește în continuu, ca să poată face a se executa rezoluțiunile aceste, a rămas însă totdeauna liniștit“ (p. 433)... „Dânsul nu știe să scrie nici să citească și în timpul revoluțiunii nici nu a trimis și nici nu a primit vreo scrisoare“ (p. 434). „Dânsul nu știe să fi publicat poporului, că are poruncă dela împăratul, ca românii să extermineze pe unguri. Astfel de lucruri n'a publicat nici odată. — Când a fost prins n'a aruncat în foc nici o hârtie și nici n'a avut alte scrisori la sine decât acele, cari s'au aflat“ (Ibid.).

Iar Cloșca în fasiunea sa a spus: „Când au fost la Viena au predat Maieștății Sale o petițiune, și tot acolo au primit răspunsul, că se va da ordin guvernului ca să cerceteze plângerile lor și să le facă dreptate...“ Apoi că dânsul „nici n'a zis, că revoluțiunea se va face din porunca împăratului. — Dânsul n'a văzut, ce scrisori a aruncat Horia în foc, atunci când i-au prins gornicii. — Nu știe să fi zis, că are poruncă dela împăratul să ducă pe oameni la Alba-Iulia, ca să primească arme, și că pe viitor nu vor mai avea să servească nimănui decât împăratului cu armele“ (p. 436).

În *sentința de condamnare a lui Horia și Cloșca* se spune între altele: „sceleratul acesta de Horia... apoi spre ofensa Maieștății Sale a principelui țării, a cutezat să amăgească poporul cu aceea criminală declarațiune, că dânsul are acte în scris din partea Maieștății Sale ca să execute planul său, că în puterea acestor acte ordinele, ce le va da dânsul, trebuie să fie executate...“ (pp. 449—450).

Tot privitor la aceste scrisori găsim în raportul vicecolonelului Schultz, făcut generalului comandant dela Sibiu, baron Preis despre întrevederea sa avută la Câmpeni, în 21 Noem. 1784 cu căpitanii Horia și Cloșca și suita lor, următoarele: „Am fost siliți (spunea mulțimea) să facem pasul acesta, ca să ajungă la urechile monarhului tristele noastre împrejurări și rugăminte. — La cuvintele aceste eu le-am răspuns, că dacă dânsii recunosc, că au greșit, să-mi spună cine i-a sedus la pasul acesta ilegal, și răspunsul lor fu, că țara întreagă a făcut-o, că eu să văd diferitele lor rezolu-

ținuți, cari le au adus în original, dar în zădar au alergat pe la toate autoritățile țării, căci tot n'au putut să obțină nici o deciziune. — Atunci Horia și Cloșca scoaseră din traistele lor niște pachete de hârtii și-mi predară mai multe rezoluțiuni de ale cancelariei aulice, scrise în limba latină și investite cu numeri autentici. — Eu învitai pe locotenentul Probst, pe care încă îl luasem cu mine, ca să explice adunării rezoluțiunile aceste și le arătai că din conținutul lor dâșii nu au avut nici un motiv să facă pasul acesta, și că prin urmare au fost numai înșelați de oameni rebeli și spirite seducătoare, și numai acestora au să impute nefericirea, ce va cădea acum peste capetele lor..." (p. 284).

*

„Așa numitele porunci împărătești“ pe cari le înșiră N. Denșianu, nu erau realități, deși D. nu le combate. Amintește însă în alt loc, că „revoluțiunea nu era opera împăratului Iosif, cum susținea în secret nobilimea transilvană“ (p. 437). Iar la p. 439 își exprima „o convicțiune destul de reală, în ce privește adevărul istoric, și anume, că împăratul discutasese cu Horia prea adânc chestiunea reformelor sale cu privire la Transilvania. — A susține mai mult, că revoluțiunea s'ar fi făcut cu aprobarea împăratului Iosif, ar fi o pură fantasmă, deoarece în cazul acesta, Horia de sigur nu ar fi scos la lumină deviza: Cu voia și porunca împăratului“.

Din cele ce vom reproduce din Șuluțiu se va vedea, că Denșianu și-a fost format o convingere eronată privitor la discuția dintre Horia și împăratul Iosif II, și că motivarea făcută privitor la neaprobarea revoluției din partea împăratului, e neserioasă. De asemenea se va lămurii, ce a fost așa zisa „poruncă împărătească“.

(Va urma)

DR CORIOLAN SUCIU

RUBRICELE LITURGICE OBLIGĂ

Slujitorilor altarelor creștine, cari sunt ispravnicii dumneze-eștilor și îndumnezeitoarelor Taine ale Legii celei Noue, Mireasa Domnului în toată vremea le-a adus aminte cuvântul de adâncă și sfântă înțelepciune: *Sancta sancte (sunt) tractanda!* Și pentruca celea sfinte să fie într'adevăr tratate cu evlavie cuvenită, nu s'a mărginit numai la sfaturi platonice, ci a luat măsuri precise și pozitive ca toți câți vor fi chemați și vor fi încredințați cu slujba de ispravnici ai Sfintelor Taine să porceadă în această măreață, dar totodată și înfricoșată slujbă, după rândueli bine cumpănite și bine întărite. *Rubricile liturgice* tocmai această menire o au și ele: să fie un fir roșu (*rubrum*) de care să se călăuzească slujitorii Bisericii în toate acțiunile lor ierurgice. Asta ca să se închidă calea haosului căruia altminteri i-ar da, inevitabil, loc capriciul individual și ca, în felul acesta, să fie păstrat și prestigiul covârșitor ce-l împrumută serviciilor divine faptul că sunt alcătuiți desăvârșiți, după ce au lucrat la ele meșteri mulți, mari și sfinți veacuri dearândul și că acum nu mai e lipsă să fie tot mereu retezate, petecite ori chiar refăcute.

Așa stând lucrurile, firește că rubricile liturgice obligă. Iar cei ce le bagatelizează, ori se improvizează în făuritori de noi rubrice, se fac vrednici de osândă. În fața lui Dumnezeu și a Bisericii, carea în acest punct și-a spus nu odată, răspicat și categoric, cuvântul. — Și cu toate acestea, sub raportul respectului datorat rubricelor liturgice, s'a păcătuit și se păcătuiește mult.

De aceea face să se revină, iară și iară, asupra acestei probleme. La apuseni ca și la noi. Ori mai de grabă: la noi mai vârtos decât la apuseni. Răsăriteni și „greci“ cum suntem într'ale ritualului, ispita e mare, și pornirea așisderea, să evadăm din ferecarea legii. (*Graeci sine lege vagantur!*). Cum se și întâmplă câteodată, ici-colo. Deși nu în măsura în care s'au făcut aiurea abaterile ce au prilejit rândurile de tăioasă critică ale *păr. Korolevskij*, despre „uniatismul“ străin, ceriu și pământ, de adevăratul spirit al unirii.

Din capul locului trebuie să se știe un lucru: Biserica este oștire disciplinată; acies bene ordinata. Fiecare om la locul lui;

fiecare acțiune la vremea ei; fiecare mișcare cu rostul și forma ei. Nimic nu-i aci întâmplător. Nimic necernut, necântărit, nestilizat, nefixat. Cu atât mai puțin vor fi deci slujbele dumnezești, și amănuntele lor de formă, cantitate negliabilă. Aceasta apare limpede deja din can. 2 al sinodului din *Carthagina* care inculcă preoților să observe rânduiala și ceremoniile slujbelor dumnezești „ad amussim“, iar săborul ecumenic al șaselea din *Trullon*, în can. 75, reglementează până și tonul cântărilor bisericești¹⁾.

Biserica noastră română unită cu Roma, îngrijită și ea de regularitatea și majestatea cultului divin impune, în primul său *Conciliu Provincial*, preoților și cantorilor săi „studierea diligentă și observarea exactă a prescrișelor Tipicului“ (Tit. VI, c. V). Asta după ce și în prealabil (c. II) precizase că „pretinde dela toți preoții ca ei, câștigându-și știința necesară ale celor poruncite de tipic, să le observe cu scumpătate, și să nu cuteze a schimba ori a lăsa ceva din ele după plac...“, pe aceiași declarându-i „datori să explice pe înțelesul poporului spiritul și însemnătatea părților liturghiei și ale altor funcțiuni sacre“. (T. a.).

În acelaș sens s'a făcut și se face — și nici că se poate altfel — și instrucția teologică în seminariile noastre. *Isidor Marcu* în a sa *Teologie Pastorală* (pag. 18) stăruie dinadins asupra însemnătății rubricelor, lămurindu-le rostul deosebit în rânduiala nouei economii a mântuirii: „Biserica, spre a păstra demnitatea cuvenită și uniformitatea, și spre a preveni introducerea de proceduri arbitrare în săvârșirea funcțiunilor sacre, a stabilit anumite norme sau prescripte, cari indică la serviciul divin singuraticele forme liturgice. Aceste norme se zic rubrici.. Rubricile sunt parte preceptive, cari sunt a se observa cu rigoare, cum sunt: cele referitoare la s. sacrificiu euharistic și la administrarea sacramentelor, parte directive, cari arată cele de observat, ca funcțiunile sacre să se împlinescă cu decența cuvenită“. — *Tipicul Bisericesc* (ed. II pag. 8) al PP. *Bojor-Roșianu*, e pe aceeaș linie oablă a respectului datorat rubricelor: „Formele liturgice stabilite și introduse în viața bisericească trebuiesc observate întocmai“. Apoi, amintind că drept de a face modificări în ceremo-

¹⁾ *Can. 75 trulan*: „Cei ce vin în biserici spre a cânta, voim să nu se folosească nici de strigăte excesive, silind și firea spre răcnire, nici să rostească ceva dintre cele ce nu se potrivesc și nu sunt proprii bisericii: ci cu multă luare aminte și umilință să se aducă cântări de laudă Dumnezeului ce vede cele ascunse. Căci cuvântul sfânt a învățat pe fiii lui Israil să fie cucernici“. (Cfr. *Dr. Nicodim Milay*: *Canoanele Bisericii Ortodoxe*. Vol. I. partea II. Trad. U. Kovincici și N. Popovici. Arad, 1931, pag. 452).

niile cultului divin au: Pontificele Roman, și, cu aprobarea lui, sinoadele provinciale, episcopii singuratici și datina legitimă, revine din nou asupra datorinței preoților de a studia, păstra și observa formele liturgice vigente și de a lua măsuri pentru delăturarea abuzurilor și casarea obiceiurilor păgubitoare introduse ilegal în cultul divin.

Perfect acelaș punct de vedere îl reprezintă și *Dr. Nic. Flueraș*, dar cu și mai pronunțată intransigență: „Nici unui preot nu-i este permis să introducă de capul său ceremonii noi, sau să omită cele prescrise, ci să citească din cărțile liturgice cele prescrise, să le pronunțe la înțeles și să nu se razime pe memorie“¹⁾. — Asta e învățătura care s'a dat și se dă în așezămintele noastre teologice.

Și la fel s'a purces și se purcede, cel puțin în teorie, și la *Rutenii* uniți. Unul dintre cei mai de seamă liturgiști ai lor, pâr. *Dr. Nicolae Rusznák*, într'o lucrare mai nouă a sa despre „*Breviarul Răsăritenilor*“ tratează într'un capitol special tocmai problema ce ne preocupă pe noi: obligativitatea rubricelor liturgice²⁾. Și încheierile la cari ajunge dânsul, pe temeiul de vastă și selectă informație, concurg toate spre acelaș imperativ liturgic: Respect rubricelor!

Așa, între altele, hotărîrea sinodului din *Zamosc*, ținut la 1720: „Biserica a avut, chiar din veacurile cele dintâiu, obiceiul vrednic de laudă și sfânt, să se folosiască în administrarea Taine-

¹⁾ Cf. *Dr. NICOLAE FLUERAȘ: Uzul Sacramentelor*. Oradea, 1932, pag. 29. — Principiile la cari se oprește celebrul moralist *Noldin*, folosit atât de *Dr. Marcu*, cât și de *Dr. Flueraș*, în ce privește introducerea de ceremonii noi, sunt următoarele: 1. În slujirea Sf. Liturghii e păcat greu să se adaugă ceva celor prescrise de *Missale*, cu gând de a introduce ceremonie nouă, ori chiar și fără acest gând, dar în cantitate notabilă, mai ales dacă se adaug rugăciuni cari nu se află în *Liturghier*. 2. Nu-i îngăduit ca, din devoțiune privată, ori din vre-o necesitate privată, să se adaugă ceva ceremoniilor sau rugăciunilor *Liturghierului*. 3. Sigur e de reprobabil intercalarea de rugăciuni jaculatorii între rugăciunile liturgice fie că se va face aceasta cu gura, fie că se va face numai în gând. Nu e păcat însă dacă aceasta se va întâmpla când preotul, bună oară, înalță SS. Specii, Ingenunchiază, cădelnițează, dupăce aceasta nu e împotriva rubricelor. (Cf. *H. Noldin S. I. De Sacramentis*³¹. Oenponte, 1932 n. 212. — Incepând cu ediția 12, opera aceasta monumentală a fost adaptată noului *Codex Juris Canonici* și editată de pâr. *A. Schmitt S. I.*, urmașul lui *Noldin* la catedra de morală dela univ. din *Innsbruck*).

²⁾ Cfr. *Dr. Rusznák Miklós: A liturgikus rubrikák megtartásának követelme*. Trad. de *Kozma János*. A apărut în *Keleti Egyház*, nr. 1 - 2 din 1937. — În cele ce urmează folosim o seamă de dovezi din cele aduse de valorosul liturgist rutean unit.

lor de anumite ceremonii prin cari se închipuie rodirile lor și poporului i-se pun oarecum înaintea ochilor, ca să fie îmboldit spre contemplarea celor Divine. Aceste ceremonii, cari ne-au fost predate de Părinții noștri, ca și noi să le trecem urmașilor, Sfântul Sinod a socotit că trebuiesc păstrate. Și pentruca în rânduiala săvârșirii celor Dumnezești să nu fie nici o tulburare ori neînțelegere ș. a., și pentruca toți pe aceeaș cale și fără sminteală să umblăm și pentruca toți, ca niște desăvârșiți, să zicem totdeauna acelaș lucru în acelaș înțeles și cu acelaș gând: (Sf. Sinod) poruncește ca toți să se folosiască de unul și acelaș tipic, nimic adăugându-i nici scăzându-i în săvârșirea rânduelilor ritului Bisericii noastre¹⁾. — Sinodul Provincial al Rutenilor uniți, dela 1891, din *Lemberg*, aduce hotăriri în acelaș sens.

Care va să zică: principiar, Biserica Ruteană Unită și Biserica Română Unită sub acest raport sunt de perfect acord. Și amândouă cu Biserica Romei care, după cum apare din materialul documentar adunat de Dr. Rusznák, și-a spus de repetate ori, via sua, cuvântul în cauză atât pentru apuseni cât și pentru răsăriteni. Și chiar și pentru ambele tabere împreună.

Pentru apuseni sunt dătătoare de ton dispozițiile *Săborului Tridentin* care, în sess. VII. can. 13, decretează: „De va zice cineva, cumcă rânduelile primite și aprobate ale Bisericei catolice, de cari obișnuiește să se folosiască în administrarea Tainelor, pot fi disprețuite, sau pot fi trecute cu vederea după plac, fără păcat, de ispravnicii lor, ori pot fi schimbate cu altele noi din partea oricărui păstor bisericesc, să fie anathemă²⁾. Acelaș conciliu, în sess. XXII, interzice preoților nu cumva să îndrăznească „ritus alios aut alias caeremonias et preces in missarum celebratione adhibeant, praeter eas, quae ab Ecclesia probatae fuerint“. Din

1) Textul latinesc aprobat de Roma: „Laudabilis ac sancta a primis Ecclesiae saeculis fuit consuetudo in Sacramentorum administratione, aliquas adhibere caeremonias, quibus eorum effectus significantur, et populo quasi ob oculos ponuntur ut excitetur ad rerum Divinarum contemplationem; has, quas a Patribus nostris traditas, et transmittendas ad posteros accepimus, censuit Sancta Synodus, esse retinendas: atque ne ulla in Divinorum peragendorum ordine sit confusio, aut discordia etc. ut omnes uno, eodemque inoffenso pede ambulemus atque idipsum dicamus omnes perfecti in eodem sensu, atque sententia: praecipit, ut uno eodemque rituali nihil ei addendo, nec quidquam ex eo detrahendo Ecclesiae Nostri Ritus utantur“. (Cit. la Dr. Rusznák).

2) „Si quis dixerit, receptos et approbatos Ecclesiae Catholicae ritus in sollemni sacramentorum administratione adhiberi consuetos aut contemni, aut sine peccato a miastris pro libitu omitti, aut in novos alios per quemcunque ecclesiarum pastorem mutari posse, anathema sit“.

partea sa *Pius V* oprește și el, cu toată asprimea, preoții să se incumete să introducă în sf. liturghie alte ceremonii ori rugăciuni, decât cele ce se cuprind în Liturghierul Roman (acolo, unde a fost introdus)¹⁾.

În ce ne privește pe noi răsăritenii, Roma papală, decât ori i-s'a dat prilej, și-a exprimat admirația pentru sfintele noastre rândueli liturgice și le-a luat apărarea împotriva oricui a voit să le păteze puritatea și să le știrbească integritatea.

În această privință *Benedict XIV* va rămânea în veci pildă clasică. El e acela care timbrează de bârfeală grecească insinuația că prin unire s'ar urmări strecurarea ritualului latin în locul celui bizantin. Tot el dă poruncă aspră Congregației de „Propaganda Fide“ (prin bulla „Demandatum coelitus“ din 24 Decembrie 1743) să tipărească Liturghierul melchiților după rubricile sfințite de cea mai autentică antichitate, ca nu cumva să se furișeze în slujbele lor vre-o pervertire a vechilor rândueli. Peste o jumătate de an după aceea acelaș Pontifex Roman laudă hotărârile capitlului rutean unit din *Dubno*, de a observa și de a face să se observe pe toată linia obiceiurile, rânduelile și ceremoniile Bisericei Răsăritene, punând în vedere, din parte-și, pedepse canonice tuturor călcătorilor legii liturgice, fie ei pe treaptă ierarhică mai umilă, ori înaltă, Biserica Romei ne așteptând dela Ruteni ca ei prin unire să se lapede de propriul lor rit²⁾. Și peste unsprezece ani va stărui din nou asupra solitudinii spe-

¹⁾ Const. *Quo primum* 19 Iulie 1570.

²⁾ *Decretum „inter plures“ ad Capitulum Dubnense*, die 11 Maji 1744: „Illud vero pro recta disciplina sapienter constituistis, ut Orientalis Ecclesiae usus, consuetudines, exercitia, jejunia, ritus et caeremoniae in iisdem observentur. Quo quidem statutum summopere commendamus: perpendentes quod olim... Josephus Velaminus institit coram Paulo Papa V. Praedecessore Nostro atque obtinuit declarari per Apostolicas Litteras in forma brevis, datas die 10. IV. 1615, nullatenus Rutenis ad communionem Sanctae Sedis nuper adjunctis impositam esse legem, ut abdicatis propriis ritibus Ecclesiae Latinae ritus complecterentur. Cum autem Nos elapso proxime anno 1743 sub die 24 Dec. Epistolam Encyclicam dederimus ad Patriarcham Antiochenum Graecorum Melchitarum ceterosque Episcopos Catholicos illius ritus eidem Patriarche subjectos; in qua plura disponuntur circa abstinentias et jejunia aliasque consuetudines Orientalis Ecclesiae: volumus, ut istius quoque mentionem faciatis et praedicti decreti hujusmodi verba agatis... juxta Epistolam decretalem SS-i Dni Nostri et caet. quae fuit a Nobis ut supra conscripta adjecta poena privationis vocis activae et passivae ipso facto incurrenda non solum ab iis, qui Ecclesiae Orientalis usus, consuetudines, jejunia, ritus et caeremonias transgrediantur, sed etiam in ipsorum Superioribus, qui dispensationem ab justa et urgente causa concedere audeat.“ (Cit. la Dr. Rusznák).

cială ce o are Sf. Scaun pentru păstrarea rânduelilor bisericești răsăritene în vechea lor curățenie și strălucire, limpezind totodată și motivul pentru care nu se va face nici când abatere dela acea linie de conduită: „Și pentruca să prind totul într'un cuvânt — așa se exprimă Benedict XIV — în ce privește revenirea Grecilor schismatici răsăriteni la religia catolică, grija Pontificilor Romani aceasta una a fost, ca... să le fie salvate rânduelile și disciplina ce păstrau și mărturisiau înainte de schismă, și cari razimă pe venerabilele lor liturghii antice și tipicuri; pentrucă niciodată Pontificii Romani n'au poftit ca cei ce revin la credința catolică să-și lase ritul său și să îmbrățișeze pe cel latin; asta fiindcă așa ceva ar aduce cu sine pierirea Bisericii Răsăritene și a tuturor riturilor grecești și orientale, ceea ce Sf. Scaun nu numai că n'a încercat niciodată, ci a fost în totdeauna cât mai străin de gândurile lui“¹⁾. — Adevărate cuvinte de aur pentru cei ce au urechi de auzit și bunăcredință pentru înțelegerea vorbii sincere.

Linia trasată de acest Papă savant și cu deosebit simț pentru valorile și sugestiile tradiției liturgice, a fost respectată și urmată cu sfințenie și de urmașii Săi. Și de câte ori a fost vorba să se facă vre-o schimbare într'ale Tipicului răsăritean, cea dintâiu care venit cu: Nil innovetur! a fost congregația „Propaganda Fide“, al cărei Cap e Papa în chip deosebit. Așa, de ex., când unii episcopi ruteni uniți au cerut Sf. Scaun să îngăduie înlocuirea cuvântului „pravoslavnyj“, monopolizat de schismatici, cu „pravovyirnyj“, S. Congregație de „Propaganda Fide“, cu dt. 19. V. 1887, răspunde negative²⁾. Altfel ar fi venit doar în contradicție cu propriile sale principii fundamentale, cari îi impuneau

¹⁾ *Constitutio*: „*Allatae sunt*“ die 26 Iulii 1755: »Ut uno verbo complectamur omnia, in reditu Graecorum schismaticorum Orientalium ad Catholicam religionem curando id unum Romanis Pontificibus maximae curae fuit... ut salvis eorum ritibus et disciplina, quaeque venerandis ipsorum antiquis liturgiis et Ritualibus inuituntur, quia nunquam iidem Romani Pontifices poposcerint, ut ad catholicam fidem redeuntes, suum ritum dimittere et latinum amplecti deberent; id namque Ecclesiae Orientalis et Graecorum ac Orientalium rituum omnimodam secumferret internecionem, quod porro non modo nunquam tentatum, imo vero semper fuit et est ab hujus Sanctae Sedis consilio quam maxime alienum“. (Cit. la Dr. Rusznák).

²⁾ *Congr. de Propag. Fide, resp. 19. V. 1885*: »Huic S. Consilio propositum fuit; e re S. Unionis esse vocabulum pravoslavnyi (orthodoxus), quod in libris liturgicis paleo-slavicis legitur, aboleatur, voce pravovyirnyj (orthopistos) ei surrogata. Cum hujusmodi controversia mature discussa fuerit, E-mi Patres in generali Conventu diei 16. currentis mensis decreverunt, prius vocabulum prorsus esse retinendum, cum passim in Ruthena liturgia occurat, ad tempora satis remota ascendat, spectatoque usu alteri aequivaleat«. (Cit. la Dr. Rusznák).

cea mai desăvârșită venerație față de venerabilele alcătuirii liturgice ale Răsăritului¹⁾). Imprejurarea că erau episcopi răsăriteni cei ce i-au cerut să se abată — după a lor socoată: puțințel — dela calea croită, n'a schimbat de loc situația. Și de altminteri, după o declarație din 15 Sept. 1930, a Congr. pentru Bisericile Orientale: „Vlădicii sunt moștenitorii și străjuitorii calificați ai celei mai genuine discipline răsăritene“ (Rdmi Vescovi, eredi e custodi qualificati della piu genuina disciplina orientale), întru toate trebuind să se țină seamă de opreliștea lui *Piu IX* de a se face și cele mai mici inovațiuni pe tărîm liturgic fără a cere sfatul Sf. Scaun²⁾). — „Cum va vrea cel mai mare“ nu-i prin urmare de valoare universală. Cel puțin nu în sânul Bisericii catolice, indiferent de rit Și, a fortiori, n'are atare valoare „datina legitimă“, cu legitimație dela cutare zănatec improvizat inovator.

Noul *Codex Juris Canonici* ce-i drept e făcut pentru *apuseni*. Dar întrucât fixează principii generale de disciplină bisericească, firește că ne obligă și *pe noi*, Mai ales că așteptatul *Codice Oriental* încă nu-i isprăvit. Și apoi nici nu-i de crezut că în materie ca cea din chestie să susțină alte principii.

Acum: *Can. 818* al noului *Codice de Drept Canonic*, e categoric: „Reprobând orice obicei contrar, preotul slujitor să observe cu acurateță și evlavie *rubricile* cărților sale rituale și să se păzească nu cumva să adaugă, de capul său, alte ceremonii ori rugăciuni“³⁾). Pentru clericii de treaptă mai înaltă cari ar nesocoti grav ceremoniile rânduite de Biserică, ori nu s'ar îndrepta nici după dojană, se prevede suspendarea⁴⁾). — Dovadă eclatantă

¹⁾ *S. Congr. de Prop. Fide, litt ad Nunt. Apost. Viennens* 2 Apr. 1803: „Fuit hoc semper praecipuum Apostolicae Sedis studium, ut integer servaretur eorum splendor diversis ritibus et ob eorum antiquitatem summa veneratione collendis et approbatos in Ecclesia Catholica, cujus cum ipsa concordia eorum varietate pulcherrimum et elegantissimum ornamentum efficiunt“. (Cit. la Dr. R.)

²⁾ *Const. „Omnes sollicitudinem“* 3. V. 1874: „Nemini prorsus, hac Sancta Sede inconsulta, fas esse in re liturgica vel leviores innovationes peragere“.

³⁾ *Can. 818*: Reprobata quavis contraria consuetudine, sacerdos celebrans accurate ac devote servet rubricas suorum ritualium librorum, caveatque ne alias caeremonias aut preces proprio arbitrio adjungat. — Prin aceasta însă înceată de a se mai bucura, fie și numai de probabilitate, părerea celor ce socotim, ca Sf. Alfonso, Ballerini, d'Annibale, Génicot, că n'ar fi păcat să se adaugă, din devoțiune privată, ori din vre-o necesitate privată, rugăciuni de acelea cari se află în Liturghier. (Cf *Noldin* — Schmitt, o. c. n. 212). Cu atât mai puțin deci de ale Ceaslovului.

⁴⁾ *Can. 2378*: Clerici maiores, qui in sacro ministerio ritus et caeremonias ab Ecclesia praescriptas graviter negligant et moniti sese non emendaverint, suspendantur pro diversa reatus gravitate.

și aceasta de însemnătatea care le-o atribuie Biserica rubricelor și ceremoniilor odată stabilite de ea.

Știu prea bine că se poate obiecționa: Rămânând chiar și numai la Sf. Liturghie bizantină, oricât ar fi ea de frumoasă, caută să constatăm că, sub raportul duratei, și în asemănare cu cea romană, e absolut nepractică. Trebuie să ținem seama de vremuri, oameni și împrejurări (internate, bună oară) și deci, închizând ochii la rubrici, s'o potrivim trebuințelor de acum.

Vorbe, vorbe,... ca să nu zic: palavre. Pripitiilor acestora, cuprinși de febra progresului (?) pe răpușie, cu viteză maximă, pe lângă cea mai sgârțită cruțare a vremii (?), le-a dat răspunsul cuvenit, în formă de delicată ironie, Sf. Francisc de Sales care n'a întârziat cu lămurirea unei „madame“ simondicoase ce se tânguia de lungimea sf. liturghii (nu bizantine ci) latine: „Nu sf. slujbă e lungă, ci evlavia DTtale e scurtă“¹⁾. Le lipsește spiritul pietății: asta-i tâlcul și oricât ar fi de scurtă o slujbă, ei ar dori-o și mai scurtă. Așa că, la dreptul vorbind, slujbă pe gustul lor nu există. De aceea ciopârțesc și profanează cele existente. Așa au purces și purced în toate vremile toți „progresiștii“ de teapa aceasta. Ai latinilor ca și ai nostri. Un mic tablou zugrăvit de sf. Robert Bellarmin († 1621), dascălul bisericesc:

„Gândișivă: ce priveliște tristă și de plâns să vezi un preot săvârșind dumnezeieștile taine încunjurat din toate părțile de ce-tele îngerilor uimiți și cuprinși de cutremurare și admirație în fața celor ce lucrează și spune cu graiul dânsul: și totuși preotul aflător în mijlocul lor e rece de tot și, cași când ar fi lovit de tâmpenie, nu-i cu grijă la ce face, nu înțelege ce grăiește și așa să grăbește s'ajungă la capăt, așa încurcă gesturile, așa trânteste de năvalnic vorbele, cași când i-ar sta tâlharii la spate și n'ar avea destulă vreme să fugă. Și cu toate acestea, cum am mai zis, n'are remușcări de conștiință. Așa se disprețuesc cele sfinte, așa se face bătaie de joc din Dumnezeu, așa se dă ereticilor material de luat în răs. Strigăm cât putem că însuși Hristos se află în Taina Altarului, și într'aceea unii așa se comportă, așa tratează această Taină, cași când nimic n'ar crede a fi mai puțin adevărat și ca și când am avea un Dumnezeu de marmură ori de plumb, care n'ar simți nimic, n'ar vedea nimic, n'ar auzi nimic. Dar să mă credeți: avem un Dumnezeu atotputernic și viu, care nu doarme și nici nu se lasă de batjocură; toate le vede, toate le aude, toate le înseamnă, și, — odată și odată — va răzbuna toate injuriile

¹⁾ DR. IULIU RAȚIU: *Humorul Sfinților*, Blaj, 1936, pag. 11.

ce I-s'au făcut și își va râde de cei ce au răs de El, când le va veni pierirea pe neașteptate ¹⁾“.

Și să nu se creadă că specimene ca cele luate în sfârcul biciului de sf. R. Bellarmin, și cari îți fac impresia că, îndată ce ar îmbrăca odăjdiile, par'că ar simți că-i călărește o putere nevăzută, ce le strigă poruncitor: Aleargă, fugare!, astăzi n'ar mai fi în Biserica Apusului cea cu slujbe scurte. Nu. Exemplare de acestea se găsesc și acum și e probabil că vor fi totdeauna în Apus ca în Răsărit. Iată ce scria, nu tocmai de mult, un paroh german, într'o revistă preoțească, despre felul cum slujește capelanul său: „Geht hinaus, packt aus, schenkt ein, trinkt aus, kommt herein, zieht sich aus, reisst aus!“ Adecă: O sbughește din sacristie, desface darurile; toarnă vin și apă în potir; bea; o tunde îndărăt spre sacristie; se desbracă de odăjdii și: pe-aci ți-e drumul!²⁾

Decât: Așaceva nu se poate. Nu se poate admite. Nici în Apus. Și nici în Răsărit. Pe nici un titlu. Altarul Domnului e sfânt. Jertfa ce se aduce pe el e preasfântă. Forma în care este a se aduce această jertfă este și ea sfântă prin alcătuitoarii ei, aprobarea, binecuvântarea și îmbrățișarea din partea Bisericii, prin ceace i-s'a împrumutat, în întregime și în amănunte, dreptul la cea mai deplină venerație. Cum scria, în 1851, episcopul *Guibert* clerului său într'o epistolă pastorală: „Nu se află nimic în orândue-lile liturgice — fie vorba chiar și de mărunțișurile cele mai neînsemnate — ce n'ar avea rațiune de a exista, și adesea un înțeles foarte adânc. Simbolismul creștin e ceva admirabil pentru cine poate să-l înțeleagă: *E Dumnezeu cu perfecțiunile Sale nemărginite și cu măririle Sale; e Biserica cu doctrinele și cu istoria sa, făcută simțită ochilor slăbiciunii noastre*“. De aceea cel ce se apropie de s. Jertfelnic să facă Domnului, cu spiritul închinării

¹⁾ Cf. R. BELLARMINI Conc. 9, Dom. 4. Advent. — Păcatul acesta se vede că era al multora, pentrucă Sfântul revine și cu alte prilejuri asupra lui. Așa în lucrarea sa: *De gemitu columbae* (II 5), aducând vorba de felul cum slujesc unii preoți, scrie între altele: „Sic enim al'qui sine spiritu, sine affectu, sine timore et tremore, festinatione incredibili Sacrum perficiunt, quasi fide Christum Dominum non viderent aut ab eo se videri non crederent“. (Cf. *Opuscula ascetica* t. II. pag. 156 — 157, lucrare apărută în „Bibliotheca Ascetica“ XV. Ratisbonae 1925). — Aceeaș temă din Conc. 9 și aproape cu aceleași cuvinte, îl preocupă și în opera: *De arte bene moriendi* (I. 15), dojenind aspru clericii ajutători la sf. slujbă și cari în decursul sf. liturghii se uită în dreapta și în stânga, mai și flecărind cu unul și cu altul. Pentru care lucru însă pune vina și pe preotul slujitor, „qui aliquando sic festinat et sic indevotē se gerit, ut videatur nescire, quid agat“. (*Opuscula ascetica* t. III pag. 363 365).

²⁾ Cf. JOS. WALTER: *Der katholische Priester*. Brixen. 1913. pag. 63.

să se apropie și cu gândul de a îndeplini toate prescritele liturgice, chiar și cele mai mărunte, cu evlavie și cum se cuvine. Prin ceace, înafară de faptul că cinstește pe cel Preainalt și zidește duhovnicește pe aproapele, se mai îmbogățește sufletește și pe sine cu deprinderea unei virtuți noi: virtutea obedienței în slujirea sf. liturghii amăsurat rubricelor sale tipiconale¹⁾. Pe când purcezând contrar nesocotește Biserica, jignește pe Stăpânul, smințește pe aproapele și își mărește osânda²⁾.

Și pentruca nici unul din aceste rele să nu se întâmple — cel puțin nu în o măsură care ar trece peste cât se poate împiedeca prin mijloace omenești dictate de înțelepciunea creștină sacerdotală — cei chemați intereseze-se, vadă, controleze și, unde o fi de lipsă, pedepsească! *Dura lex, sed lex*. Și preoțimea trebuie să se știe supune legii. Iar unde-i cazul de tembelism ori răsvrătire, acolo caută să se facă simțită numai decât și autoritatea care pune la punct pe răzvrățiți (ca și pe tembeli) și apără de anarhizare un tărîm sfânt ca cel al Sfințelor Slujbe. Calea aceasta s'a urmat în trecutul Bisericii³⁾. Calea aceasta să se urmeze și acum. — Spre a Domnului mărire și a sufletelor mântuire. Și pentru ca să nu dăm prilej celor ce ne voiesc nouă rele să ridice cuvânt de hulă împotriva Sf. Uniri, carea cu nimic nu-i vinovată de anumite păcătoșenii ale unor fii ai săi. Păcătoșenii pe care nici când nu le-a aprobat, nici nu le-a încurajat. Dimpotrivă: totdeauna le-a osândit fără cruțare.

DUMITRU NEDA

¹⁾ Cf. NIC. GIHR-Moccand: *Le Saint Sacrifice de la Messe*. Paris 1901. Tom. pag. 20.

²⁾ *Conc. Prov. II. Quebec*, din 1854: „Tanta gravitate, tanto religionis cultu (sacerdotes) Missae sacrificium celebrent, ut per visibilem ministri pietatem, invisibilia aeterni sacerdotis mysteria conspiciantur. Nihil igitur obiter in hac divina actione, nihil perfunctorie, nihil praecipitanter, nihil inconditis gestibus; omnia vero graviter, omnia secundum ordinem fiant, juxta receptos et approbatos Ecclesiae ritus, qui vel in minimis, sine peccato negligi, omitti vel mutari haud possunt“. (Cit. la *Nic. Gehr.*) — Ceeace iarăș nu însemnează să cadă cineva în celalalt extrem: s'o întindă sine fine. Regula de aur e cea lăudată de bunul *Toma Kempis*: Iară când slujești nu fi nici prea zăbavnic, nici prea grăbit... Nu trebuie să fi altora spre greutate, ori să le pricinuești scârbă, ci să ții calea de obște, după rânduiala mai marilor: și mai bine să fi altora spre folos, decât să-ți îndestulezi evlavia și plăcerea ta. (*Imitatio Christi IV—10*).

³⁾ Cr. Dr. IZIDOR MARCU: *Teologia Pastorală*. Vol. II. (Liturgica). Blaj. 1906. Nota 1 dela pag. 22, cu lămuririle ce dă *Teodor Balsamon* privitor la originea can. 18 laodicean și 114 carthaginean.

ŌAMENI ȘI FAPTE

IN SCAUNUL LUI PETRU

O aniversară, fie și numai de cinsprezece ani, în Cetatea Vaticanului e ceva rar. Povara îndatoririlor care apasă pe umerii urmașilor lui Petru, macină repede și cele mai rezistente energii. Dar când deținătorii sublimului oficiu de vicari ai lui Hristos pe pământ, au trecut — din primul moment al funcțiunei lor — binișor dincolo de culmile vieții lor pământești?!

Ci poate tocmai pentru aceasta a lungit Dumnezeu, în nepătrunse sfaturile Sale, firul vieții Aceluia, care ca urmaș direct al Verhovnicului Petru împlinește, la vrâstă octogenară, cincisprezece ani de înțeleaptă și rodnică cărmuire. Rodnică și înțeleaptă, pentru că dat ne este să urmărim înșine activitatea prodigioasă a Preafericitului nostru Părinte PAPA PIUS XI, precum și rezultatele uriașe ale acestei activități, pe urma cărora corabia Bisericii lui Hristos Domnul e cărmuită cu mână tare spre limanul mântuirii.

De fapt viața i se trece într'o muncă încordată și istovitoare. Zilnic la ora 5 dimineața e în picioare, citește ceaslovul, meditează, slujește sfânta liturghie, ca precis la ora opt să fie în cabinetul său de lucru, unde citește corespondența ce i-a sosit din toate unghetele lumii. La ora nouă încep audiențele, întâi cele oficiale, ale secretarului de stat, cardinalilor, diplomaților, episcopilor, apoi cele ale grupurilor de pelerini cari vizitează eterna Cetate. Și dacă cele dintâi cer multă bătaie de cap, multă știință, și promptitudine în luarea hotărârilor, — nu mai puțin adevărat este că celelalte sunt și mai istovitoare, întrucât pentru toți vrea și știe să aibă un cuvânt de îmbărbătare și o vorbă de mângâiere. De multeori nu ajunge să ia masa decât pela trei-patru după amiazi. După masă o scurtă plimbare, apoi iarăși la masa de lucru, pe care înainte de ora 10 seara nu o mai părăsește decât pentru o cină frugală. Programul acesta e acelaș acum de cincisprezece ani, și nu s'a modificat decât doar în puținele zile de recreație de peste vară, și în timpul boalei care l-a chinuit nu de mult.

Același nesecat izvor de energie, de evlavie și de știință știe

să utilizeze cele mai variate și mai moderne arme spre incontestabilul profit al împărăției lui Hristos pe pământ. Enciclicile sale croiesc drumuri nouă, ori luminează intențiv căile spiritului; pun în mișcare, prin „Acțiunea catolică“, forțele celei mai formidabile organizații religioase; făclia civilizației creștine pătrunde cu armate sporite în întunecul păgânătății, ca marele dirigiuitor al lor să se poată numi cu drept cuvânt Papă al misiunilor. Și-atâtea altele, cari îl situază în seria papilor mari.

Biserica noastră, și prin ea și neamul nostru, încă a avut norocul să se bucure de largul și binevoitorul său sprijin material și moral. Clădirile mărețe cari împodobesc din anii mai apropiați Blajul, și chiar acel Colegiu Român, merit să aibă un rol covârșitor în desvoltarea bisericii noastre, sunt din acest punct de vedere cele mai grăitoare dovezi. Până și concordatul, contra căruia se ridică mulți cu atâta dușmănie, nu servește decât prestigiul țării noastre iubite în fața lumii întregi.

Roadele acestei activități ordonate și grandioase astăzi se vădese tot mai mult. Stima și iubirea tuturor se reflectă atât asupra persoanei Sale, cât și asupra tronului pe care-l ocupă. O viață înnoită pulzează în toată Biserica lui Hristos, viață tot mai conștientă și mai gata de jertfe, care se dăpână din ce în ce mai viguroasă nu numai în împărăția secretă a conștiințelor și a spiritului, ci și în arena vieții sociale și a civilizației. Astăzi Biserica lui Pius XI este zăgazul cel mai puternic în contra anarhiei suflitelor. E, ceea ce însuși a ținut să fixeze ca suprem scop al activității sale: Pax Christi in regno Christi.

E prin urmare un titlu de mândrie pentru noi, dacă din prilejul acestei aniversări de cinsprezece ani ai papalității lui Pius XI ne plecăm cu profund devotament smeritul nostru steag, ca semn de firesc omagiu, înaintea Părintelui Creștinătății, și dacă, în svon de cucernică rugăciune, îi cerșim și noi dela Stăpânul a toate zile îndelungate, ca drept să îndrepteze cuvântul adevărului.

CULTURA CREȘTINĂ

ABUZURI „PATRIOTICE“

Iubirea de neam este un sentiment firesc din cele mai nobile. In același timp, o aleasă virtute creștină. Care, în consecință, trebuie arătată prin fapte. Prin jertfe. Prin lăpădarea intereselor tale, în folosul binelui comun.

Nimic mai respingător, în schimb, decât naționalismul de paradă și de tarabă, care se oferă cu gălăgie în toate bâlciurile publicității, supralicitându-se ca orice marfă de

vânzare. Din nefericire, la noi este destul de răspândită această râie patriotică. Sunt oameni cari își fac din ea adevărată profesiune. Și încă una destul de rentabilă. Sunt destui de aceia, cari bat toba cea mare și urlă din toți bojocii, că ei sunt Români; Români buni; Români adevărați; Români și mai adevărați; Supraromâni. Pe când alții, ceilalți, cei din tabăra adversă nu-s Români, ci vânduți străinilor, trădători ș. a. m. d. Primitivismul nostru, care crede că tot ce zboară se mănâncă și nu știe deosebi metalul nobil de cel fals, admite acest spectacol, care la popoarele cu civilizație serioasă și cu iubire de neam mai cristalizată, nu se poate nici măcar imagina. A bate monedă dintr'un sentiment firesc, a te lăuda cu o datorie, a terfeli o virtute, e o lipsă de pudoare care aiurea nu se tolerează. La noi, se plătește!

E posibil, la noi, ceva și mai mult. Un abuz și mai mare. Se întrebuințează, nu odată, această virtute drept mușama pentru acoperirea păcatelor și fărădelegilor. Nelegiuiri cari vreau să scape de rigorile codului penal, se ascund fără rușine sub pulpana interesului național. Ca și când națiunea noastră, pentru a trăi, ar fi nevoită să săvârșiască blestemății, să facă ticăloșii și să umble cu strâmbătăți. — Această apucătură este o nemeritată insultă ce se aduce neamului, și, în același timp, o tradare criminală a adevăratelor lui interese. Fiindcă nici un neam și nici o țară nu trăiește prin fărădelegi. Ci prin tăria și curățenia sa sufletească. Prin cinstirea legilor și iubirea dreptății. Înțelepciunea străbună a fixat pentru eternitate acest adevăr în maximele cunoscute: *Justitia regnorum fundamentam*; și: *Fiat justitia et pereat mundus!* Tot ce se abate dela această linie dreaptă, e în paguba neamului. Duce la stricarea lui, fiindcă macină însăși pietrele de temelie ale așezării și progresului lui.

Să luăm cazul, deacum faimos, al răpirii bisericii din Suceava. El poate fi socotit un exemplu tipic, de școală, pentru ilustrarea până la evidență a acestor considerațiuni de ordin general.

Rutenii uniți din Suceava Bucovinei au o biserică. E a lor în lege. Nimeni nu-i tulbură, acum de peste 100 de ani. — Intr'o bună zi, administrația intră cu forța în biserică, o ia dela stăpâni și o dă în primire unui alt cult. Un abuz evident și flagrant. Pentru legitimarea lui, se stoarce apoi o decizie ministerială. Alt abuz. Insuficient și acesta. Se dă atunci un jurnal al consiliului de miniștri, care se prezintă

ca „act de guvernament“, crezând că în chipul acesta se acopere în bloc toată seria de ilegalități. „Act de guvernament“ în litigii de proprietate este o aberație juridică. Deci, un nou abuz, săvârșit acum de suprema autoritate administrativă a țării.

Era, firește, cu totul de prisos acest amestec samavolnic al autorităților într'o chestiune care nu le privește. Sunt legi în țară și sunt judecători. Dacă mitropolia ortodoxă a Bucovinei avea drept la biserica pomenită, ar fi obținut-o fără discuție. Intervenția autorităților administrative, potrivnică tuturor legilor, este un strigător abuz de putere. Cu ce se justifică? Cu interesul național! Se zice, că numita biserică a fost clădită de Elena Doamna, soția lui Petru Rareș, pentru cultul ortodox și stăpânirea străină din trecut a luat-o cu sila și a dat-o catolicilor. Că în consecință, guvernul de acum vrea să repare o nedreptate de demult. Perfect. Dar, întrebarea e: cine e competent să constate, legal și formal, existența nedreptății din trecut? Șeful poliției, prefectul, consiliul de miniștri? Nu. Atunci, de ce se răstoarnă ordinea de competență legală? De ce se calcă în picioare legea de azi? Dacă stăpânirea de demult a făcut un abuz, urmează că trebuie să facem și noi la fel? Când avem toată posibilitatea de a intra în dreptul nostru prin lege, păzind toată rânduiala de drept pe care razimă viața statului?! — Dacă însă guvernul însuși dă pildă strigătoare de disprețuire a ordinii legale, atunci ce tărie mai pot avea legile în fața cetățenilor? Și ce s'ar întâmpla, dacă cetățenii ar imita pilda de sus? Dacă fiecare ar începe să ia îndărăt, cu forța, bunurile cari, pe vremuri, au fost ale strămoșilor săi, dela cari ele au fost luate de stăpânirile de atunci, după a sa părere, pe nedreptul? Ar fi o anarhie generală. Ar fi, asta, spre binele neamului? Evident nu. — Și de ce să mai cinstească legile muritorii de rând, dacă chiar păzitorii lor le calcă în picioare? Ori, de ce să mai respecte cetățenii autoritățile publice, cari merită acest respect tocmai prin faptul că reprezintă legea și ordinea de drept? — Iată rezultatul abuzului „patriotic“. El este tot ce poate fi mai nepatriotic. E o adevărată crimă națională. Stricarea legii și surparea autorității. Rău mai mare decât acesta nu se poate imagina. El însemnează disoluția corpului social. Moartea.

Aceeași concluzie, dacă vom privi și alte momente ale chestiunii. Fiindcă mai sunt și altele. Tot așa de edificatoare,

— Episcopul Maramureșului, de eparhia căruia ține biserica cu pricina, a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a-și apăra parohia. Intervenții la guvern, și mai pe urmă în Senat. Era dator să facă așa. A jurat doar să susțină drepturile bisericii sale. Care a fost rezultatul? Guvernul nu l-a ascultat. Senatul, instigat de guvern, a oferit un spectacol deadreptul degradant. În loc să asculte senin și cu respect, așa cum se cade „maturului corp“, s'a transformat și el în bâlcu de paradă naționalistă. Episcopul cerea, simplu, să se respecte legea; iar senatorii urlau că ei sunt români, pe când rutenii din Bucovina nu-s „buni“ români. Mai mult, și-au permis să dea lecții de românism episcopului care, prin sânge, prin sentiment și prin fapta unei vieți întregi închinată neamului, este mai român decât toată ceata „naționaliștilor“ profitori, cu nume și trecut românesc problematic. — Așa se surpă și autoritatea Senatului, care încă ar fi să fie o valoare națională. Ce respect mai merită o corporație care ea însăși nu se respectă și nu cinstește pe cei cari împlinesc datoria patriotică de a cere ținerea legilor? Nici unul!

Și să nu se uite că cel care a fost insultat, în Senatul țării, pe nedrept și în chip nedemn, este un episcop român. Chiar dacă, să presupunem, ar fi susținut o cauză nedreaptă, el ar fi trebuit tratat cu respect. Și cuviincios. Fiindcă reprezintă o instituție fundamentală a țării. Biserica. Isvorul și consacrarea ultimă a oricărei autorități. — Ei bine, față de un ierarh român, Senatul s'a purtat nedemn. În frunte cu ministrul cultelor în persoană. — Ce efect pot avea astfel de purtări desmățate asupra opiniei publice? Ce școală fac? Bună, în nici un caz, nu!

Iată cum cazul dela Suceava cuprinde în sine învățături bogate, pe care ar fi timpul suprem să le urmăm. Să isprăvim odată cu mârșăvia naționalismului urlător. Să înțelegem că nația noastră nu va trăi prin fărădelegi, ci prin dreptate și cinstirea legilor. Căci nici neamurile nu sunt scoase de sub puterea adevărului etern: Vai celor ce zic răului că este bine, și binelui că este rău!

A. P.

CUM STĂM ÎN SECUIME

După câțiva ani dela Unirea tuturor Românilor, ochii oamenilor cu răspundere s'au oprit asupra frașilor noștri secuizați în vremile de restriște ale asupririlor maghiare și mai întâi din ini-

țiativă particulară, iar mai apoi și oficială, s'a dat alarma cu alai și cu destulă insistență: preoți și învățători pentru readucerea la matcă. Mirajul unei cuceriri a ispitit, și glasurile, izolate la început, azi par a fi destul de unanime. S'au cercetat statistici, s'au întocmit altele nouă, s'au reînviat parohii și s'au deschis școli în fiecare comună. Răsar ori unde urmele românești, cei mici le indică, cei mari le publică în memorii și articole de gazetă ori chiar în broșuri ad hoc. Deci la suprafață și privită de departe, întreagă problema progresează cu destulă rapiditate. Nici nu pare a fi atât de grea — de ce se tot vaieră ca babele și preoții și învățătorii?! Facă-și numai datoria!

Totuși realitatea e alta, iar începutul nostru va reuși deplin numai când aceasta va fi integral cunoscută. Isbânda e întreagă, numai și numai în mâna preoților și a învățătorilor care lucrează aici. Administrația are un singur rol: de a ști da concursul oportun când preotului când învățătorului, ori amândurora de odată. Și toți să se ferească de două lucruri: confesionalismul abject și interesele personale. Dar fiindcă aici sunt multe de spus, mai bine să se tacă și să revenim la factorii principali: *Biserica și Școala*, preoții și învățătorii.

În slujba unui ideal nu se poate munci decât cu idealști întregi (nu vizionari bolnavi însă), oameni *capabili și liberi* de a se jertfi pentru isbândă cu eroi.

Cu jumătăți nu vom câștiga nici o pătrime. Și iarăși e absolut necesar, ca programul de acțiune să fie bine fixat, ca să fie apți misionarii să-l aplice, iar din partea poporului să fie cât mai ușor înțeles și acceptat.

Dacă asta ar fi realitatea, n'ar avea rost rândurile ce urmează. Câteva considerații pe teren vor lămuri îndeajuns cele afirmate.

Preoții. În selecționarea lor nu e nici un criteriu, și nici nu se are în considerare dacă vor putea să-și facă datoria ori nu, în împrejurări cu totul noi față de cele pentru care s'au pregătit și au fost pregătiți. Nu se au în vedere nici posibilitățile de existență. Un preot căsătorit, trimis într'o parohie fără altă sursă de venit decât salariul, de atâtea ori ciuntit, va putea fi un idealist, un animator? Ce să spun când nu cunoaște limba maghiară — absolut necesară aici — ori dacă bolboreșește ceva, va fi el capabil să se măsoare cu un pastor fără scrupul? Cine ar afirma astfel de gugumănie, poftescă două săptămâni ori unde în Secuime! De multe ori îmi pare, că întreagă chestiunea nu e luată în serios.

Se obiectează de atâtea ori: De ce nu învață cei trimiși în Secuime — ungurește? Așa e întradevăr, dar e posibil totuși? Va fi,

dar această chestiune nu se poate generaliza, mai ales că nu e ușor să devii în câteva luni orator într'o limbă străină. Poporul iubește noutatea, dar o astfel de noutate, care încurcă silabe și cuvinte, îl va amuza la început, pe urmă-l plictisește, iar când știi bine nu te mai ascultă nime. Faceți bilanțul: unde-i câștig și unde-i pierdere!

Și încă ceva! Să nu se uite că 'n majoritatea cazurilor avem de luptat cu biserica reformată, a cărui popor trăiește într'o apatie groaznică și'ntro ignoranță religioasă nebănuită. Aceștia-s creștini de paradă, pe cari greu îi poți obișnui cu eforturile spre spiritualizare și spre îngenuncherea amorului propriu. Reminiscențele de altădată au dispărut!

Soluția? Indreptarea răului, dar în nici un caz neglijarea Secuimii. Primul lucru ce se impune este creșterea în seminar a câtorva preoți anume destinați pentru această regiune. Aceștia, întru cât e posibil, să fie celibi, iar dacă nu, să li-se dea salar corespunzător unei vieți omenești onorabile, ca să fie puși la adăpost de mizeria zilnică a familiei. Să nu se uite că preotul căsătorit are nevoie de o viață mai lipsită de griji materiale decât cel celib, pentru că acesta, orice s'ar spune, trebuie să trăiască și să se conserve și pentru familie, căci nimeni n'are grijă de orfanii lui dacă el își expune sănătatea.

În sprijinul misiunii bisericii e neapărată nevoie să vină și școala, prin creșterea odraslelor de mâine în spirit național-românesc și, după cât îi cu putință în organizarea actuală, și creștinesc.

Dar și aici criteriile de selecționare sunt identice cu cele ale preoților, dacă nu mai grave. Se trimit, pur și simplu, învățătorii din Moldova și Muntenia ori Oltenia, la o școală unde nimeni nu știe o boabă românească. Dezastrul n'are nevoie de comentariu: copiii cu puțin vor ști mai mult la sfârșit decât la început de an școlar. Dar nici celor din Ardeal nu li-se întâmplă ceva mai cu folos.

Ș'apoi, *manualele* de școală în regiunea secuizată?! De Iencic-Goga etc. Bune din toate punctele de vedere, numai din cel seculesc, nu. Cine nu crede ce spun, ostenească și consulte un astfel de manual și-l pună în mâna ori cărui necunosător al limbii. Să-l predea și să-și facă bilanțul. *E necesară pentru învățarea limbii românești utilizarea limbii materne, recte a acelei vorbite în familie.* Numai intuiția nu ajunge.

Intuiția dezvoltă ideea, o naște în mintea copilului, dar aceasta trebuie exprimată cu ajutorul *vocabularului*. E necesar un vocabular român-maghiar și maghiar-român. Iar pentru ușurința copilului e necesară scrierea unor manuale speciale pentru școlile din Secuime, cu bucăți scurte și cu un *vocabular corespunzător*.

A persevera în greșelile actuale înseamnă nici mai mult nici mai puțin decât că ne lrosim forțele în zadar și să risipim orzul pe găște.

N'am totuși pretenția de a fi ascultat. Ci doar atât: ce spun, spun din propria-mi experiență și din necazurile celor cari mă inconjoară și-și împart mälalul cu mine.

SIMION RUSU

CONVERTIREA LUI ANDRÉ GIDE

Bolșevismul are cu un admirator de greutate continentală mai puțin: celebrul scriitor francez *André Gide* s'a lăpădat definitiv de dragostea roșie de până aci. Cași Panait Istrati al nostru, a fost încântat de isbânda visului marxist, trecut în faptă de Lenin și ucenicii lui în împărăția țarilor, și a proslăvit în pagini entusiaste realizările sovietice, cunoscute din isvoarele Moscovei staliniste.

Insuflețirea însă i-s'a topit ca ceara de fața focului îndată ce a cunoscut lucrurile la fața locului. Celea destăinuie de dânsul, la reîntoarcere din Sovietia, în lucrarea „*Retour d'URSS*” sunt, de altfel, de așa natură că nici nu se poate să nu destrame orice simpatie pentru raiul bolșevic. Mici amănunte — să le zicem așa — cari altora le-au scăpat, pe el l-au desmetecit din buimăceala care-l cuprinsese.

Așa, de ex., l-a isbit revelator priveliștea unei mulțimi mari ce făcea coadă și se înghesuia în fața unei prăvălii, cu răspunsul ce i-s'a dat la întrebarea de ce se îmbulzesc de stau să se stropșiască unii pe alții: „Pentru că numai cei din rândurile prime e nădejde să capete ceva”. Și cealaltă priveliște din lăuntru unei prăvălii: o îngrămădeală, alandala, de mărfuri de prost gust. L-a mai impresionat apoi penibil și totala lipsă de estetică a „suvenirurilor” de călătorie, ca și a altor cadouri turistice. Tâlcul acestei lipse de gust estetic, dânsul îl vede în inexistența posibilității de schimb și alegere, aci totul fiind uniformizat și trebuind să lei ceea ce tocmai se află la îndemână și țî-se oferă.

Și nu l-au scăpat agerului observator francez nici mulțimile fără număr ale bieților copii-hai-manale, despre cari nime nu știe cum și din ce trăiesc. Precum nu l-a scăpat nici mizeria înăcrită ce duhnește din sălașurile forțate ale țăranilor din kolchosuri: în toate locuințele aceeaș mobilă respingătoare, acelaș tablou al lui Stalin, acelaș duh de revoltă mocnită; aceleași lavițe pentru culcare, în șandramale ce oricând pot fi schimbate una cu alta. Anumite locuințe de muncitori industriași Gide nu le poate numi altcum decât mici caverne imunde, în cari nu odată trebuie să-și dapene zilele câte patru persoane, la un spațiu de 2.50×2 metri. Și ce

mizerie și prânziurile în localuri comune, cu câte 2 ruble de cap! Unde-i de notat că și aceasta înseamnă lux pentru un biet muncitor ce are 75 ruble plată la lună.

Incheierea la care ajunge A. Gide în urma celor văzute și constatate e dintre cele mai dezolante: „Mă îndoiesc să fie azi vre-o altă țară — așa o țară nici Germania lui Hitler nu e — în care spiritul să fie mai puțin liber, mai îngenunchiat, mai terorizat și mai robît ca în Sovietia“. — Barem de-ar fi auzit și înțeles în lungul și latul lumii strigătul desiluziei și desgustului acestui fost mare admirator al bolșevismului

D. N.

INSEMĂRI

Politica și Biserica

În revista »Țara de Măine« delă Cluj (Nov. Dec. 1936) aflăm un judicios articol al d-lui prof. univ. C. Rădulescu-Motru despre această temă de vie actualitate.

»Ispita de a întrebuița ori și ce mijloc pentru a asigura un succes în lupta politică — așa începe autorul — este așa de puternică în firea omului, încât nu este de mirare să vedem în istoria creștinismului sprijinite și justificate pe baza învățăturilor lui Christ revendicări politice foarte deosebite. Biserica lui Christ este revendicată când de săraci, când de bogați; când de naționaliști, când de internaționaliști; ea este când revoluționară, când narcotizantă». »Bineînțeles — adăogă îndată — Biserica a sfârșit prin a se pune la adăpost contra acestei ispite«. A avut însă de luptat mereu cu aceia cari au voit s-o târască în aceste lupte ale vremelniceii. Chiar delă început, fariseii voiau ca religia lui Mesia să fie pur și simplu justificarea naționalismului evreu. A trebuit o luptă uriașă, pentru a înfrânge această erezie. Au urmat însă în curând diferitele gnoze cari, în fond, toate acest lucru îl voiau: să desbrace creștinismul de caracterul său universal și supramundan și să-l potrivească cu concepțiile lor filozofice și politice. Așa a continuat această tendință până în zilele noastre. Astăzi, de ex. »Germania oficială revine la fariseismul evreesc de altă dată. Guvernanții acestei țări cer delă creștinism o justificare a politiceii lor naționaliste. Dacă Christ a venit pe lume pentru a răscumpăra păcatele omenirii întregi, atunci el nu poate fi un model pentru viața germană. Viața germană vrea de aci înainte să se diferențieze de viața celorlalte popoare. Fără caractere de universalitate, ea vrea să se identifice cu destinul german.... Cât va dura această erezie, este greu de prevăzut. Că ea

va dispărea, odată și odată, aceasta nu face îndoială. Deocamdată constatăm totuși că ea este discutată. Ba încă face proseliți prin alte țări. Bunăoară în țara noastră. — Avem și noi fariseii noștri.

Cine sunt aceștia? Aceia cari vreau să confunde ortodoxia cu naționalismul. Iată cum îi caracterizează d. R. M.: »Erezia fariseilor noștri n-are în fond nici o originalitate. Ea este un amestec de speculații filozofice, împrumutate din cărți de mână a doua; o apologetică naivă a cecece ar putea să fie un ortodoxism naționalist al Românilor. Persoana Mântuitorului, bineînțeles, nu joacă vre-un rol în acest ortodoxism. Ortodoxismul fariseilor noștri este croit pe istoria politică a poporului român, întocmai după cum creștinismul fariseilor evrei era croit pe mesianismul evreu. Din această cauză îl găsim anticipând cecece a constituit politica voievozilor români. El a fost o forță care s'a manifestat intensiv și extensiv. Intensiv — a creat individualitatea naționalistă a popoarelor ortodoxe; extensiv — a întreținut conștiința misiunii ecumenice a poporului român, în prima linie, și a celorlalte popoare ortodoxe (afară de a celui rus, probabil) în a doua linie. (Vezi revista »Gândirea« pe Oct. 1936). — Marele mister al creștinismului se ocolește astfel de către fariseii noștri. Nu mai există marea dramă a istoriei omenești, produsă prin arătarea în chip de om a lui Christ, nu mai există un »dincolo« de lume, domeniu rezervat revelației; creștinismul cu învățăturile lui morale și-a pierdut virtuțile extratemporale și extraspațiale, de care ne vorbesc evangheliștii... Unde mai este diferența dintre noi și păgâni?«

În altă ordine de idei, vorbind despre felul cum activează preoții în politică, d. R. M. are între altele, observația următoare: »Mulți preoți care fac politică, sau care sunt numai înscrși în partide politice, se cred îndreptățiți să ia condeiul și să intervină în polemicile cu caracter bisericesc la toate ocaziile, când au impresia că este atinsă credința strămoșilor. Cu cele mai bune intențiuni, dar cu argumente slabe și copilărești. Dintre acești preoți, unul bunăoară, scrie cu dispreț despre catolicism și despre protestantism, ca despre niște confesiuni care au nenorocit popoarele Apusului, însuflându-le spiritul de aventură și de utopie, pe când ortodoxismul a făcut din Român un ideal de înfăptuire armonică (vezi aceeași revistă »Gândirea« din Oct. 1936, în articolul semnat Stăniloae!). — De ce ajutor pot fi pentru ortodoxism asemenea scrieri în stil de pamflet și cu un conținut copilăresc? Ajuns-a oare ortodoxismul să aibă nevoie, pentru a-și justifica menirea, de caracterizările paradoxale ale ori și cărui absolvent de seminar? Ar trebui mai multă supraveghere asupra acestor impulsivi ai condeiului. Căci ne fac de râs!« — Are dreptate d. prof. Rădulescu-Motru. (sp).

Congrese euharistice internaționale

Luna viitoare va avea loc la *Manila*, capitala Insulelor Filipine, al *XXXIII-lea Congres Euharistic Internațional*. Ideea de a aduce neamurile creștine împreună, prin reprezentanți în masse, omagii publice lui Isus Euharisticul, a fost realizată pentru primă dată acum o jumătate de veac și mai bine, pe pământ francez. De atunci curentul acesta a crescut în intensitate și extindere, cuprinzând tot globul.

Cel dintâiu atare congres s'a ținut la *Lille*, în 1881. Aceștia i-au urmat apoi celelalte 32, inclusiv cel de anul acesta. Localitățile și anii în care s'au desfășurat aceste grandioase manifestări de credință: Avignon (Franța) 1882; Liège (Belgia) 1883; Fribourg (Elveția) 1885; Toulouse (Franța) 1886; Paris 1887; Antwerpen (Belgia) 1890; Ierusalim 1893; Reims (Franța) 1894; Paray-le Monial (Franța) 1897; Bruxelles (Belgia) 1898; Lourdes (Franța) 1899; Angers (Franța) 1901; Namur (Belgia) 1902; Angouleme (Franța) 1904; Roma 1905; Tournai (Franța) 1906; Metz (Franța) 1907; London 1908; Köln (Germania) 1909; Montreal (Canada) 1910; Viena 1912 (a participat oficios și biserica noastră, achitându-se splendid de rolul său. Printre conferențiarii congresului s'a distins în chip deosebit regr. canonic blăjan Dr. V. Szmigelszki). Malta 1913; Lourdes (a doua oară) 1914. După războiul mondial firul întrerupt s'a continuat: Roma 1922; Amsterdam (Olanda) 1924; Chicago (America de Nord) 1926; Sidney (Australia) 1928; Carthaginea (Africa) 1930 (printre conferențiarii de aici s'a distins și pâr. I. Balan, actualul episcop al Lugojului); Dublin (Irlanda) 1932; Buenos-Aires (America de Sud) 1934; Manila 1937.

Unde se vor ținea viitoarele congrese euharistice internaționale? Proximul e vorba să se țină anul viitor la Budapesta, iar cel următor acestuia la Varșovia. (*dn*).

*

Cum se combate comunismul

Românul luptă contra bolșevismului. Foarte bine. E absolut necesar să sugrumăm fiara roșie până nu-i prea târziu. Dacă ne întrebăm însă, ce facem propriu zis pentru a stârpi răul, rămânem mâhniiți. Toată »lupta« noastră se reduce la vorbărie! Scriem și strigăm contra lui Antichrist. Chiar prea tare uneori. Suspect de tare. Combatem și reforme necesare și drepte, decretându-le, simplu, bolșevice. Probabil, nu fără anumite interese mai mult sau mai puțin ascunse. — Altfel însă, practic, nu facem nimic.

Admirabil pune la punct problema un articol de fond din »*Osservatore Romano*« (7-8 Ian. 1937). Înainte de toate gazeta Văti-

canului constată: »Tendința și mișcarea de accentuare a datoriei celor bogați și pentru ușurarea stării celor săraci și a muncitorilor, făcându-i părtași mai efectiv la bogăția comună, nu poate fi combătută de nimeni. Aceasta nu e comunism, ci o concepție umană și creștină, învățatură permanentă a Bisericii».

Nu trebuie, prin urmare, strigat împotriva celor ce pretind astfel de îndreptări a stărilor sociale și economice. Dimpotrivă: »Practic și eficace se combate (comunismul) prin soluționarea nerocoasă a problemelor care dau ocaziune la revoltă, și nu odată o îndreptățesc. Se va combate, deci, eliminând din societate neajunsurile care fac organizarea socială apăsătoare, autoritățile urgisite, legile oprimate. Și în chip cu totul special: făcând să înceteze acea teribilă risipă de bogăție, care este sângele celui ce muncește și care circulă pentru viața altuia.. Când un cetățean se simte exilat în casa sa, când persoana lui ajunge simplă marfă de vânzare, atunci se dospesc stările în care se cultivă comunismul; atunci mulți ajung bolșevici în chip automat.. Trebuie, anume, să ne dăm seamă, că națiunile nu pot trăi fără justiție; și vai, dacă dreptatea se corupe și se preface în asuprire, exploatare, ori slăbiciune criminală».

Dar cum s-a ajuns la aceste stări sociale nedrepte, germinatoare de comunism? Care e rădăcina răului? Răspunsul nu-i greu. Omenirea s-a abătut din calea virtuții, care e totodată și calea vieții. Deși »ar trebui să înțelegem odată, că legea creștină, ignorată adese în chip atât de criminal, nu e numai o condiție a vieții eterne, ci și a unei vieți umane raționale. Fără virtuțile morale, practicate în toate fibrele vieții comune, organismul social ajunge la convulsioni și la delir.. E limpede, prin urmare, că bolșevismul care amenință civilizația este derivatul păcatelor tuturor și că, în consecință, nu poate fi combătut cu efect decât prin restaurarea adevăratelor valori ale vieții. Omenirea a făcut, în această primă parte a veacului, o experiență mare: a dovedit prin fapte că fără morală lumea ajunge la măcel universal».

În concluzie: reforme serioase cerute de dreptatea socială și instaurarea moralei creștine în viața publică: e singura armă potrivită pentru a preveni bolșevismul. De vorbe umflute, Antichrist nu se sperie! (ap).

*

Patriotismul nu îndrăznește crima

Ușuratici și farsori se află în toată vremea. Pentru cei dintâi tot ce lucește e aur. Pentru cei de al doilea nimic nu-i sfânt când e de dat lovituri răsunătoare și cu »un ce profit». Lozinci bine venite și cai de bătaie se află ușor. Acum e la modă patriotismul

urlător, sub drapelul căruia se încearcă să se acrediteze părerea că celor unși de tovarășii de coterie patriotardă cu mirul »singurului patriotism autentic« totul le este îngăduit față de cei declarați de clică a fi nepatrioți; chiar și crima. Acestei concepții i-a dat expresie în toamna trecută, la *Algier*, într'o adunare politică, un anumit d. *Rethault*: »Sunt gata pentru orice crimă, numai Franța să trăiască, și sunt sigur că Franța îmi va da deslegare«.

Drept că numitul d. R. nu-i catolic. Dar la acea întrunire au luat parte și catolici, după ce catolicii pot activa pe teren politic, cu excepția cadrelor Acțiunii Franceze și a celor bolșevice. Sub raportul activității politice a dreptcredincioșilor, actualul Sf. Părinte a declarat-o limpede: »Chiar și fără a face politică în înțelesul strîns al cuvîntului, Acțiunea Catolică trebuie să-și pregătească membrii săi militanți să facă o politică bună, adică o politică ce este călăuzită de principiile creștinismului, singurele în stare să procure neamurilor bunăstare și pacea«. (Ep. către card.-arhiep. al Lisabonei, în 1934).

Cuvîntul nesocotit al ritorului R., după cum notează »*La Vie Catholique*« (21, 11, 36) și-a căpătat numai decât răspunsul potrivit din partea organului Acțiunii Catolice locale »*L' Effort Algerien*«: »Iubim și noi Franța tot așa de mult ca oricine altul și la nici un caz n'avem nevoie de lecții patriotice din partea nimănuia. Dar e de datoria noastră ca Francezi și în calitate de catolici să reprobăm cu toată tăria atari ieșiri. Se poate ca d. R. să nu fie luat cuvîntul crimă în obișnuitul lui sens juridic, adică în sensul de atac violent împotriva intangibilității fizice ori morale a cutărui singuratic. Aceasta nu-i poate servi însă spre scuză, deoarece seriozitatea cauzei ar fi meritat o expunere neîndoelnică... De aceea trebuie să protestăm. Cu excepția apărării legiuite personale și naționale, violența și asasinatul nu sunt îndrituite nici de morala naturală, nici de cea catolică. Nici un moralist ser os, și cu atât mai vîrtos nici un moralist creștin nu poate concede că scopul, oricît de nobil să fie, ar putea face un act de virtute dintr'un mijloc ce e, în sine, o crimă de rînd«. (dn).

*

Birou medical unic în felul său

Neavînd nimic de ascuns, nici de înflorit poetic: ierarhia catolică, în ce privește *vindecările dela Lourdes*, a lăsat totdeauna științei medicale cuvîntul ultim, întru a le declara firești ori săvârșite în chip tainic, de puteri mai pre sus de orice știință omenească.

Așa a luat ființă vestitul *Bureau de constatations*, accesibil tuturor medicilor, de orice neam și lege ar fi, și numai medicilor.

Nu de mult *Dr. Vallet*, conducătorul acestui Birou a dat un comunicat de presă, din care reiese că anual cercetează Lourdes-ul cam 25.000 bolnavi, din cari aproximativ 10 se vindecă pe cale necunoscută științei medicale, după constatări făcute de specialiști. În 1926 acest birou (cercetat în 1890 de 27 medici; în 1900 de 216; în 1930 de 998; anul trecut de 790 doctori de toate neamurile și din toate părțile lumii) și-a format și o secție aparte: *Asociația medicală*, ce are acum 2400 membri aparținând la 20 neamuri. Datorința acestora este să urmărească toată istoria vieții celor vindecați și a vindecării, cercetându-i și după vindecare la ei acasă. Rapoartele acestor medici cuprinzând observații de-un an, și chiar de doi și de trei, servesc apoi Biroului din Lourdes de temei pentru a se pronunța în cauză. Și sunt cazuri că bolnavii vindecați trebuie să revină la Lourdes pentru a fi din nou examinați.

Juriul medical totdeauna se compune din cel puțin 25 medici, cărora li-se pun întrebările la cari caută să răspundă precis și pe conștiință: 1. Boala descrisă a avut loc aievea, și era pe punctul culminant când a venit bolnavul la Lourdes? 2. S'a vindecat? Înainte de aceea nu era, nu se putea constata ceva ameliorare? S'au folosit medicamente? 3. Amăsurat științei de astăzi poate-se atribui vindecarea vre-unui proces natural? Asta fiindcă pentru ca să fie cazul unei vindecări inexplicabile pe cale naturală, se recere negreșit să fi avut loc în răstimp de 24 ore, firește că fără medicamente și fără să fi fost cu putință a se stabili în prealabil fie și numai începutul unui proces de vindecare pe cale naturală.

De notat că Biroul nu folosește niciodată cuvântul »minune«, mărginindu-se să constate doar atâta că, pentru cazul dat, știința medicală actuală nu cunoaște nici un chip și nici un mijloc de vindecare. — Cele mai multe vindecări (cam 70%) sunt vindecări de oftică. De vindecările de boale nervoase, ori de ce fel ar fi, Biroul nu se ocupă din principiu. (*dn*).

C R O N I C I

Devotament filial

Boala abătută asupra Sf. Părinte a impresionat adânc sutele de milioane de fii sufletești ai Săi, dela o margine la alta a lumii. Semnele de dragoste flască ce l-se poartă n'au lipsit să se manifeste și ele, unele mai mișcătoare ca altele, dela spovedanii și împărtășanii și până la oferirea vieții proprii lui Dumnezeu pentru păstrarea sănătății și lungimea vieții celui ce este Piu XI.

Intre cei ce au înțeles să se înșiruie în primele rânduri ale cruciadei pentru însănătoșarea Papii și a realizării dorințelor lui sunt și catolicii din *Lituania* îndepărtată geograficește de Sf. Scaun, dar aproape de el prin alipirea celor ce mărturisesc crezul roman în acea țărișoară. Săptămănalul *Saltinis* din Marijampole făcând adecă un apel la cetitorii săi să înceapă o cruciadă a rugăciunii pentru Sf. Părinte greu suferind, și gândurile Lui, mai ales în ce privește Spania greu încercată, a avut un răsunet la care nici nu cutezase să se gândească: S'au format echipe, nu numai dintre abonați, ci și din alți credincioși, cari și-au făcut chestie de conștiință din propaganda cea mai devotată pentru a se răspunde prin căi mai multă lume binecredincioasă apelului lansat.

Și propaganda acestor echipe, îmbărbătate de episcopii și insufletețite de preoți, a dus la rezultate neașteptate. Nu de mult procuratorul general din Roma al Părinților Marianiști lituanieni — editorii săptămănalului *Saltinis* — a putut înainta Sf. Părinte, prin secretarul de Stat al Vaticanului, un mic cadou duhovnicesc din Lituania: un

răboj de rugăciuni, acte evlavioase și de mortificație, săvârșite de 60,000 (*șasezeci de mii*) de credincioși, pentru sănătatea și la intenția Sf. Părinte din Roma vărhovnicului Petre. — De prisos să se spună că Vicarul Domnului a rămas profund emoționat de acest devotament într'adevăr filial (n).

Pelerinaj la Roma

Cetatea Eternă este leagănul neamului și al credinței noastre. Este firească, deci, puterea de atracție pe care o are asupra noastră această adevărată inimă a pământului. Ne mână spre ea, cu aceeași putere nevăzută, și sângele și sufletul. Columna lui Traian și mormintele apostolilor ne sunt bunuri familiare, al căror glas tainic are rezonanțe puternice în adâncurile ființei noastre. Țâșnesc din ele, ca din izvoare miraculoase, ape dătătoare de viață, de mari avânturi, de nouă însuflețire.

Nu poate fi primită deci decât cu vie mulțumire horărirea Inaltului nostru Cor episcopesc de a organiza un impunător pelerinaj românesc la aceste locuri sfinte. Înafară de considerentele generale care mobilizează toată lumea civilizată spre cerul senin și spre muzeele fără seamăn ale Italiei, pe lângă porunca permanentă a ființei noastre latine, ne chiamă de astă dată și un moment istoric de mare însemnătate, care trebuie sărbătorit acolo, cu toată strălucirea. Dragostea cu totul specială de care ne-a învrednicit, dela începutul pontificatului său și până astăzi, Sfântul Părinte Papa Pius XI, a pus o nouă și trainică peatră de legătură între noi și cetatea lui Petru. Un *collegiu românesc și o biserică româ-*

nească de toată frumuseța, înălțate ca niște monumente de biruință, deasupra Romei, în mijlocul grădinilor de pe Giannicolo. Acestea se vor sfinți și deschide acum solemn, cu toată pompa ce se cere. Va trebui să fim acolo mulți, din toate unghiurile țării, cunună de însuflețire care să tâlmăcească tuturor sentimentele mulțimilor cari numai cu gândul și cu ruga lor vor putea fi față la serbarea istorică.

Mai sunt și alte considerente cari cer să se dea acestui drum pios caracterul unei adevărate vizite naționale, mai strălucită și de proporții mai mari decât toate câte le-am făcut până acum la adevărata noastră casă părintească. — Italia e o țară puternică. Glasul ei începe a fi auzit și ascultat în concertul european. Avem tot interesul ca el să aibă accente de prietenie, și nu de dușmănie, pentru țara noastră. N-ar fi prea greu să-i câștigăm simpatia. Dragostea chiar. În afară de sângele comun, de spiritualitatea latină care trebuie să ne solidarizeze, mai avem și interese vremelnice comune. Și nu avem nimic ce să ne despartă. — Totuși, zăpăceala vremilor și greșelile oamenilor ne-au creiat în țara fraților noștri o atmosferă care nu ne poate încânta câtuși de puțin. Și până acuma n-am știut face nimic mai de seamă pentru risipirea ei. Abili, unii dintre dușmanii noștri au profitat de această tulburare a apelor. Au cucerit ei, în inima fraților noștri, locul care ni-se cuvine nouă. Prin propagandă isteată. În care, nu începe nici o îndoială, rol foarte însemnat au avut tocmai peleinajele lor de linii mari, de ținută impunătoare.

De ce n-am învăța ceva din această istețime a dușmanilor? De ce să nu-i dovedim chiar cu aceleași arme? Ducând în Italia Duceului valul nostru de entuziasm, podoaba neîntrecută a portului nostru, cântarea noastră, strălucirea slujbelor noastre bisericești, vom arăta fără nici o greutate locul ce ni-se cu-

vine în concertul popoarelor, ca unora cari au valori culturale proprii și posibilități de progres netăgăduite. Decât sute de broșuri și de articole, greu plătite prin cele gazete pentru că rămână necitite, simpla noastră prezență sărbătorească va fi o propagandă neasemănat mai rodnică și mai rămânătoare. Față de slujbele noastre din catedralele orașelor italiene, față de seratele artistice-culturale cari s-ar da pe marile lor scene, față de sărbătorirea zilei de 10 Mai în Roma în prezența elitei și notabilităților țării, ce sunt articolele de gazete decât simplu plumb topit și cuvinte sterpe, fără vlagă?!

Și din acest punct de vedere, prin urmare, stăm în fața unui moment care nu trebuie scăpat. Ci utilizat cât mai bine. Ca să fie cu adevărat istoric! (a)

Taina unei biruințe

Drept că nu-i prea mare taina din chestie. Și o bănuia toată lumea chiar și dacă nu o destăinuia nime. Dar totuși mai bine când face acest lucru cineva care cunoaște dedesupturile unei cauze.

Ne gândim la taina biruinței »*Frontului Popular*« în Spania și la celea scrise de d. *Alcala Zamora* — fostul președinte al republicii iberice — privitor la acea biruință fatală. Rândurile președintelui pribeag au văzut lumina tiparului în »*Journal de Genève*«, de unde le-a reprodus *Curentul* (24. 1. 36), în tâlmăcire românească. — Două pasagii revelatoare:

„Frontul popular a venit la putere la 16 Februarie grație unei metode electorale tot pe atât de absurdă pe cât de nedreaptă, care acorda majorității relative, cu toate că ar fi o minoritate absolută, o primă extraordinară. Așa, de exemplu, într'o anumită circumscripție, Frontul popular, cu 30,000 de voturi mai puțin decât opoziția, a putut totuși să cucerească zece mandate din treisprezece fără ca să depășească nici cãeri cu mai mult de 2 la sută adver-

sarul, care-l urma de aproape. Cazul acesta paradoxal a fost destul de frecvent.

... Majoritatea astfel căpătată a fost ușor s'o facă zdrobitoare. Întărit printr'o bizară alianță cu reacționarii bașci, Frontul popular a ales comisiunea de validare a mandatelor parlamentare, care a lucrat în mod cu totul arbitrar. Au fost anulate toate mandatele anumitor departamente, în care opoziția era victorioasă; au fost proclamați deputați candidații prieteni învinși; au fost expulzați din Cortezuri mai mulți deputați ai minorităților.

... Și cu toate acestea se vorbește și se scrie atâta despre »gubernul legitim« al Spaniei, naționaliștii cari luptă împotriva lui fiind prezentați ca niște rebeli criminali. — Poate pentru că n'au așteptat să fie puși la zid, ori »săltați« în spânzurătoare toți câți nu erau trecuți ca membri în registrele »frontiștilor«. (n).

Patriotism preoțesc

Cel ce răspundea la numele de *Canonicele Delaere*, venerat în toată Belgia, și chiar și departe de marginile țării sale, s'a stins spre sfârșitul anului încheiat într'un așezământ de al fiilor Sf. Camil. Cele înseilate de *Kölnische Volkszeitung* (10. 1. 37) în urma ziarului londonez *Times*, îl prezintă pe răposatul într'o lumină ce-l așează între adevărații mari eroi ai creștinismului.

Comoara sufletului său preoțesc s'a vădit în toată strălucita ei bogăție în viforul războiului mondial. După bătălia dela Ypern, în iarna anului 1914, populația orașului și-a căutat scăparea din calea cumplitei canonade germane prin pivniță. Și cu asta s'a început tragedia obștei civile: au izbucnit epidemiile și au venit și zilele mizeriei celei mai negre. Desnădejdea pusese stăpânire pe toate inimile.

Păr. Delaere nu și-a pierdut însă curajul și zelul nici în fața acestei privereliști înspăimântătoare. A înjghebat un comitet pentru siguritatea publică

și un asil pentru copiii răniți. A făcut rost de o mică mașină de tipărit, pe care a instalat-o într'o clădire în mare parte dărîmată, și a scos tipărituri cu regule de orientare a mulțimii în haosul și năpasta acelor zile. Într'aceea, ajutat și de o mică ceată de călugărițe, a colindat dela subsol la subsol și dela pivniță la pivniță, să vadă de cei ce-și dăpăneau zilele în ele. Lângă căpătaul câtor civili în agonie n'a stat în acel răstimp de groază, și câtor ostași incolțîți de boale, ciuruiți de gloanțe ori sfărtați de șrapnele, nu le-a închis el ochii ce n'aveau să se mai deschidă pe lumea aceasta!

Și tot atunci, tot dânsul e acela care potolește panica; se îngrijește de un fel de lagăre de concentrare pentru băeții și fetețele rămase orfane; stăruie și izbuteste să facă să se împărtășcă lapte sugacilor în întreg departamentul Ypern; să se deie haine și hrană nevoiașilor; să se aranjeze localuri pentru bolnavi; să se iea împotriva răspândirii tifosului măsurile cari au dus la 30,000 injecții antitifoide. Și toate acestea într'un oraș în ruine, ce a stat necurmat în bătaia tunurilor, și care a fost evacuat de populația civilă abia în April 1915!

Ceeace n'a însemnat însă că preotul catolic belgian nu se va mai întoarce nici el îndărăpt în mormanul de ruine. Nu. În intermezzo-urile de încetare a canonadelor, Păr. Delaere a revenit zi de zi la locul sinistrului, căutând obiecte bisericesti, comori de muzee, picturi și documente de preț, pe care le-a scăpat de pierire. Iar ca părinte al orfanilor și-a dat toată silința ca în orfelinatul ridicat de dânsul să fie toate celea de lipsă ca din orfanii adăpostiți în el să se poată forma echipe de sculptori, măestri și altfel de elemente folositoare viitoarei reclădiri a patriei sale.

După încetarea ostilităților s'a reșezat numai decât la Ypern; s'a instalat într'un șopron de lemne — »catedrala, școala și primăria noului oraș«,

cum zicea el — și s'a apucat de zidirea din nou a bisericilor, mănăstirilor și caselor, întru toate având de grijă să se păstreze stilul vechiu, tradițional, al Yperului de altă dată. — Moartea l-a găsit într'un orfelinat răsărit din strădaniile și preocupările lui. La locul de veșnică odihnă l'a petrecut jalea admirativă a unui neam întreg, care pe drept cuvânt a văzut și vede într'insul pe unul dintre cei mai mari eroi naționali ai săi. (n).

Hienele măcelului spaniol

Continuă, cu furie mereu înnoită, hora morții în nenorocita Spanie. Curge sângele creștin în valuri. Se face scrum uriașă moștenire culturală a unui popor cu trecut strălucit.

Și ce fac popoarele »culte« ale Europei în fața acestei nebunii sălbatice? În vreme ce arde casa vecinului, a fratelui lor, ele țin discuții și conferințe interminabile. Să intervină ori să nu intervină? Iată marea problemă. Să stingă focul ori să-l lase în știrea Domnului, să pârjolească și restul ce a mai rămas din minunata moștenire? Și sfatul ține săptămâni, ține luni de zile. Nu pot ajunge la înțelegere. Iar pârjolul în Spania crește, crește, și sângele curge din belșug în fiecare zi! Acum, în sfârșit, pare că au ajuns la hotărârea salvatoare: neintervenție. E mai comod, mai frumos, mai amuzant a sta ca simplu privitor. Incendiul are și el un fel de măreție fioroasă. Este un record al barbariei și al degradării umane. De ce să-l oprim tocmai acum, când atinge »performanțe« deadreptul extraordinar?!

Câtă ticăloșie, câtă micime de suflet, câtă lipsă de umanitate nu se ascunde în dosul acestui gest rușinos: neintervenție! Neînchipuit de multă. Mult mai multă decât arată la prima privire. Fiindcă »neintervenția« este și ea numai un paravan care permite anumitor ghiare să-și continue »intervențiile« ascunse, cari nu e bine să fie arătate lumii. Într'adevăr, se aude ceva de in-

teresele industriei de arme, care este totuși foarte activă în măcelul spaniol? Sunt fabrici puternice, în diferite țări »culte«, cari prefac în dividende sunătoare sângele nenorocit al neamului de toreadori. Potentații acestor întreprinderi ale morții se încălzesc la rugurile spaniole. Cari, în consecință, trebuie să ardă înainte. Cât mai lungă vreme. Nu-i iertat să se isprăvească repede. Ei au făcut doar investiții importante de capital în acest scop. Este deci un interes național, al țării respective, ca ei să nu piardă în această întreprindere. — Și mai e ceva tot atât de înălțător în jocul diplomatic european. Puterile incurcă și descurcă fără încetare, țeș la planuri și trag la sfori. Spania este un cobai de experiență. Pe pielea ei își măsoară forțele, își verifică alianțele și situațiile. Se face o mică repetiție pentru marea reprezentare generală ce se pregătește.

Câtă depărtare, Doamne, de vremile eroice, când o idee, un ideal comun era în stare să entuziasmeze Europa întreagă și s'o pornească la luptă desinteresată pentru eliberarea pământului sfânt din mâna păgânilor! Atunci existau fapte mari născute dintr'o credință mare; azi avem tragedii sgudui-toare născute din interese ticăloase (a).

Pentru recreștinarea lumii

După călătoria sa în America de Nord, Card. secretar de stat Pacelli a făcut Sfântului Părinte un raport amănunțit asupra celor văzute și constatate. Drept concluzie a observațiilor sale și a discuțiilor avute cu autoritățile bisericești și civile de acolo, a făcut și unele propuneri concrete pentru sistematizarea acțiunii de recreștinare a lumii și oprirea valului de neopăgânism bolșevic ce ne amenință. Presa din Elveția știe acum, că Sfântul Părinte a și luat hotărâri importante în această privință. Dorește ca atât clerul, cât și »Acțiunea Catolică« să ia parte tot mai vie în acțiunea socială. Țelul care tre-

bue urmărit e ducerea la biruință a principiilor din »Quadragesimo Anno«, curmarea nedreptăților și asupririlor sociale, înlocuirea spiritului de clasă și de castă printr-o organizare și simțire cu adevărat creștinească a colectivității. Trebuie urmărită colaborarea armonică a Bisericii și a Statului, pentru a se putea determina o evoluție socială care să nu fie nici capitalistă nici socialistă, ci simplu: dreaptă și creștină. — Se ocupă Sfântul Părinte și cu gândul de a lua o nouă inițiativă, obligatoare pentru întreg catolicismul, de concentrare și sistemizare a luptei contra materialismului, comunismului și a noului păgânism din zilele noastre. (a).

Cruclada liturghiilor

Nu e decât abia un an și ceva de când a fost pornită *cruclada liturghiilor familiare* de arhiep. Hinsley din Westminster (Anglia), și are deja mii de membri printre mărturisitorii crezului roman din întreagă țara lui Albion. Cei ce se înscriu în această »crucladă« nu sunt obligați să poarte nici un fel de insignă, nici să plătească ceva cotizații. Tot ce li-se cere — după cum scrie *Catholic Times* (8. 1. 37) — este ca fiecare familie, ce face parte din această mișcare evlavioasă cu bine precizate scopuri de moralizare a societății, să se îngrijască să iea parte la o jertfă liturgică printr'un membru al său într'o zi de peste săptămână, care însă să nu fie zi de sărbătoare bisericească legată.

Obiectivul urmărit de asociație este: păstrarea și promovarea vieții creștine practice în familie. Certificatul de înscriere în asociație are formula următoare: »Dorind a ne închina toată viața lui Isus în Preasfânta Taină și a cobori binecuvântarea specială a Cerului asupra căminului nostru, făgăduim că familia noastră va fi reprezentată la sf. liturghie printr'un membru al său săptămână de săptămână în câte o zi care nu-i sărbătoare bisericească obligatorie«.

Sunt nădejdi că anul acesta asociația va fi răspândită în toată lumea. Sf. Părinte dela Roma cumpănind însemnătatea acestei mișcări binecuvântate și binevenite, a acordat indulgență pleneră, pe lângă condițiile obișnuite, fiecărui membru de familie, pentru ziua când se înscrie în această cruciadă. (n).

Actualitatea Tomismului

A fost o vreme, destul de lungă, care a disprețuit școlastica și și-a bătut joc de silogismele sf. Toma de Aquino. »Rațiunea« infalibilă a omului »modern« și-a clădit sisteme filozofice mult mai spectaculoase decât cea înțelepciune a minții sănătoase pe care Aquinatul o clădește întreagă pe realitatea lucrurilor, așa cum sunt în lume. Acum însă, după ce s'a ajuns la prăbușire, după diferitele »isme« filozofice au desorganizat lumea, răsare iarăși pe orizontul gândirii steaua liniștită a realismului tomist. Sf. Toma este iarăși actual. — Unul din multele semne este și împrejurarea că marele istoriograf și filozof catolic francez Etienne Gilson a fost invitat să țină cursuri despre această temă la universitatea Harvard, cea mai mare școală înaltă a Americii.

Succesul e mare peste toate așteptările. Participă la ele un auditoriu select și foarte variat, din toate neamurile lumii noi. »Bărbați și femei cu păr cărunt — scrie un participant în »The Commonwealth« din 20. 11. 36. — continuatori ai tradițiilor din Harvard, vin pentru a face comparație între catolicul Gilson și, de altă parte, James, Royce și Palmer. Alături de ei sute de profesioniști, medici, juriști, profesori, dascăli de filozofie, cari vreau puncte de vedere noi despre Descartes și Kant. Alte sute de studenți vin dela colegiile vecine, pentru a cunoaște temeiurile filosofiei. Trăsătura caracteristică a acestor cursuri este claritatea neîntrecută a argumentării și siguranța judecății. Sunt libere de orice critică mărunță. Gilson își mărturisește neted convingerea că Toma de Aquino — fără a fi spus ultimul cu-

vânt în filosofie — a creiat o filosofie a vieții adevărate, principiile fundamentale ale căreia își păstrează întreaga valoare și în fața problemelor de azi. Nu se teme, într'aceea, să arate și legăturile adânci dintre dogmă și filosofia creștină, fără a pierde deosebirile esențiale ce le despart. Prima serie a prelegerilor se împarte în trei: Prăbușirea filosofiei medievale; Prăbușirea Cartesianismului; Prăbușirea Kantianismului și a filosofiei moderne. Din toate se desprinde postulatul pe care Gilson îl crede singura salvare pentru vremea noastră: o reînviere universală a principiilor de viață a filosofiei grecești și medievale, că adecă adevărul, binele, dreptatea și frumosul sunt bunuri indispensabile pentru civilizația umană». (a).

Cetatea de pe munte

Biserica Romei e această cetate de pe munte, cu ale sale întărituri și oștiri ce stau sus, în văzul lumii întregi, sfidând vremelnicia și tot ce-i atmosferă de viroage și de mlaștină. Datele ce le aduce *Anuarul Pontifical pe 1937* sunt mai elocvente ca orice vorbă, oricât de întraripată. O spicuire fugară din ele:

Cu Sf. Părinte Piu XI în frunte, incunjurat de cei 66 sfințici intimi ai Săi, câți sunt cardinalii (cari ar fi să fie 70) de azi, ierarhia catolică numără: 10 patriarhate rezidențiale și 4 titulare; 216 scaune mitropolitane rezidențiale; 38 scaune arhiepiscopale rezidențiale; 913 scaune episcopale rezidențiale; 712 mitropolii, arhiepiscopii și episcopii titulare; 47 prelaturi și abații nullius; 277 vicariate apostolice; 111 prefecturi apostolice; 32 teritorii și districte misionare sui juris. Dar aceasta înseamnă că în cel de al cincisprezecelea an al Pontificatului lui Piu XI, scaunele rezidențiale s'au înmulțit cu trei, numărul scaunelor titulare a crescut dela 685 la 712; vicariatele apostolice dela 274 la 277; prefecturile apostolice dela 103 la 111, față de anul trecut.

Diin precizările aceluiași Anuar mai

reiese că Sf. Scaun are reprezentanțe diplomatice în 37 de state. Inafară de aceasta mai are 21 delegații apostolice fără caracter diplomatic. La rândul lor 36 națiuni și ordinul Cavalerilor de Malta își au și ele reprezentanța lor diplomatică pe lângă Sf. Scaun. (n).

Contra filmului imoral

Cunoscuta »Legion of decency« din S. U. ale Americii duce înainte lupta pentru moralizarea cinematografului. Mai nou a formulat oficial o serie de postulate pe care le-a comunicat tuturor caselor de filme, pentru a le avea în vedere. Iată-le: 1. Să nu se mai facă filme cari prezintă răul în lumină atrăgătoare iar binele respingător. 2. Să nu se mai dea filme care produc în privitori simpatie pentru greșeli contra onoarei, nevinovăției, curățeniei, bună-tății, etc. 3. Fiecare film trebuie să fie propagandă pentru o viață onorabilă. 4. Nici un film să nu ridiculizeze legile divine și omenești și să nu prezinte pe călcătorii de lege în lumină simpatice. 5. Filmul să nu facă din criminali eroi și să nu pară a justifica acțiunile lor. 6. Nici un film să nu atace instituțiunea căsătoriei și a familiei. (a)

„Mișcarea Religioasă Germană“

Aparențele înșală în foarte multe cazuri. Cum e și în cazul de față unde, dacă ne-am lua după numire, s'ar părea că avem de a face cu o mișcare religioasă creștină. În realitate însă e vorba de chiar opusul oricărui creștin și a oricărei religiosități creștine.

Așa judecă mișcarea cunoscută sub numele de »Deutsche Glaubensbewegung« însuși contele Reventlow care, alături de prof. Hauer, a fost o vreme sufletul acestei mișcări, de care însă s'a lăpădat îndată ce a băgat de seamă că-i pe panta deraierii fără chip de oprire. În nr. 47 din acest an al publicației sale *Reichswort*, după ce recunoaște ca autentice cunoscutele 13

puncte de program ale mișcării menționate, observă:

„Organizația aceasta, din punct de vedere pozitiv, n'are nici în clin nici în mănec cu religia; nu cuprinde nimic dintr'ale religiei; dimpotrivă: unde numai întâmpină religia, se îndreaptă și luptă în contra religiei ca atare, nu numai în contra creștinismului. Singurul lucru care mai poate duce în răstăcire pe cei neorientați în cauză, și de fapt îi și induce în eroare, e numai și numai numele: Mișcarea Religioasă Germană. Auzim din diferite părți că actuala organizație a mișcării își revendică anumite aprecieri făcute asupra ei de Dr. Frick, ministrul Reichului, pe vremea când era condusă de prof. Hauer și de mine. Cred că n'ar fi pretenție exagerată să fie îndrumați șefii organizației de acum să se îndrepte spre ministrul Reichului cu înțelegerea că oare își mai menține judecata de atunci și cu privire la organizația de acum, carea se lapdă de orice religie și pe sine se consideră ca o trupă de ajutor și ca o mandatară a național-socialismului. — Aici ar fi multe de toate despus“. Cu vremea se vor spune și acele „multe de toate“ ce acum nu se pot spune. Sigur însă că nici un suflet creștin nu se va putea bucura de ce va afla din acele destăinuiri. (n).

„Pro Unione“

Slavii uniți, din cuprinsul Poloniei, s'au intrunit, în zilele de 23—25 Decembrie trecut, la Lwow în congres unionist. Au luat parte la acest congres prezidat de episcopul (redemptorist unit) Dr. Czarnetzkyj, șase ierarhi uniți, reprezentanții ordinelor călugărești unite basilian, redemptorist și studit, precum și 250 preoți.

Programul desbaterilor a fost alcătuit de Dr. Iosif Slipyj, rectorul facultății unite dela universitatea din Lwow. Am fost cu totul 16 referate privind chestia unirii bisericesti a Slavilor răriteni. Cel care a făcut declarații de

o deosebită actualitate și greutate a fost mitropolitul ucrainean Andreiu Szepticzkyj, care a ținut să sublinieze că pe tărîmul de unificare religioasă a fiilor neamului său trebuie să dispară cuvântul de „misiune“, acesta rămânând pentru părțile de lume locuite de păgâni ce urmează a fi câștigați pentru creștinism. Dacă-i însă vorba de frații de-un neam și de-un sânge, despărțiți de Roma, trebuie să se țină seamă că pe aceștia îi desparte de Sf. Scaun numai o linie demarcațională foarte-foarte neînsemnată.

S'a mai insistat apoi și asupra piedecilor pe cari le pune politica polonă în calea unirii religioase a ucrainenilor din Polonia. Nu s'au spus însă motivele invocate de cărmuirea de stat polonă întru justificarea procedurii sale. (n).

Aniversara S. Silvestru

Clerul Vaticanului în frunte cu card. secretar de stat Pacelli și în asistența reprezentanților tuturor ordinelor călugărești și a unei mulțimi imense a luat parte, în după amiaza zilei de 31 Decembrie trecut, la Tedeumul sărbătoreț, ținut în cinstea s. Silvestru, celui ce a fost al 33-lea urmaș al vârhovnicului Petre, acum 15 veacuri. Acest Papă a ridicat un altar deasupra mormântului Pescarului din Galilea. Și tot grijei lui este a se mulțumi clădirea basilicei „S. Pietro“ mult schimbată mai apoi și devenită centrul creștinătății nelmpușinate. În ea au slujit SS. Taine atâtea veacuri dearândul Pontificii Romani, și vor mai sluji.

De serbările comemorative altarul s. Silvestru a fost încadrat în altarul cel mare papal de sub baldachinul lui Bernini, iar în criptă pelerinii au putut păși pe aceleași lespezi înflorite, pe cari a umblat și Sfântul sărbătorit. Și în vreme ce acordurile Tedeumului umpleau bolțile basilicei lui Michel Angelo în acea zi de sfârșit de an, inimile tuturor celor de față, după cum notează *The Tablet* (9. 1. 37), se înăl-

țau spre ceruri, cerșind pace, sănătate și zile îndelungate șezătorului de acum în scaunul s. Silvestru, a cărui cel mai fierbinte dor de Cap al creștinătății integrate a fost și este: „Stabilirea justiției colective și individuale, fără de carea nici o bună rânduială nu e cu putință; sau cu alte cuvinte: Pacea lui Hristos în împărăția lui Hristos“. Cum caută să fie ca să nu se dărime tot ce-i civilizație și cultură. (n).

Miguel de Unamuno

Postul profesor dela Salamanca, supranumit și „Părintele spiritual al Republicii Spaniole“ s'a stins din viață în ziua de Anul Nou 1937, în suflet cu imaginea unei Spanii sfâșiate de cel mai sângeros și mai sălbatic războiu civil ce cunoaște istoria. Filolog, literat și eseist filozofic, acest „unul din cei mai faimoși înțelepți ai lumii“ cum îl numește cineva, își încheie zilele dăruind pentru armata creștină a gen. Franco ultimele pesetas ce avea, ca să contribuie în felul acesta la stingerea cât mai grabnică a unui cumplit incendiu fără sens, trimbat de el nebunie colectivă. Vorba lui Unamuno:

„Madridul suferă de o maladie mentală. Acela maladie este anarhia. Aduceți-vă aminte că Spania e singura națiune în lume care are un partid anarhist constituit în regulă, cu sute de mii de aderenți. Până și Trotzky a fost scandalizat de acest lucru când a venit în Spania!.. Nebuni, nebuni; pur simplu: nebuni! Și aceștia sunt deoamdată deasupra“.

Dar dacă s'a ajuns la această stăpânie a nebuniei în Spania, în mare parte a fost vinovat și el, crainicul de odinioară al „Agoniei Creștinismului“ și comentatorul fără pereche de paradoxal al lui Don Quichotte. Scrisul și vorba sa au dat în bună parte fermentul din cari s'a încheat și a răbufnit prăpădul ce-i tocmai în toiu. Reacționar prin metodă, el a fost omul care n'a combătut răul prin bine, nedreptatea prin dreptate, falsitatea prin

adevăr, ci s'a aruncat în vârtoarea luptei de dragul luptei, fiind totdeauna împotriva părții pe care o socotea cumva mai tare. »Eu nu-s nici alb, nici roșu, spunea dânsul chiar și cu puțin înainte de moarte. Și când totul se va sfârși sunt sigur că voi face ca totdeauna: voi fi împotriva biruitorilor“.

Stilist de puritate și eleganță clasică, s'a jucat cu ideile în chip ușuratic, răsturnând ceea ce nu-i plăcea la moment, fără să-și mai bată capul să pună ceva serios la loc. Și fără să se gândească la urmările unor vorbe fără miezul adevărului, dar măestrat ticluite și aruncate în vânt. A făcut ca exaltatul care, fără să se sinchisească de cei din casă, lasă fără coperiș casa care nu-i pe placul lui și se felicita a fi făcut toate bine dacă a isbit să descrie artistic frumusețile ceriului descoperit ochilor...

A luptat o viață întreagă împotriva monarhiei, ca înainte de a muri să mărturisească (după un interview acordat ziarului *Voz* din Madrid): Ce frumoasă era Republica sub Alfonso XIII! Și a isbit mereu credința și morala creștină a țării și a părinților săi, ca să moară constatând că diletantismul său doctrinar și al altora înrudiți cu e la rodit nebunia ce primejduiește acum existența unui neam valoros și a unei culturi strălucite. — Stranie lecție pentru talentele scriitoricești rău folosite. (n).

Sporesc divorțurile

Biroul statistic internațional dela Geneva publică o statistică îngrijorătoare despre creșterea rapidă a divorțurilor, după război. În 1913 Germania avea 28 divorțuri la 10.000 suflete; în 1935 nu mai puțin de 75. Franța, în aceiași ani: 37 și 53. În Belgia cifra s'a dublat. În foarte severa Anglie, la 1912 sunt numai 1.6 la 10.000 locuitori; azi de zece ori atâtea. Mai periculosul progresează plaga în America, unde găsim 120 divorțuri la același număr de locuitori. Și asta așa în toate țările! (a).

BIBLIOGRAFIE

CODUL SOCIAL. Tradus din l. franceză de Gh. P. Gheorghiu și Filip Luzis. „Cartea Românească“, Buc. 1937. Pag. XXXVIII+115. Prețul 60 Lei.

Călăuza vieții creștine sunt legile Domnului. Eterne și neschimbate. Simple și ușoare la înțeles. Adânci totuși, cât veșnicia. De aceea ele sunt bunul tuturor fără deosebire. Călăuzesc pe toți. Le înțeleg copiii și cei fără carte; nu le cuprind în întregime savanții. De aceea studiul lor rămâne datorie statornică pentru toată lumea.

Studiu și cercetare stăruitoare se cere mai ales dacă e vorba de aplicarea principiilor, oricât de limpezi în sine, la viața practică, socială. Aceasta e un râu curgător, fără oprire și fără astâmpăr. Mereu își schimbă cursul și înfățișarea. Are cotituri multe, căderi și tulburări primejdioase. Trebuie multă putere de studiu, de înțelegere ascuțită pentru a te orienta creștinește în mijlocul acestor valuri călătoare. Aceasta mai ales la răspântiile grele ale istoriei. Atunci când râul vieții se umflă, iasă din alviile vechi și amenință cu prăpăd toată truda și agoniseala veacurilor apuse.

Așa vremuri involburate trăim dela război încoace. Totul se răstoarnă, totul e turbure și abia ne mai știm purta pașii prin vraiaștea generală. „Uniunea internațională de Studii Sociale“, înființată în 1920 la Malines (Belgia) sub președinția marelui cardinal Mercier, tocmai acest lucru uecesar l-a voit: studiul problemelor sociale în lumina moralei creștine, spre a putea da orientări clare și precise marelui mulțimi a credincioșilor prinși în vâlmășagul celor mai teribile crize cunoscute în istorie. Concentrând luminile celor mai de seamă gânditori sociali catolici, uniunea a și reușit să dea un „Cod social“, în care au apărut cristalizate liniile mari ale principiilor

etern aplicate la problemele sbuciumate ale vremii noastre. Publicat la 1927, codul a fost tradus în curând în aproape toate limbile neamurilor civilizate. Până și în chinezește. Și-a atins, deci, cu prisosință țelul. Intre timp însă, lumea n'a stat pe loc. Studiile au continuat. Au apărut câteva enciclice papale de capitală importanță (Divini illius magistri; Casti connubii; Quadragesimo Anno). Codul social a fost pus și el la punct. O a doua ediție, din 1933, aducea îmbunătățiri, completări și precizări de mare însemnătate.

Acest ghid minunat îl avem acum și în românește. L'au tradus, frumos și corect, dnii adv. Gh. P. Gheorghiu și publicistul Filip Luzis. Fi-rește, după ediția a II-a. Trebuie să le fim mulțumitori. Deacum fiecare creștin dela noi, unde scrisorile papale sunt foarte puțin cunoscute, va găsi răspuns limpede la marile întrebări ale clocotului social în cele 179 articole ale simpaticei broșuri. Va afla acolo fixate punctele de razim pentru gândirea creștină în tot ce privește raporturile dintre om și societate, dintre societște și societăți (Introducere). Viața familiară, vieța cetățenească, asociația profesională, deosebit de dezvoltat capitolul despre viața economică, asociațiile internaționale, vieța supra naturală: iată cadrele mari cari cuprind în texte scurte și precise, adevărate texte de lege, tot râul vieții moderne cu problemele lui variate.

Este de dorit ca acest ghid folositor să nu lipsească de pe masa nici unui intelectual român. Dacă ne vom pătrunde cu toții de înțelepciunea lui, am găsit drumul pe care trebuie să se îndrepte țara românească pentru ca să iasă biruitoare din încercările de azi, Aug. Popa